

2020 1. BELÜGYI SZEMLE

A BELÜGYMINISZTERIUM SZAKMAI, TUDOMÁNYOS FOLYÓIRATA

PÁDÁR ZSOLT - KOVÁCS GÁBOR - NOGEL MÓNICA - CZEBE ANDRÁS - ZENKE PETRA - KOZMA ZSOLT:
Genetika és bűnüldözés – Az igazságügyi célú DNS-vizsgálatok első negyedszázada Magyarországon II.

ZACHAR ZALÁN: A környezetkárosítás-bűncselekmény kriminálstatistikai mutatói
és az elkövetők szociálgeográfiai vizsgálata

DANIELISZ BÉLA: Paradigmaváltás szükségessége a városi biztonság értelmezésének megközelítésében

BALLÁNÉ SZENTPÁLI EDIT: A költségvetési csalás a statisztikai adatok tükrében
a rendszerváltozástól napjainkig

SZABÓ CSABA: Az Egyesült Államok lőfegyverszabályozására vonatkozó egyes kérdések vizsgálata

KÖNYVISMERTETÉS: A Magyar Honvédség a rendszerváltozás sodrában

INTERJÚ: Kültérületek biztonsága, környezetünk védelme 2019-2020

68.
évfolyam

BELÜGYI SZEMLE

A BELÜGYMINISZTERIUM SZAKMAI, TUDOMÁNYOS FOLYÓIRATA

68. ÉVFOLYAM

2020/1. SZÁM

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

ELNÖK	Dr. Felkai László, közigazgatási államtitkár, Belügyminisztérium	
TITKÁR	Dr. Dános Valér ny. r. vezérőrnagy, egyetemi magántanár	
TAGOK	Dr. Balogh János	Dr. Dános Valér
	Dr. Finszter Géza	Dr. Frech Ágnes
	Dr. Góra Zoltán	Dr. Janza Frigyes
	Dr. Kiss Zoltán	Dr. Koltay András
	Dr. Korinek László	Dr. Nyíri Sándor
	Dr. Szabó Hedvig	Dr. Tóth Mihály
	Dr. Tóth Tamás	Dr. Vereckei Csaba Iván

SZERKESZTŐSÉG

FŐSZERKESZTŐ	Dr. Dános Valér ny. r. vezérőrnagy, egyetemi magántanár
FŐSZERKESZTŐ-HELYETTES	Dr. Hornyik Zsuzsanna
FELELŐS SZERKESZTŐ	Dr. Szabó Csaba PhD r. őrnagy
OLVASÓSZERKESZTŐ	Végh Zsuzsanna
IDEGENNYELVI SZAKLEKTOR	Prof. Dr. Boda József ny. nb. vezérőrnagy, c. egyetemi tanár
MUNKATÁRSÁK	Dr. Hertelendi Lajos r. alezredes, Luda Henrietta, Csala Károly r. ezredes, Kecskés Nikolett, Havasi József
SZERKESZTŐSÉG	2090 Remeteszlős, Nagykovácsi út 3. Telefonszám: +36 (26) 795-900 / 24-600 bszemle@bm.gov.hu, www.belugyiszemle.hu
ISSN	1789-4689 LXVIII. évfolyam
FELELŐS KIADÓ	Belügyminisztérium www.kormany.hu/hu/belugyminiszterium 1051 Budapest, Nádor u. 2.
KÉPSZERKESZTŐ	Botlik László
NYOMDA	Duna-Mix Kft
FELELŐS VEZETŐ	Szakolczai Lóránt bv. ezredes

Megjelenik havonta.

	Újévi köszöntő	5
	Szerkesztőségi előszó	7
PÁDÁR ZSOLT - KOVÁCS GÁBOR - NOGEL MÓNICA - CZEBE ANDRÁS - ZENKE PETRA - KOZMA ZSOLT	Genetika és bűnüldözés – Az igazságügyi célú DNS-vizsgálatok első negyedszázada Magyarországon II.	9
ZACHAR ZALÁN	A környezetkárosítás-bűncselekmény kriminálstatistikai mutatói és az elkövetők szociálgeográfiai vizsgálata	33
DANIELISZ BÉLA	Paradigmaváltás szükségessége a városi biztonság értelmezésének megközelítésében	53
BALLÁNÉ SZENTPÁLI EDIT	A költségvetési csalás a statisztikai adatok tükrében a rendszerváltozástól napjainkig	67
SZABÓ CSABA	Az Egyesült Államok lőfegyverszabályozására vonatkozó egyes kérdések vizsgálata	83
KONTRA JENŐ	A Magyar Honvédség a rendszerváltás sodrában	101
HORNYIK ZSUZSANNA	Közterületek biztonsága, környezetünk védelme 2019-2020. Interjú Balogh Jánossal, Nagy Istvánnal és Túrós Andrással	113

PÁDÁR ZSOLT	Dr. PhD, tudományos munkatárs, Pécsi Tudományegyetem, Általános Orvostudományi Kar, Igazságügyi Orvostani Intézet
KOVÁCS GÁBOR	Prof. Dr. tanszékvezető, egyetemi tanár, Széchenyi István Egyetem, Bűnügyi Tudományok Tanszék
NOGEL MÓNIKA	Dr. PhD, tudományos munkatárs, Széchenyi István Egyetem, Bűnügyi Tudományok Tanszék
CZEBE ANDRÁS	dr. egyetemi tanársegéd, Széchenyi István Egyetem, Bűnügyi Tudományok Tanszék
ZENKE PETRA	Dr. PhD, tudományos munkatárs, Állatorvostudományi Egyetem, Állattenyésztési, Takarmányozástani és Laborállat-tudományi Tanszék
KOZMA ZSOLT	Dr. PhD, egyetemi adjunktus, intézetigazgató, Pécsi Tudományegyetem, Általános Orvostudományi Kar, Igazságügyi Orvostani Intézet
ZACHÁR ZALÁN	rendőr őrnagy, őrsparancsnok, Váci Rendőrkapitányság, Órbottyáni Rendőrőrs. PhD aspiráns, Pécsi Tudományegyetem, Földtudományok Doktori Iskola
DANIELISZ BÉLA	címzetes főiskolai docens, Igazgatás-és bűnmegelőzési szervező
BALLÁNÉ SZENTPÁLI EDIT	dr. jur. büntető bíró, Debreceni Törvényszék
SZABÓ CSABA	Dr. PhD, rendőr őrnagy, tanácsadó, Belügyminisztérium, Közigazgatási Államtitkárság
KONTRA JENŐ	Prof. Dr. emeritus, egyetemi tanár Budapesti Műszaki Egyetem Építésmérnöki Kar

A 2020. esztendő első lapszámának köszöntőjében engedjék meg, hogy egy korábbi Belügyi Szemle nyitó gondolatai közül kölcsönözzek néhány sort.

„A hat évtized alatt a Szemle nemcsak egy jó tudományos szaklappá, hanem igazi szellemi műhellyé vált. Akik itt publikáltak, tudják, hogy álláspontjuk, véleményük olyanokhoz jut el, akik a téma ismerői, szakemberei. Ez a szellemi műhely teret engedett a tudományos vitáknak, szakmailag megalapozott érvek ütköztetésének is, amelynek végül eredménye a rendészeti tudományok fejlődése.” Ezekkel a szavakkal méltatta a hatvanéves Belügyi Szemlét Pintér Sándor belügyminiszter a 2013. év első lapszámában.

A Belügyi Szemle jelenlegi főszerkesztőjeként teljesen azonosulni tudok miniszter úr által megfogalmazott gondolatokkal. Amikor felállt az új szerkesztőség, működésének kezdetétől fogva az elsődleges célkitűzések között szerepelt a belügyi tudományterületek és a belügyi szakma képviselői számára egy olyan fórum kialakítása, amely biztosítja a tudományos és szakmai álláspontok, újdonságok bemutatását, az eszmecsere lehetőségét. A Belügyi Szemle szellemisége mit sem változott az idézett gondolatok megszületése óta. A folyóirat elsődleges célja ma is, hogy lehetőséget teremtsen a belügyi és más hazai kutatóknak, oktatóknak, doktorandusz hallgatóknak és szakembereknek a minél szélesebb körben folyó kutatási eredményeiket feldolgozó tanulmányaik, szakmai tapasztalataikat tartalmazó cikkeik megjelentetésére. A szerkesztőbizottság, valamint a szerkesztőség valamennyi tagja mélyen elkötelezett aziránt, hogy olyan szakmai és tudományos folyóiratot gondozzon, amely egyaránt igazi szellemi műhelyként képes segíteni a kutatók és az oktatók tudományos karrierjének kiteljesedése mellett más szakemberek ismereteinek bővítését, frissítését és megújítását. A lap szerkesztői mély szakmai meggyőződéssel hisznek abban, hogy a folyóirat fontos szerepet játszhat a jövőben is az oktatók és kutatók előmenetelének folyamatában, publikációs és alkotói tevékenységük megítélésében, továbbá a gyakorlati szakemberek felkészültségének és szakmai műveltségének gyarapításában.

Abban a szerencsés helyzetben vagyunk, hogy a Belügyi Szemle a legmeszebbmenőkig élvezi a belügyi vezetés bizalmát, támogatását. Munkánkat, vállalt feladataink teljesítését nagyban segíti annak a tudata, hogy belügyminiszter úr kiemelt helyen kezeli a Belügyi Szemlét, mint a belügyi tudományos élet motorját, és egyben fontosnak tartja a magas színvonal megtartását.

SZERKESZTŐSÉGI ELŐSZÓ

Kedves Olvasó!

Az új évhez érkezve a Belügyi Szemle 68. évfolyama indul útjára, remélhetőleg ismét tartalmas, sokszínű cikkeket felsorakoztatva. Eredeti célkitűzésünkhöz híven igyekszünk – a megjelentetett tanulmányokon keresztül – újdonságokkal szolgálni a szakma képviselői és a tudomány művelői számára egyaránt.

A januári számban található cikkek szerzői széles spektrumot felölelő területeken folytatott kutatásaikat mutatják be. Munkáikban olyan fontos társadalmi és tudományos kérdésekkel foglalkoznak mint az igazságügyi célú DNS-vizsgálatok, a fegyvergyártók politikai tevékenységei, a városi biztonság kutatása, a környezetkárosító bűncselekmények aktuális kérdései, valamint a 90-es évek Magyarországon megjelent gazdasági bűncselekmények köre.

A decemberi lapszámhoz kapcsolódva, amelyben már olvashatták a *Genetika és bűnüldözés – Az igazságügyi célú DNS-vizsgálatok első negyedszázada Magyarországon* címmel megjelent tanulmány első részét, a tanulmány második fejezete kerül publikálásra. Pádár Zsolt – Kovács Gábor – Nogel Mónika – Czebe András – Zenke Petra – Kozma Zsolt szerzők genetikai tanulmányának második részében megismerhetjük a tudományos problémaelemzések folyamatát és azok végkövetkeztetését.

Zachár Zalán *A környezetkárosítás bűncselekmény kriminálstatisztikai mutatói és az elkövetők szociálgeográfiai vizsgálata* című cikkében kriminálstatisztikai adatok, valamint bűnügyi fertőzöttségi térképek segítségével tárja fel a környezetkárosítások elkövetésének területi és időbeli jellegzetességeit. A szerző Magyarország megyéinek, illetve a környezetkárosítás ismertté vált elkövetőinek összehasonlító vizsgálatával rávilágít azokra a földrajzi-társadalmi tényezőkre, amelyek közvetlenül befolyásolhatják e bűncselekménytípus előfordulását, illetve fokozhatják a bűnalkalmak elkövetését.

Danielisz Béla a *Paradigmaváltás szükségessége a városi biztonság értelmezésének megközelítésében* című tanulmányában a városi biztonság fogalomrendszerének ártértékelését és kiegészítését vizsgálja a szakterületet érintő új kihívások tükrében.

Balláné Dr. Szentpáli Edit *A költségvetési csalás a statisztikai adatok tükrében a rendszerváltozástól napjainkig* című írása a 90-es évek Magyarországon kialakult teljesen új gazdasági-társadalmi környezetben formálódott gazdasági bűncselekményeket mutatja be. Ismerteti, hogy milyen új fogalmak jelentek

A fenti célkitűzések minél hatékonyabb megvalósításának elengedhetetlen feltétele a megújulásra való készség, képesség. Egyrészt fontosnak tartjuk, hogy a beérkező tanulmányok befogadása tekintetében olyan határtudományok felé is nyissunk, amelyek valamilyen módon kapcsolódnak a szűk értelemben vett belügyi tudományterülethez. Másrészt az online térben való megjelenés elkerülhetetlen változás lesz 2020-ban a Belügyi Szemle életében. A papíralapú, nyomtatott változat megtartása mellett szükségszerű a honlap üzemeltetése, a közlemények online megjelentetése. Az ebben rejlő lehetőségeket kívánjuk felhasználni arra, hogy lapunk küldetésnyilatkozatának megfelelően a folyóirat egyfajta tudományos-szakmai információfúziós és információmegosztó szerepet is betöltsön.

Igazi kihívást jelentő feladatok előtt állunk. Legfontosabb szándékunk azonban továbbra is az, hogy a Belügyi Szemle olvasóközönségének igényeit minél magasabb színvonalon tudjuk kielégíteni. Bízva abban, hogy e céljainkat a 2020-as évben is eredményesen tudjuk megoldani, a Belügyi Szemle valamennyi kedves olvasójának sikereiben gazdag, boldog új esztendőt kívánunk!

Dr. Dános Valér ny. r. vezérőrnagy
főszerkesztő

meg, és definiálásra kerül – többek között – a fehérgalléros bünözés és a láncolatos áfacsalás fogalma is.

Szabó Csaba *Az Egyesült Államok lőfegyverszabályozására vonatkozó egyes kérdések vizsgálata* című tanulmányában a fegyverigazgatás, a fegyvergyártás- és forgalmazás, valamint a lőfegyverek elterjedésére és használatára vonatkozó azon 21. századi meghatározó kihívásokat kutatja a fegyvergyártók szerepvállalását illetően az Egyesült Államok politikai életében és az amerikai elnökválasztások történetében.

Könyvajánlónk az év első hónapjában Kontra Jenő tollából született, amely Helgert Imre – Mészáros Gyula szerzőpáros a *Magyar Honvédség a rendszer-változás sodrában* című művét mutatja be nagyon igényes részletességgel.

Korábbi elhatározásunknak megfelelően minden lapszámunkban jelentkezünk egy-egy interjúval. Az év első lapszámát egy körinterjúval kezdjük a Külterületek közbiztonsága, környezetünk védelme 2019–2020-as program kapcsán. Interjúalanyaink Balogh János r. altábornagy, országos rendőr-főkapitány, Nagy István agrárminiszter és Túrós András az Országos Polgárőr Szövetség elnöke.

Januári lapszámunkhoz jó olvasást kívánunk, bízunk benne, hogy sikerült újdonságokkal, érdekességekkel szolgálunk! Észrevételeiket, megkereséseiket a jövőben is várjuk.

Szerkesztőség

**Pádár Zsolt - Kovács Gábor - Nogel Mónika -
Czebe András - Zenke Petra - Kozma Zsolt**

Genetika és bünüdözés – Az igazságügyi célú DNS-vizsgálatok első negyedszázada Magyarországon II.¹

**Genetics, Law Enforcement and Crime - The First Quarter Century of
Forensic DNA- testing in Hungary II.**

Absztrakt

A kriminalisztikai célú DNS-vizsgálat tehát mára a bünüdözés egyik legfontosabb eszköze lett. Szakszerű alkalmazásával fontos információkat szolgáltat a bünücselekmény elkövetőjéről. Hazánkban az 1990-es években kezdődött meg a forenzikus DNS-vizsgálat. A közlemény célja ennek az eseménydús időszaknak a bemutatása. A közlemény terjedelmi okokból két részben jelenik meg. Az első rész a legfontosabb ügyeket, a technológiai fejlődést mutatta be. A tanulmányunk második részében a technikai fejlődés jelenéről, lehetséges jövőbeni útjáról, valamint a DNS-vizsgálatokat érintő jogi szabályozás változásairól szólnak.

Kulcsszavak: kriminalisztikai célú DNS-vizsgálatok, DNS, igazságügyi genetika

Abstract

DNA profiling has become one of the most significant tools of criminal investigation. By professional good practice critical and decisive information can be provided about a perpetrator. Usage of DNA test results for forensic purposes in Hungary started in the 1990's. The aim of this study is to provide an overview of this eventful period. The study is divided into two parts. This part illustrates the current technical status and possible ways of future development, further the changes in legal regulation of forensic DNA tests.

Keywords: Forensic DNA tests, DNA, forensic genetics

¹ A tanulmány a "Felsőoktatási és Ipari Együttműködési Központ a Széchenyi István Egyetemen - GI-NOP-2.3.4-15-2016-00003 projekt Kriminalisztika alprojekt" című kutatás eredményeit használta fel. A tanulmány első része a Belügyi Szemle 2019/12. számában jelent meg.

Bevezetés

Hazánkban negyedszázada kezdődött meg a kriminalisztikai célú DNS vizsgálat. Ez a tény már önmagában is indokolja a visszatekintést, a kriminalisztikát és a büntető igazságszolgáltatást alapjaiban megváltoztató eljárás hazai mérföldköveinek áttekintő feldolgozásával mindeztől kezdve maradt a tudomány. Ezért a közlemény szerzői arra vállalkoztak, hogy egy összefoglaló tanulmány keretében esettanulmányokkal követik végig a felvetődő újabb és újabb szakkérdéseket, elemzik a DNS vizsgálatok technikai fejlődését, az elmúlt negyedszázad kihívásait, megoldásait és a jogi környezet változását.

A tanulmány első részében a szerzők a forenzikus DNS-vizsgálatok hazai fejlődését, hosszmetzeti elemzését és az egyes mérföldkövek megjelenését egy-egy eset ismertetésével vezették be. Ezek az ügyek nemcsak a DNS-vizsgálatok, de a hazai kriminalisztika mérföldkövei is egyben, mindegyik eset a felvetett szakkérdés, a vizsgálati módszer, illetve a megoldás tekintetében is a DNS-vizsgálatok hazánkban elsőként alkalmazott módszereit írta le. Tehát valamennyi eset az adott módszer magyarországi első alkalmazásának bizonyítéka.

Tanulmányunk második részében a technikai fejlődés jelenéről, lehetséges jövőbeni útjairól, valamint a DNS-vizsgálatokat érintő jogi szabályozás változásairól szólnak.

„State of the art” igazságügyi genetika

Ahogy az a korábban leírtakból is kitűnik, az igazságügyi genetika jövőjét – a múltjához és jelenéhez hasonlóan – a genetikai- és az információs-technológia fejlődése, valamint a jogi környezet alakulása együttesen fogja meghatározni. A tudományterület viszonylag fiatal kora ellenére már a vizsgálómódszerek széles tárházát alkalmazza. (Pádár és tsai., 2018a) A teljes genomi analízis elemzésének folyamatosan újuló detektálási (mérési) lehetőségei már az első, úgynevezett új – vagyis a next jelentése: következő – generációs szekvenálás (NGS) unokáit, illetve dedunokáit produkálják. A tömeges, párhuzamos szekvenálás (továbbiakban: MPS) adatai egyre pontosabbá, s nem utolsó sorban egyre olcsóbbá válnak, és a várakozások alapján akár hétköznapi értelemben is elérhetővé teszik az emberi genomon milliós évek alatt felhalmozott információt. A teljes genomiális adathalmaz összeillesztése, kezelése, illetve annak információvá, ismeretté történő átalakítása az IT fejlesztések, gyorsított gépi tanulás nélkül már napjainkban sem képzelhető el. (Vidaki és tsai., 2017) Mindemellett a miniatürizált technológiai megoldásoknak köszönhetően a mobil, helyszínen

használható, integrált rendszerek is egyre nagyobb hangsúlyt kaphatnak az eseti alkalmazásokban. (Mapes és tsai., 2019)

Nem hagyható azonban figyelmen kívül az a tény sem, hogy a világszerte, nemzetközi hálózatban is működő büntető DNS-adatbázisok az STR markerekre, a genom szinte jelentéktelenül kicsi részére fókuszálva szerveződtek, és az allélok hosszbeli különbségének kapilláris-elektroforézissel történő szétválasztására standardizáltak. Az MPS módszer elvileg konvertálhatóvá teszi a korábbi, konvencionális STR vizsgálatok eredményét, de ennek gyakorlati kivitelezése – tekintettel a nyilvántartott profilok számára – jelenleg még nem megoldott. A technológiai váltás mindezek mellett vagy ellenére áttörő eredményeket hozhat a leszámazási markerek (mtDNA, Y-haplotípus), az etnikai, földrajzi eredet nagyobb felbontású vizsgálatában, a vizuális megjelenés, fizikai jellegek (fenotípus) jóval árnyaltabb valószínűsítésében. (Vidaki tsai., 2018) A hírvívő RNS (mRNS), a mikro RNS (miRNS), a DNS metiláció vagy a mikrobiális markerek vizsgálatával a genomi információ interpretálása elősegítheti a kérdéses DNS forrásának (source level) meghatározását, ami a biológiai anyag eredetének azonosítását jelentheti a kérdéses (vö.: Az első.) ügyekben. (Zubakov és tsai., 2018) További kriminalisztikai haszonként értékelhető a kevert anyagmaradványok donor (sub-source level) eredetének pontosítása, valamint annak tisztázása, hogy a kérdéses biológiai nyom milyen módon (beyond-the-source/activity level) kerülhetett a kérdéses felületre. (Quaak és tsai., 2018)

A jogalkalmazás szereplőinek a DNS tévedhetetlenségébe vetett hite jelenleg is eltérő, és valószínűleg eltérő módon veszik majd figyelembe, ignorálják a technológia biztosította változó lehetőségeket. A kriminalisztika hasznát hűz ugyan az extenzív lehetőségekből, de a konzervatív jogi szemlélet, felvértezve egyéb etikai érvekkel, a genetika újdonságaira általában megosztottan, jó esetben is tartózkodóan reagál. (Scudder és tsai., 2018) A teljes genom vagy akár csak a külső, látható megjelenéssel, fenotípussal, életkorral összefüggő genetikai adatok (Pádár tsai. 2018b) felhasználásának érzékeny területe néha egymásnak feszülő érvekkel, de keresi az optimális megoldást. (Toom és tsai. 2016)

A jogi környezet változása

Ha a forenzikus DNS-vizsgálat jogi kérdéseit elemezzük, nem csupán a technológiai fejlődésből fakadó lehetőségek körének áttekintése szükséges. Ahhoz, hogy a vizsgálatban rejlő potenciált kihasználhassuk, egy hatékony büntető nyilvántartási rendszerre is szükség van. A nemzeti adatbázisok jellemzően

a DNS-vizsgálat elterjedésének köszönhetően jöttek létre világszerte. A folyamatnak külön hajtóerőt adott a transznacionális bűnözés elleni harc által életre hívott jogforrások egyre növekvő száma is. Magyarország vonatkozásában a Prümi Szerződés, illetve azt az uniós jog részévé emelő 2008/615/IB és 2008/616/IB Tanácsi Határozatok, a DNS-profilok és azzal összefüggő személyes adatok cseréje tárgyában e körben kiemelt jelentőségűek. Nem szabad ugyanakkor figyelmen kívül hagynunk azt a tényt sem, hogy a bűnüldözési és bűnmegelőzési célú genetikai adatkezelés komoly beavatkozást jelent az egyén magánszférájába, így az idevonatkozó jogi szabályozás megalkotása szenzitív és szignifikáns kérdés. Rá kell mutatnunk arra is, hogy az unión belül a DNS-minta gyűjtésének, analizálásának és az adattovábbításnak szabályozása nem minden részletre kiterjedően egységes, ez pedig további jogi kockázatokat rejt magában.

Tanulmányunk második része, az előzőekben említettekkel összhangban a jogi szempontból tehát két releváns témakör,

- egyrészt a DNS-vizsgálat, mint szakértői módszer és a DNS-vizsgálaton alapuló szakvéleményből származó következtetés bizonyítékként való felhasználása;
- másrészt a DNS-profil, mint biometrikus adat kezelésére vonatkozó szabályozás

hazai fejlődésének bemutatását tűzte ki célul.

Bár a DNS-vizsgálatok eredményeinek kriminalisztikai célú felhasználása a 90-es évekre nyúlik vissza, az idevonatkozó egyes részkérdések jogi szabályozására még évekig várni kellett.

A kezdetek 2000–2010

A DNS-mintavétel szabályai a hazai bünyügyi nyilvántartást megteremtő jogszabály, a bünyügyi nyilvántartásról és a hatósági erkölcsi bizonyítványról szóló 1999. évi LXXXV. törvény felhatalmazása alapján született meg. Az ujj- és tenyérimpró-vétel, a fényképezés, valamint a DNS-mintavétel szabályairól szóló 8/2000. (II. 16.) BM–IM–PM együttes rendelet 2000. március 1-jén lépett hatályba. A rendeletet a jogalkotó négy alkalommal módosította, míg végül a bünyügyi és rendészeti biometrikus adatok nyilvántartására vonatkozó adatközlés, valamint az ujj- és tenyérimpró-vétel, illetve a szájnyalvántartás-törlet levételének részletes technikai szabályairól szóló 21/2009. (VI. 19.) IRM rendelettel, 2009 június 30-án hatályon kívül helyezte. A módosító jogszabályok közül a 3/2002. (I. 26.) BM–IM–PM együttes rendelet jelentette a

legnagyobb változást a rendelet közlönyállapotkori szövegéhez képest, ám ez a módosítás is alapvetően adminisztratív jellegű kérdéseket érintett. Hatályban léte alatt a fenti jogszabályegyesítés rögzítette a DNS-mintavétel módszerét és a mintavételre feljogosított személyeket. Rendelkezett arról, hogy a gyanúsított köteles alávetni magát a mintavételnek, illetve ellenszegülése esetén vele szemben testi kényszer alkalmazható, továbbá az ellenszegülés és testi kényszer fogalmát, a testi kényszer igénybevételének részletszabályait is tisztázta.

A jogalkotó a DNS-vizsgálatra kizárólag az egyetemeket, az ISZKI Budapesti Orvosszakértői Intézetet és a Bünyügyi Szakértői és Kutatóintézetet hatalmazta fel². Megjegyzendő, hogy a közlönyállapothoz képest e tekintetben annyit változott a szabályozás, hogy a kormányrendelet az ISZKI és BSZKI összeolvasásával 2017. január 1-jén megalakult Nemzeti Szakértői és Kutató Központ nevesíti az egyetemi intézeteken kívül.

A büntetőügyekben végzett DNS-vizsgálatokhoz és szakvéleményadáshoz szakmai iránymutatást adó szakmai szabályrendszer hazánkban az Országos Igazságügyi Orvostani Intézet és az Igazságügyi Orvostani és Orvosszakértői Szakmai Kollégium által készített, 22. számú módszertani levélben jelent meg. A módszertani levél 2005. július 31-én lépett hatályba, és hatályának végét önmaga 2008. december 31. napjában jelölte meg. Az Országos Igazságügyi Orvostani Intézet 2015. szeptember 15-i megszűnéséig a módszertani levél felülvizsgálatára, illetve hatályának meghosszabbítására nem került sor. (A szakterületet érintő módszertani levél jelenleg nincs.)

Fenti módszertani levél a 17. számú módszertani levelet váltotta, és attól alapvetően abban tért el, hogy a 22. sz. módszertani levél a származásmegállapítási perekben végzendő szakértői vizsgálatokon és a véleményadás szabályain túl, már a büntetőeljárásra vonatkozóan is tartalmazott szakmai iránymutatásokat. A módszertani levél az Igazságügyi Szakértői Intézetek Európai Hálózata (European Network of Forensic Science Institutes, a továbbiakban: ENFSI) DNS-munkacsoportjának és a Nemzetközi Igazságügyi Genetikai Társaság (International Society of Forensic Genetics, a továbbiakban: ISFG) Apasági Vizsgálatok Bizottságának az ISO 17025 számú, vizsgáló laboratóriumok működésére vonatkozó, nemzetközi szabványon alapuló ajánlására épült. A módszertani levél rögzítette, hogy az igazságügyi DNS-vizsgálatokat végző laboratóriumoknak és a laboratórium adataiból szakvéleményt adó szakértőknek ezen ajánlások alapvető követelményeinek kell megfelelniük.

² A 282/2007. (X. 26.) kormányrendeletet a szakterületek ágazati követelményeiért felelős szervek kijelöléséről, valamint a meghatározott szakkérdésekben kizárólagosan eljáró, és egyes szakterületeken szakvéleményt adó szervekről, 2. számú melléklet.

A 2009. január 1-jén hatályba lépett, az igazságügyi szakértői működésről szóló 31/2008. (XII. 31.) IRM rendelet (működési rendelet) kinyilvánította, hogy ha a szakkérdés annak megállapítására irányul, hogy

- a rendkívüli halál bekövetkezésében milyen genetikai tényezők játszottak szerepet,
- a biológiai eredetű nyom az élőlények mely fajához, egyedéhez kötődik, illetve
- a helyszínen talált vagy vizsgálat alá vont biológiai eredetű nyom milyen genetikai tulajdonságokkal rendelkezik,

akkor igazságügyi genetikai vizsgálatot kell elvégezni. A rendelet értelmében genetikai azonosítási, azonosság megállapítási, leszármazási és származásmegállapítási (apaság, anyaság, rokonság) szakkérdésben a sejtmagi, illetve mitokondriális genomon lokalizált egyszerű, összetett és komplex genetikai jelek alapján adható szakvélemény³.

A szakvélemény abban az esetben képes hatékonyan segíteni a bűnüldözést, ha a hatóság megfelelő mennyiségű összehasonlító mintával rendelkezik. A bűnüldözést, mint alkotmányosan elismert célt e tekintetben a leghatékonyabban a kriminalisztikai nyilvántartások szolgálják, ezért az olyan adatbázisok létrehozásában, illetve működtetésében, melyek ezt a célt tűzik ki, valamennyi jogi eszköz hatékony támogatására szükség lehet. Elengedhetetlen feltételként kell érvényesülnie azonban annak is, hogy a bűnüldözési érdek, illetve az adatbiztonság és adatvédelem között az egyensúly megfelelő legyen⁴.

A bűnügyi felhasználású DNS adatbázisok a Humán Genom Projekt⁵ programmal szinte párhuzamosan kezdtek megvalósulni. Hazánkban 1999-re datálható az első, DNS-profilok nyilvántartását is tartalmazó komplex bűnügyi nyilvántartás létrehozása. A törvény 10 évet sem ért meg. Az alkotmánybíróság (továbbiakban: AB) 144/2008. (XI. 26.) határozatában megállapította a törvény egyes szakaszainak⁶ alkotmányellenességét, ezért azokat 2009. június 30. napjával megsemmisítette. Ugyanez a sors várt a 8/2000. (II. 16.) BM–IM–PM együttes rendelet 1. § (2) bekezdés a) pontjára, 5. §-ára, valamint a 6. § (2) bekezdésére is. Az AB indokolása szerint a rendelkezések az esetek döntő többségében külön-külön, több oknál fogva is, összességükben pedig többszörösen kényszerítő, vagy a jogszabályból felismerhető megfelelő indok nélkül, részben

szükségtelenül, részben aránytalanul korlátozták az információs önrendelkezéshez és a személyes adatok védelméhez való alkotmányos jogot.

Az AB iránymutatásának megfelelően az új – jelenleg is hatályos – törvényben a bűnügyi nyilvántartási rendszerről, az Európai Unió tagállamainak bíróságai által a magyar állampolgárokkal szemben hozott ítéletek nyilvántartásáról, valamint a bűnügyi és rendészeti biometrikus adatok nyilvántartásáról szóló, 2009. évi XLVII. törvényben a jogalkotó elkülönítette egymástól a bűnügyi nyilvántartást, illetve a bűnügyi és rendészeti biometrikus adatok nyilvántartását. Az adatkezelői feladatok szintén elkülönülnek attól függően, hogy azok a bűnügyi vagy szakértői nyilvántartásra vonatkoznak. A szakértői nyilvántartást a kezdetektől a Bűnügyi Szakértői Kutatóintézet, illetve napjainkban annak jogutódja a Nemzeti Szakértői és Kutató Központ kezeli. A bűnügyi nyilvántartás kezelője 2009–2016 között a Közigazgatási és Elektronikus Közszolgáltatások Központi Hivatala, azon belül a Bűnügyi Nyilvántartó Hatóság volt, 2017-től pedig a Belügyminisztérium Nyilvántartások Vezetéséért Felelős Helyettes Államtitkárság.

A törvény mellett hatályba lépett a bűnügyi nyilvántartási rendszer egyes nyilvántartásai részére történő, adatközlés szabályairól szóló, 20/2009. (VI. 19.) IRM rendelet, illetve a bűnügyi és rendészeti biometrikus adatok nyilvántartására vonatkozó adatközlés, valamint az ujj- és tenyérynymat-vétel és a szájnyalkehártya-törlet levételének részletes technikai szabályairól szóló, 21/2009. (VI. 19.) IRM rendelet, és a bűnügyi nyilvántartó szerv által teljesített adatszolgáltatás rendjéről, valamint a bűnügyi nyilvántartásokban kezelt adatok igazolására kiállított hatósági bizonyítvány kiadásának részletes eljárási rendjéről szóló, 22/2009. (VI. 19.) IRM rendelet is.

A hatályos joganyag kialakulása 2010–2020

Az igazságügyi genetika szakmai szabályainak alakulását, illetve az ezekkel kapcsolatos hazai jogalkotás irányait a jelen évtizedben alapvetően az uniós szabályozás és az internacionális szakmai szervezetek tevékenységének eredményei generálták.

A DNS-profil meghatározásának szakmai-módszertani követelményeiről szóló, 19/2010. (IV. 30.) IRM rendelet 2010. május 2. napján lépett hatályba. A rendelet az igazságügyi szakértők laboratóriumi tevékenységének akkreditálásáról szóló, 2009. november 30-i, 2009/905/IB tanácsi kerethatározat 2. cikkely a) pontjának, valamint a 4. cikkelynek való megfelelést szolgálja. Ezzel a rendelettel kerülték első alkalommal jogszabályi szintre a DNS-profil meghatározás módszertani kritériumai.

3 31/2008 (XII. 31.) IRM rendelet. 2009.01.01.

4 144/2008. (XI. 26.) AB határozat. 3.3

5 A nagyszabású projekt 1990 és 2006 májusa között feltárta a teljes emberi genomot egészen a nukleotidok (bázispárok) szintjéig, és azonosította a benne található összes gént.

6 17. § – 19/A. § (adatigénylés jogosultjainak felsorolása és igényelhető adatok köre), 31. § a) pont, 34. §, 36. §, 59. § b) pont.

A rendelet a szakmai feltételek körében rögzítette, hogy személyi DNS-profil meghatározást intézet⁷ akkor végezhet, ha rendelkezik igazságügyi szakértői névjegyzékben, igazságügyi genetikai szakterületre bejegyzett legalább egy, az intézet nevében eljárni jogosult igazságügyi szakértővel. A szabályozás szerint eseti DNS-profil meghatározást⁸ az intézet akkor végezhet, ha rendelkezik igazságügyi szakértői névjegyzékben, igazságügyi genetikai szakterületre bejegyzett legalább két, az intézet nevében eljárni jogosult szakértővel.

A jogszabály eredeti szövege csak a személyi DNS-profil vonatkozásában írta elő, hogy az intézetnek évente dokumentáltan és sikeresen részt kell vennie a személyi DNS-profilok meghatározására vonatkozó, szaktudást és felkészültséget bizonyító, az ENFSI által meghatározott nemzetközi szervezet által szervezett külső jártassági kontrollteszten. 2011. január 1-jétől azonban a jártassági tesztek abszolválását az eseti DNS-profil meghatározás tekintetében is előírta a jogalkotó.

A módszertani feltételek körében a rendelet akként rendelkezett, hogy a bűnjel szemlét az intézet legalább két alkalmazottja végzi, akik közül az egyik az igazságügyi szakértői névjegyzékben, igazságügyi genetikai szakterületre bejegyzett szakértő. A jogszabály értelmében az intézetnek a bűnjel szemléről a vizsgálati dokumentációhoz önálló, meghatározott tartalmú jegyzőkönyvet kell csatolnia. A rendelet szabályozta a védőöltözék viselését, a bűnjel szemle részletes szabályait is. A rendelet 1. számú melléklete kijelölte azokat a markereket, amelyeket a DNS-profil meghatározásakor definiálni kellett. A szabályozás szerint, ha az adott minta vizsgálata során a megfelelő bizonyító erő elérése érdekében az 1. számú mellékletben megjelölt markereken túlmenően további DNS-markerek vizsgálata is indokolt, úgy a 2. számú mellékletben meghatározott DNS-markerek vizsgálatát is meg kell kísérelni. Ha a szakértői kirendelésben foglalt szakkérdés az 1. és a 2. számú mellékletben megjelölt DNS-markerek segítségével nem válaszolható meg, úgy más DNS-marker is vizsgálható.

A 19/2010. (IV. 30.) IRM rendelet a 31/2008 (XII. 31.) IRM rendeletbe építette be a 24/A. §-t, amely az alábbiakat rögzítette:

„24/A. §

(1) Büntetőeljárás során az emberi DNS-profilokat a DNS-profil meghatározásának szakmai-módszertani követelményeiről szóló rendeletnek megfelelően kell meghatározni.

⁷ A meghatározott szakkérdésekben kizárólagosan eljáró, és egyes szakterületeken szakvéleményt adó szervekről szóló kormányrendeletben DNS-vizsgálatra kijelölt szerv.

⁸ A bűncselekmény helyszínén és a bűncselekmény elkövetésének nyomait hordozó személyen vagy tárgyon rögzített anyagmaradványból meghatározott emberi DNS-profil.

(2) A bűncselekmény helyszínén és a bűncselekmény elkövetésének nyomait hordozó tárgyon rögzített anyagmaradvány vonatkozásában emberi DNS-profilok vizsgálata során a szakvéleményben meg kell jelölni a) vizsgált személy és a biológiai minták DNS-profilját (szakmai tény-megállapítás),

b) azt, hogy a vizsgált személy és a DNS-minta DNS-profiljai eltérőnek tekinthetők-e vagy sem, így ennek megfelelően az elvégzett genetikai vizsgálat alátámasztja, vagy nem támasztja alá a tisztázni kívánt származást (vélemény), valamint

c) – megegyező DNS-profilok esetén – a valószínűségi hányados kiszámításával az egyezés valószínűségét, azaz annak bizonyító erejét (vélemény).”

A működési rendelet eredeti szabályai – e jogszabályhellyel kiegészülve – a mai napig módosítás nélkül hatályosak.

Az arcképmás, az ujj- és tenyéryomat, valamint a DNS-profil meghatározásra alkalmas anyagmaradvány rögzítésének, illetve az ujj- és tenyéryomat és a szájnyalvákhártya-törlet levételének részletes technikai szabályairól, a DNS-profil meghatározásának szakmai-módszertani követelményeiről, továbbá a nyilvántartás technikai vezetésének részletes szabályairól szóló, 12/2016. (V. 4.) BM rendelet 27. § c) pontja 2016. május 12. napjával helyezte hatályon kívül a 19/2010. (IV. 30.) IRM rendeletet. Az IRM rendeletet váltó BM rendelet előbbi, utolsó hatályos állapotához képest (2014. 05. 30–2016. 05. 11.) a szakmai és módszertani feltételekre vonatkozó szabályozást lényegében módosítás nélkül átemelte. Az új rendelet 6. számú melléklete tartalmazza a DNS-profil meghatározása során elsődlegesen meghatározandó DNS-markerek felsorolását, míg a 7. számú melléklet a megfelelő bizonyító erő elérése érdekében alkalmazható további DNS-markerek listáját. Utóbbi felsorolás a 19/2010. (IV. 30.) IRM rendelet legutolsó hatályos állapotához képest a SE33 markerrel bővült. A rendelet értelmében, ha a szakértői kirendelésben foglalt szakkérdés a 6. és a 7. számú mellékletben megjelölt DNS-markerek segítségével nem válaszolható meg, más DNS-marker is vizsgálható.

Az elmúlt években a szakértői vélemények megfelelősége és megbízhatóságának biztosítása kiemelt szerepet kapott a jogalkotásban és a szakmai szervezetek tevékenységében is. Nem kellett sokat várni ahhoz, hogy az ISO 17025 számú szabvány szerinti akkreditáció már ne csak ajánlás, hanem kötelező elvárás legyen a bűnügyi célú DNS-vizsgálatokat végző laboratóriumok számára. Az Európai Unió Tanácsa az igazságügyi szakértők laboratóriumi tevékenységének akkreditálásáról szóló 2009/905/IB tanácsi kerethatározatával kívánta biztosítani, hogy a tagállamok igazságügyi szakértői által végzett akkreditált

laboratóriumi tevékenységek eredményét a bűncselekmények megelőzéséért, felderítéséért és kivizsgálásáért felelős hatóságok egyenértékűnek ismerjék el a tagállamokban az EN ISO/IEC 17025 szabványnak megfelelően akkreditált, igazságügyi szakértők által végzett laboratóriumi tevékenységek eredményével. (Kovács tsai., 2014)

Az akkreditálás a nemzeti akkreditációs testületek privilégiuma. Az akkreditálás tartalmában az egyes nemzeti testületek a szakértői intézmények eredményei csereszabotosságának és kölcsönös elfogadhatóságának érdekében a leg-egységesebb színvonalra törekednek. (Földi, 2009)

A 2009/905/IB tanácsi kerethatározat alapján a tagállamok 2013. november 30. napjáig kaptak határidőt laboratóriumaik akkreditálására. Ennek megfelelően a 19/2010. (IV. 30.) IRM rendelet 13. §-a 2013. november 30-i hatállyal egészült (volna) ki azzal a rendelkezéssel is, hogy az intézet laboratóriumi tevékenységet akkor végezhet, ha e tevékenységét nemzeti akkreditáló testület az MSZ ISO/IEC 17025:2005 szabványnak megfelelően akkreditálta. A feltételes mód végül 2014. május 30-át követő időszakra vonatkozóan lett elhagyható, ugyanis az eredeti határidőt – egy nappal a hatálybalépés előtt – a közigazgatási és igazságügyi miniszter feladatkörét érintő, ágazati honvédelmi feladatokról szóló, 30/2013. (XI. 29.) KIM rendelet 2014. május 30. napjára tolta ki. Leszögezhető tehát, hogy a 2013. 11. 30.–2014. 05. 29. közötti időszakban Magyarország (formailag) nem tett eleget a 2009/905/IB tanácsi kerethatározatnak. Megjegyzendő ugyanakkor, hogy a Bűnügyi Szakértői és Kutatóintézet Szakértői Főosztály Genetikai Osztály 2013. november 27-étől megszerezte az akkreditált státuszt a szükséges eljárásokra vonatkozóan – a felkészülés már a 2001–2002 években elindult (Pádár, 2001). Az Igazságügyi Szakértői és Kutatóintézetek Budapesti Orvosszakértői Intézet DNS Laboratórium a személyi DNS-profil meghatározásra 2014. május 28. napján lett akkreditálva.

Megjegyzendő, hogy az MSZ EN ISO 17025:2005 szabványt 2018. márciusától felváltotta a MSZ EN ISO 17028:2018 szabvány, ezért a 12/2016. (V. 4.) BM rendelet idevágó passzusa a jövőben kiigazításra szorul.

Az akkreditáció és egyéb, az államok szakértői módszereinek összehangolását célzó törekvések természetesen nem csak az igazságügyi genetika területére korlátozódtak. Az Európai Tanács, A Stockholmi Program – A polgárokat szolgáló és védő, nyitott és biztonságos Európa elnevezésű jogi aktust 2009. december 10–11-i ülésén fogadta el⁹. A stratégiai jelentőségű dokumentum elfogadása időben egybeesett a lisszaboni szerződés hatályba lépésével (2009. december

9 A Stockholmi Program – A polgárokat szolgáló és védő, nyitott és biztonságos Európa. (Hivatalos Lap L 115., 2010. 5. 4.)

1.), amely a pilléres szerkezet eltörlésével és az új rezsimmal megteremtette az egységes igazságügyi térség továbbfejlesztését szolgáló új stratégiai program hatékony végrehajtásának jogi alapját. (Fazekas, 2012)

A hivatkozott program értelmében: „*A jog és a jogérvényesülés Európája: Meg kell szilárdítani a jog érvényesülésén alapuló európai térséget, hogy megszűnjön a jelenlegi széttöredezettség. Elsőbbséget kell biztosítani az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférést megkönnyítő mechanizmusoknak, hogy az egyének az egész Unióban érvényesíthessék jogaikat. Javítani kell továbbá a jogi szakemberek közötti képzést és együttműködést, valamint erőforrásokat kell felszabadítani annak érdekében, hogy megszűnjenek a jogi határozatok más tagállamokban való elismerésének akadályai.*” E célok sarokköveként a program a kölcsönös elismerés elvét, a szükséges minimumszabályok megállapítását nevezte meg. A program értelmében a határokon átnyúló büntet ügyekben folytatni kell a kölcsönös elismerés elvén alapuló, átfogó bizonyítás felvétel-rendszerének kialakítását. (Fazekas, 2012)

Az EU intézményein kívüli szereplők is közreműködnek a szakértői vélemények iránti kölcsönös bizalom kiépítésében. A tagállamok közötti, a forenzikus adatok gyűjtésére, feldolgozására, felhasználására és átadására vonatkozó előírások egyenértékűségének folyamatában kiemelkedő szerep jutott az Európai Szabványügyi Bizottságnak (CEN). A CEN/TC 419 Projekt Értekezlet célja a forenzikus eljárások egységesítése, azaz egységes szabályok kidolgozása a bűncselekmény helyszínén folytatott tevékenységtől kezdődően a bűnjelkezelés, a dokumentáció és vizsgálat szabályain át, egészen az eredmények közléséig, illetve az adatcseréig.

A független szakmai szervezetek közül kiemelt helyen kell említeni az ENFSI-t, amelynek tevékenysége a minőségi minimumkövetelmények kidolgozását, a nemzetközi együttműködés elősegítését és a forenzikus közösség jelentős, rendszerszintű igényeinek azonosítását célozza meg. Az intézmény 2010-ben az alábbi nyilatkozatot tette: „*Az ENFSI elkötelezett a tekintetben, hogy szilárd alapokon álló, megbízható tudományos eredmények és információk álljanak a jogalkalmazó rendelkezésére a bűncselekmény helyszínétől egészen a tárgyalóteremig.*” (Biedermann és tsai., 2017.) Az ENFSI krimináltechnikai testülete célul tűzte ki a módszerek standardizálását, valamint a krimináltechnikai munka tudományos feltételeinek megteremtését, a tudományos eredmények és a tapasztalatok megoszthatóságát. Az erőforrásokat – a gyakorlati tevékenység mellett – a kutatásra és a fejlesztésre kívánják fokozottan *összpontosítani*. (Kármán, 2018)

A 2010–2020 közötti időszakban vált igazán hangsúlyossá az európai tagállamok közös fellépése a bűnmegelőzés és bűnüldözés terén. Az Európai Bizottság különleges szerepet szánt az ENFSI-nek, mivel monopolhelyzetet biztosított

számára az európai szakértői tevékenységgel összefüggő feladatok terén. Az EB által biztosított finanszírozási keret felhasználásával jött létre az ENFSI, Strengthening the Evaluation of Forensic Results across Europe, azaz „A forenzikus eredmények értékelésének fejlesztése Európában projektje. A projekt keretében megalkotott – ENFSI Guideline for Evaluative Reporting in Forensic Science, azaz Az ENFSI útmutatója az igazságügyi szakértői vélemények megalkotásához – dokumentum kifejezetten az ENFSI szervezetében működő bünyügyi laboratóriumokra vonatkozik.

Az EU Tanácsa 2011-ben szavazta meg az Európai Forenzikus Tudomány 2020 elképzeléséről, azon belül egy európai forenzikus tudományos térség létrehozásáról, és a forenzikus tudomány európai infrastruktúrájának fejlesztéséről szóló következtetéseit (a továbbiakban: EFSA2020) (URL1). A tanács ezzel kinyilvánította, hogy 2020-ig egy európai igazságügyi szakértői együttműködésen alapuló tudományos térséget hoz létre. Ebben a büntetőeljárás adatok gyűjtésével, feldolgozásával, felhasználásával és nyújtásával kapcsolatos szakértői módszerek egyenértékű minimumszabványok alapján zajlanak majd, elősegítve a köztük és a büntető igazságszolgáltatási rendszer közötti szorosabb együttműködést. (Kovács, 2014)

A dokumentum legfontosabb célkitűzése, hogy a büntetőeljárás szempontjából releváns adatok gyűjtésére, feldolgozására, felhasználására és átadására vonatkozó tagállami előírások egyenértékűségének tagállamok közötti elismerésével erősítse a bizalmat. Ennek feltétele, hogy a szakértői tevékenység valamennyi mozzanatát átláthatóvá kell tenni. Közös minőségügyi előírásokat kell alkalmazni, amelyek biztosítják a jogalkalmazó számára, hogy az általuk használt adatok – származási helyüktől függetlenül – megfelelnek azoknak az előírásoknak, amelyeket saját joguk e tekintetben a szakértők számára előír. (URL1)

Az európai igazságügyi szakértői együttműködési térség céljai között a fentiek mellett a következők is szerepelnek:

- a forenzikus tudomány terén való együttműködés támogatása és elősegítése a tagállamok között, amely kiterjed a forenzikus tudományos tevékenységek eredményeinek megosztására és a forenzikus tudomány minőségére is;
- a tagállamokban végzett forenzikus tudományos tevékenység minőségének fenntartása és javítása;
- segítségnyújtás a tagállamok számára az olyan megközelítések kidolgozásához, amelyek ösztönzik a saját büntető igazságszolgáltatási rendszereik és az igazságügyi szakértők közötti szorosabb együttműködést (Kovács, 2017).

A koncepció a tagállamok és az Európai Bizottság számára tartalmaz előírásokat, melyeket az ENFSI-vel és az EUROPOL-lal együttműködve kell megvalósíta-

niuk. (URL1) A közös minőségbiztosítási standardok kialakítása a bizonyítékok kölcsönös elismerésének egyik legfontosabb alappillére. (URL2)

A közös standardok alapkonceptiója, hogy a szakértő tevékenysége meghatározott minőségi kritériumoknak van alárendelve, melyek kizárják, hogy a bíróság jogtalanul megszerzett, vagy szakmai szabályokkal ellentétes bizonyítékot vegyen figyelembe az ítékezés során. Az európai igazságügyi szakértői rendszer fejlesztésének kulcsszavai: az intézmények akkreditációja, a szakértők képzése és minősítő vizsgáztatása, a minőségbiztosítás és tanúsítás, a szabványosított és nemzetközileg ellenőrzött eljárások kidolgozása és alkalmazása, valamint új, megbízható és hatékony vizsgálatok bevezetése, többek között a DNS-vizsgálatok területén. (Kertész, 2002)

2016. június 13-án a Európa Tanács jóváhagyta következtetéseit és cselekvési tervét az európai igazságügyi szakértői együttműködési térség létrehozására irányuló további lépésekről (URL3). A dokumentum hat pontban foglalja össze az Európai Bizottság és a tagállamok feladatait. Témánk szempontjából valamennyi célkitűzés relevanciával bír:

- bevált gyakorlatokat (good practice) tartalmazó kézikönyvek elkészítése,
- a nyilvántartásokban szereplő szakértői vizsgálati adatok cseréjének ösztönzése,
- jártassági vizsgák és kollaboratív gyakorlatok szervezése,
- az igazságügyi szakértői szakma ismertségének növelése a bűnüldözési és igazságügyi szakértői közösségek körében történő képzésekkel,
- az igazságügyi szakértői szervezetek akkreditációjának önkéntes alapon történő előmozdítása, és az igazságügyi szakértők szakmai ismeretének fejlesztése,
- a szakértői vizsgálati adatok prűmi határozat alapján történő cseréjének ösztönzése, minőségük javítása. (Nogel, 2018)

A biometrikus adatok egyre szélesebb körben való felhasználása és a technológiai fejlődés révén olcsóbbá, illetve gyorsabbá váló adatalkalmazás nemcsak minőségügyi kérdéseket vet fel, hanem adatvédelmi aggályokat is magában rejt. Erre reagálva az unió adatvédelemmel foglalkozó munkacsoportja megfogalmazta 3/2012. számú véleményét a biometrikus technológiákról. (URL4) A munkacsoport megerősítette, hogy a biometrikus adat – így a genetikai adat is – személyes adat, tehát kiterjed rá az európai adatvédelmi irányelv (95/46/EK) hatálya¹⁰.

10 Az Európai Parlament és az Európa Tanács 95/46/EK irányelve (1995. október 24.) a személyes adatok feldolgozása vonatkozásában az egyének védelméről, és az ilyen adatok szabad áramlásáról.

A biometriai adatok kezelésének előfeltétele az adatkezelési cél előzetesen történő, pontos meghatározása; adatkezelési elvként pedig a vélemény a szükségességet, az arányosságot és az adatminimalizálást jelöli meg. Az adattárolásra vonatkozóan megfogalmazódik, hogy kerülni kell a központosított nyilvántartásokat, valamint az is, hogy az adott rendszernek biztosítani kell a törlés lehetőségét.

A biometrikus adatok cseréjére a Prümi Szerződés (2005) alapján készült, a terrorizmus és a határokon átnyúló bűnözés elleni küzdelemre irányuló, határokon átnyúló együttműködés megerősítéséről szóló, 2008/615/IB Európa Tanácsi határozat keretein belül kerül sor. (Kovács és tsai., 2019) Az egyes európai uniós jogi aktusokban rögzített bűnügyi-, illetve rendészeti tárgyú együttműködés keretében történő információcsere részletes szabályait a 113/2014. (IV. 3.) kormányrendelet tartalmazza.

Az EU tagállamaival kötött bűnügyi együttműködési megállapodások alapján az EUROPOL és az EUROJUST rendszerén belül információcsere, valamint közvetlen tájékoztatás (eljárási jogsegély) is megvalósul. Nemzetközi szinten a bűnügyi adatok továbbítása és igénylése bűnügyi jogsegély keretében, a Nemzetközi Bűnügyi Rendőrségi Szervezet (Interpol) és a magyar Nemzetközi Bűnügyi Együttműködési Központ, mint helyi Interpol iroda rendszerében zajlik.

A jövő feladatai 2020–2030

Bár a tanulmány egyik célja a bűnügyi-igazságügyi genetikai vizsgálatokra vonatkozó retrospektív jogi szabályozás alakulásának ismertetése, a múlt és jelen szabályainak rendszerezése mellett röviden arról is szólnunk kell, hogy a szabályozás fejlődését, fejlesztését milyen célszerű stratégiai irányba kellene elmozdítani.

A jövő egyik legfontosabb feladata a hiteltérdemlőség legmagasabb szintű biztosítása.

A téves profilmeghatározásnak számos oka lehetséges (például kontamináció; téves minta-adminisztráció, mintacsere; mechanikai-, kémiai-, elektronikai-, informatikai vizsgálati hibák; a vizsgálati eredmények hibás kiértékelése, interpretálása). Az ismételt vizsgálatok, melyekkel sok szakértő előszeretettel bizonygatja eredményeinek és véleményének helytálló voltát nem zárnak ki minden – pl. vizsgálatok előtti kontamináció, téves interpretálás (Kovács és tsai., 2015) – hibalehetőséget (Pádár, 2006). A jelen és jövő szakembereinek mindent meg kell tennie azon garanciák beépítése érdekében, amelyek a kontamináció lehetőségét minimalizálják.

A szennyeződés megakadályozásának ugyanis nemcsak a szemle (Gárdonyi, 2017) és a biológiai anyagmaradványok összegyűjtése (Gárdonyi, 2014), tárolása során van jelentősége. Fentiekkel összhangban meg kell említenünk, hogy a Nemzeti Akkreditáló Hatóság adatbázisa szerint az emberi DNS-minták kontaminációjának minimalizálását célzó, ISO 18385:2016 szabvány alapján jelenleg még egyetlen hazai vizsgálólaboratórium sincs akkreditálva¹¹. A szerzők véleménye szerint a bűnügyi célú igazságügyi genetikai vizsgálatok – jogszabályban nem rögzített – szakmai részletszabályait mielőbb, a teljességre törekedve, módszertani levélben lenne célszerű rendezni.

Említést érdemel az is, hogy a szakszerűen elvégzett vizsgálat eredményének kiértékelésekor, tehát a szakértői következtetés levonása során minden esetben számolnunk kell az emberi tényezővel. A pszichológiában a pontatlan feltételezéseket és téves becsléseket a környezeti információk hibás megítéléséből, felhasználásából eredő kognitív előítéleteknek vagy kognitív torzításnak. (cognitive bias) nevezik (Nickerson, 1998) Az ilyen kognitív előítéletek nem a karakterhiba következményei, hanem az emberi természetből adódóan a döntéshozatal elháríthatatlan jellemzői. (Risinger és tsai., 2002) Az angolszász jogrendszerben tanulmányok tucatjai bizonyították, hogy a bírák (és esküdtek), valamint a szakértők egyaránt ki vannak téve a torzító tényezők hatásának. (Stacey, 2005) A torzító hatást kognitív technológiák is előidézhetik. E rendszerek ugyanis olyan kognitív műveletek ellátására alkalmasak, amelyekre egykoron kizárólag az ember volt képes. (Dror és tsai., 2011) A kognitív technológiák iránti bizalmunk és szükségletünk napjainkra már abba a stádiumba jutott, ahol az ember és a technológia egyre inkább összefonódik és együttműködik egymással, így egy úgynevezett interkognitív kommunikációt alakítva ki. (Baranyi tsai., 2012) A forenzikus CogInfoCom új kihívásaira (Kovács és tsai. 2017) a szakembereknek folyamatos válaszokat kell adniuk.

A torzító hatások teljes kiküszöbölése egyik szakterületen sem reális. A hatások felismerése, megfontolása ugyanakkor lehetővé teszi, hogy a szakértő a munkája során tudatosítsa a befolyásoló tényezők létezését, ami a konkrét feladat közben lehetővé teszi számára annak megfontolását, hogy esetleg más szempontból tekintve a szakértői feladatra, értékítélete fenntartható-e. A lehetséges torzító hatások ismerete fontos a jogalkalmazó számára is, hiszen a szakvélemény következtetései gyakorolt torzítás az ítéletre is rávetül. Megjegyzendő, hogy míg Amerikában 1956 óta végeznek a kognitív torzító hatások feltárására vonatkozó vizsgálatokat valamennyi szakterületen, illetve számos, megalapozott tanulmány készült a témáról, a hazai gyakorlat nemigen foglalkozik

¹¹ 2019. június 15-i állapot.

a kérdéskörrel, szinte tudomást sem vesz az egyébként nyilvánvalóan létező problémáról. (Nogel, 2018)

Az igazságügyi genetika további kihívásai közé tartozik, hogy a molekuláris DNS-vizsgáló módszerek fejlődésének és növekvő költséghatékonyságának következtében a biztosított biológiai mintából napjainkban már lényegesen gyorsabban, és viszonylag olcsón olyan információkhoz is hozzájuthatunk, melyek még néhány évvel ezelőtt is csupán az elképzelés szintjén léteztek. A bűncselekménnyel összefüggésbe hozható, bűnjelből kinyert DNS információt szolgáltatathat a minta tulajdonosának külső jegyeiről (szemszín, hajszín, magasság), életkoráról, származásáról (Kayser és tsai., 2009), egészségügyi állapotáról, melyek mellett a technika a rokonsági kapcsolatok felfedését is lehetővé teszi. (Klinga és tsai., 2016) Lényeges szempontként merül fel az is, hogy napjainkban – a lakosság körében egyre népszerűbb családfakutató programok keretében végzett DNS-vizsgálatnak köszönhetően – a különféle módon genotipizált emberi genomok, az ezekből szerveződő adatbázisok száma világszerte exponenciálisan emelkedni kezdett. Azon túlmenően, hogy e körben az új módszerek szakmai-, tudományos megalapozottságát (Nogel, 2018) is vizsgálni kell, a témakör további etikai és jogi kérdéseket vet fel. (Toom és tsai., 2016)

A genetikai adatok mennyiségi és minőségi változásai az adatvédelem, a bűnügyi nyilvántartások, a DNS-vizsgálat módszertani követelményei, illetve az egészségügyi adatok kezelésére és adatszolgáltatásra vonatkozó, megszilárdult jogi szabályozás felülvizsgálatának követelményét is előre vetíti. A nemzetközi tudományos platformokon a DNS-vizsgálatok új lehetőségeinek jogi és etikai aspektusait élénk szakmai vita övezi. Az EUROFORGEN (Európai Kriminális Genetika Kiválósági Hálózat) keretein belül speciális szekciók vizsgálják a területet. A Horizon2020 támogatásával készült, 2018. novemberében megjelent, *The regulatory landscape of forensic DNA phenotyping in Europe* VISAGE (Samuel és tsai., 2018) kutatási összefoglalója szerint az utóbbi években Amerikában és az Európai Unión belül is élénk szakmai vita folyik a témakörben, ugyanakkor csupán két uniós országban (Hollandia és Szlovákia) van speciális szabályozás a fenotípus (külső megjelenés, a továbbiakban: FDP) bűnügyi célú vizsgálatára. Megjegyzendő az is, hogy a hozzátartozók, rokonok rendelkezésre álló DNS-mintájának vizsgálatára jelenleg az unión belül egyáltalán nincs különleges jogszabály.

Magyarországon külön jogszabály fenti kérdések egyikét sem rendezi, a 12/2016. (V. 4.) BM rendelet 18. § (2) bekezdése pedig lehetővé teszi a szakértő számára, hogy ha a szakértői kirendelésben foglalt szakkérdés a rendelet mellékleteiben megjelölt DNS-markerek segítségével nem válaszolható meg, más DNS-markert is vizsgáljon. Ekként nincs jogi akadálya annak, hogy az új

technológiák adta lehetőségeket – mindennemű speciális garanciális szabályok betartása nélkül – ki is használják. Nem feledkezhetünk meg azonban arról sem, hogy a hazai adatvédelmi törvény¹² és az uniós általános adatvédelmi rendelet (GDPR) a genetikai adatokat – különleges adatként – kiemelt védelemben részesíti. A DNS-vizsgálatok új lehetőségeit tehát minden esetben e védelem biztosításával szabad csak felhasználni. Hiba lenne nem felismerni, hogy a tudomány és technika korábbi állapota alapján megalkotott szabályrendszer az új lehetőségekből adódó problémákat nem mindig képes kezelni.

Tudomány és szakértelem

A törvényszéki tudományok kezdetére sokszor a titokzatosság és/vagy az intrika, a félreértelmezett, illetve kevésbé megértett tudományos diszciplína meghatározás illik. A tudományos igényesség érdemi megjelenése az ember társadalmi evolúciója során eltérő mértékben érhető tetten, civilizációs léptékben a legújabb kori tudományok intenzív fejlődése is viszonylagos. Habár a tudományok közötti különbségeket az adott területek önmagukból fakadó jellege az analóg azonosságok mellett is sajátágosan differenciálja, a tudomány sajnálatos módon nem képes végleges, ellentmondást nem tűrő megoldást kínálni az olyan problémákra, melyek a társadalmi, esetleg pszichológiai útvesztőkből fakadnak.

A szóösszetételekben törvényszéki-, igazságügyi-, bűnügyi- vagy éppenséggel kriminalisztikai kapcsoltsággal rendelkező fogalmak állandósulása, átrendeződése, jelentésük módosulása változó folyamat, melynek értelmezése és megközelítése során az akadémiai tudományok, illetve szakterületek vonatkozásában egyaránt figyelembe kell venni azok meghatározó jellemzőit, illetve evolúcióját. Az igazságügyi tudományok definiálása a globalizáció ellenére sem tekinthető teljesen egységesnek, ugyanakkor a folyamatosan formálódó kritériumrendszer mellett a joghoz, törvényekhez fűződő viszonyuk egyértelmű. Plurális jogrendszer hiányában a kriminalisztikának – és szakértőinek – nincs igazán funkciója. Az igazságügyi tudományok sajátosságait egyaránt befolyásolja a természettudományok műszaki, technológiai háttere, dogmatizmusa, a jogtudományok társadalmi, politikai háttere, konzervativizmusa, valamint a tudományterületek eltérő gyorsaságú dinamizmusa és evolúciója. Az igazságügyi tudományok tulajdonképpen alkalmazott tudományok, mivel az igazságügyi- és kriminalisztikai szakértői problémák megoldását szolgáló tudományos módszertant fizikusok, vegyészek, biológusok (genetikusok) fejlesztik ki. Az

12 2011. évi CXII. tv. az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról.

új technológiák, módszerek természettudományos voltuknál fogva nemcsak saját előnyükre, hanem a régi modellek korlátaira és hátrányaira is rávilágítanak, tulajdonképpen az ezekből fakadó problémákra megoldást keresve jöttek létre. Elterjedésük egyéb területeken is széleskörű változást indukál, és egy bizonyos idő eltelte után ellehetetleníti, illetve kivitelezhetetlenné teszi a régiek alkalmazását. (Pádár, 2006)

Korábban a tudósok (például ógörögök) alapértelmeben generalisták voltak, azon egyszerű oknál fogva, hogy nem volt elég tudományos ismeret a specializáció igényének, illetve szükségszerűségének megteremtéséhez, amit azonban a progresszió elkerülhetetlenné tett. A konvergálódó ismeretek felhalmozódása kapcsán az interdiszciplináris területek fokozott figyelmet nyertek és nyernek. Az igazságügyi szakértő és feladatának konkrét meghatározása egy multidiszciplináris tudományterület kapcsán azonban sokszor nehezen egyértelműsíthető, emellett a tudományos és a gyakorlati törvényszéki alkalmazás közötti különbségtétel is szükségszerű. A tudományos evolúcióhoz hasonlóan a specializálódás a törvényszéki tudományok (így például az igazságügyi genetika) vonatkozásában is megfigyelhető. Habár bizonyos mértékig ez mindkét irányban – a specialitástól a generalitás felé is – megnyilvánul, adekvát akadémiai háttér kialakítása az igazságügyi tudományok, így az igazságügyi genetika területén is szükségszerű. A tudományos közvélemény általi elfogadás megköveteli a gyakorlati alkalmazáshoz szükséges egységes keret, átfogó paradigma kialakítását, amely segítségével az összefüggések szakértői vizsgálata végül azok térbeli és időbeli rekonstruálásához vezethet. (Pádár, 2006)

A szakértő a tudomány és műszaki fejlődés eredményeinek felhasználásával készített szakvéleménnyel segíti a tényállás megállapítását, a szakkérdés eldöntését. A tudomány – gyakran tévesen értelmezve – számtalanszor kölcsönöz hitelességet annak az elképzelésnek, mintha a tudományos aura önmagában és automatikusan ruházna fel korrektséggel, megbízhatósággal, szavahihetőséggel. Ugyanakkor persze nincs kétség afelől sem, hogy a tudomány birodalmán kívül eső elmélet megalapozatlan. A klasszikus tudomány a hipotézistesztes fogalmával definiálható, a tudományos módszer nem más, mint egyféle keret a feltételezések vizsgálatára. A valósághoz így annak a felismerése és megértése vihet közelebb, hogy a tudomány csak eljárás, nem maga az igazság. (Inman és tsai., 2000) Ezért is érthető, hogy a kutatásban megfelelő és megbízhatónak tartott eljárásokat az óvatos, tartózkodó jogi szemléletmód nem minden esetben fogadja el törvényszéki szempontból is megbízhatóan alkalmazhatónak. Néha a DNS-vizsgálatok eredménye is vitatható, illetve vitatott a bíróságokon, ami általában – úgy tűnik – nem a technológia, sokkal inkább a technológiát alkalmazó személy rátermettsége,

jártassága miatt fordul elő annak kapcsán, hogy a vizsgálatokat körültekintően és helyesen végezte el vagy sem. (Butler, 2005)

A tudományos bizonyítékok törvényszéki elfogadhatóságának szigorodása szinte mindenhol jellemző folyamat. A szakértői területek diverzitásuknak köszönhetően hatást gyakorolhatnak a jogalkalmazásra, az egyes szakértők azonban saját szakértelmük alapján nyilvánítanak véleményt, illetve alkalmazzák a természettudományt egy-egy jogeset (bűncselekmény) megoldása során. A standardizálás és hitelesítés, a szakmai felülvizsgálat és érvényesítés, valamint a potenciális hibáinak ismerete, tesztelése egyaránt hozzájárulhat a szakértő véleményének mérlegeléséhez. A vélemények törvényszéki elfogadásának kibontakozása a tudományos bizonyítás korábban kérdés nélkül elfogadott szakértői módszereinek alapos felülvizsgálatára ösztönöz. Habár a bűnüldözés globalizálódásával fokozódó nemzetközi igény fogalmazódik meg a vizsgáló folyamatok minőségirányítási rendszer alapján történő kivitelezésére (Pádár és tsai., 2015), a bűnügyi tudományok heterogenitása, esetenként az adott területek széles spektrumából fakadó (például nem emberi eredetű biológiai anyagok genetikai analízise) forrásigényének biztosítása csak hosszabb távon, lépésről-lépésre tűnik elérhetőnek. Napjainkban is léteznek olyan területek, ahol például a kérdéses-, illetve referenciaminta közötti kapcsolatot egyszerűen egyediként definiálják, ami azt a látszatot kelti, hogy a bizonyítékok összehasonlítása olyan elsajátított szakmai jártasság és szakértői vélemény hatáskörébe esik, ahol a vizsgálatot végző a véleményét az azonosságot számszerűleg nem alátámasztott, vagy szisztematikus tudományos igazolást nem igénylő módon fejtheti ki. A DNS-vizsgálatok mélyreható változásokat indukáltak a jogalkalmazásban, amely miatt a vizsgálati eredmények szinte már a kezdetektől szigorúbb kondíciók mellett érvényesíthetők az eljárásban, így a genetikai szakértő a releváns populációk allélgyakorisági adatain alapuló genetikai profil közlésére kötelezett. (Füredi, 2003)

Minden bizonnyal a törvényszéki gyakorlatot folytató szakemberek is hozzájárultak annak a felfogásnak az elterjedéséhez, hogy egy kriminalisztikai esemény korlátozott számú nyomból, bizonyítékból történő rekonstruálása megvalósítható néhány, erre a feladatra megfelelő adottsággal, tehetséggel rendelkező személy közreműködésével. Még azok is, akik tudományosan igazolható módszereket alkalmaznak, azok sem tudnak ellenállni annak a kísértésnek, amit egy bonyolult bűncselekmény megoldásával járó cseppnyi hírnév jelent. Bár a korlátozott adatokból történő – csak én tudom – ex katedra következtetések levonására hajlamos, túlbecsült alkalmasságon alapuló szakértést korunkban a jogelvárás az általános elfogadottság elvével ellensúlyozza, a laikus számára az igazi szakértők megkülönböztetése nem mindig egyértelmű. (Pádár, 2006)

A műszeres analízis túlértékelése és tévedhetetlennek ítélt megközelítése a hétköznapi szóhasználattal DNS-szakértésnek nevezett területet is többé-kevésbé kivételesnek tüntetheti fel a jogalkalmazó számára. Kijelenthető, hogy a laboratóriumi analitika önmagában még akkor sem tekinthető generális értelemben vett szakértői tevékenységnek, ha területenként eltérő kompetencia-mátrixok és jogi környezet jellemzi. A szakértői ítéletalkotás és következtetés az, ami megkülönbözteti az analitikai eredményt a szakértői véleménytől. Annál is inkább, mivel a tudományos-technológiai fejlődés adta új ismeretek expanzív módon világítanak rá arra, hogy az eddig szubjektumnak tekintett jelenségek egyébként az emberi mivoltunkból fakadó gondolkodási sajátosságok. (Ling és tsai., 2019) A neurokémiai hálózatok szerepének jobb megértése, illetve a döntéshozatalban való részvételének feltérképezése (Droutman és tsai., 2018; Brick és tsai., 2019) még a megfelelően képzett és a tudományban jártas szakemberek számára is megkerülhetetlen, hogy tekintetbe vegyék a megerősítési- vagy kognitív torzítás veszélyeit. (Kovács és tsai., 2017a; Cooper és tsai., 2019) Az analitikai eredmények interpretálását segítő nemzetközi szakmai irányelvek (Butler, 2015) ellenére ez alól az igazságügyi genetika sem kivétel, különösen a nagy kihívást jelentő mintatípusok, például kevert biológiai anyagmaradványok vonatkozásában. Az akkreditációs törekvések korlátozni képesek a helytelen eljárásokat, valamint az azokból fakadó hibalehetőséget (Pádár, 2001), de a hanyag, inkorrekt vagy a kognitív diszsonanciából fakadó, esetleges előítéletes szakértői gondolkodásra, döntéshozatalra nincsenek releváns hatással. (Christianson, 2006) Ebből adódóan az akkreditáció önmagában nem képes kizárni az eseti sajátosságok eltérő mérlegeléséből, rutinszerű, helytelen predikciókból fakadó szakértői tévedés lehetőségét (Kovács és tsai., 2015), amelyet nyilvánvalóan csak jogi-, és szakmai garanciák beépítésével lehet kideríteni és korlátok közé szorítani. (Nogel, 2018) A probléma általános, hiszen a szakirodalom több szakértői szakterületen is verifikálta a jelenséget. (Czebe és tsai., 2015; URL5) Az analitikus gondolkodás terén a neurális hálózatok kialakulóban lévő informatikai modellezése (Vidaki és tsai., 2016; Taylor és tsai., 2019), illetve a szükséges információhoz való könnyebb hozzáférés az infokommunikációs technológiák felhasználásával (Kovács és tsai., 2017b) további segítséget nyújthat a minőségirányítási standardok fejlesztéséhez. A mesterséges intelligencia rohamos fejlődésének köszönhetően egyre több emberben merül fel a humán erőforrás és szakértelem kiszorításának lehetősége. Nincs ez másképp a jogtudomány, a jogalkalmazás terén sem. A létező tipikus ellentmondásokhoz tartozó tipikus döntésekre egy algoritmus is megtanítható, ugyanakkor ennek jelentősége csupán annyi, hogy az algoritmusok képesek kezelni a rutin kérdéseket. (Parti, 2018) A minőségirányított folyamatokba illeszkedő, gépi tanulásra alapozó,

automatizált szakértői rendszerek intenzíven nem változó társadalmi igények és környezet mellett nagy valószínűséggel redukálni képesek a forenzikus analízis idejét és költségigényét, de a magas színvonalú szakértői munka ezzel csak felértékelődik. Egy adott jogalkalmazói eljárásról mindig csak annak lezárását követően tudjuk megállapítani rutinszerű voltát, a kezdetén megjósolhatatlan, hogy az végig rutinszerű marad, vagy különös eljárássá válik. A túldimenzionált rutin – személytelen mesterséges intelligencia – az igazságszolgáltatásban egyértelműen értékvesztéssel jár, az eljárás elszemélytelenedése és a szabályozott viszonyoktól való elidegenedése csak hibás döntéshez, eredményhez vezethet. (Parti, 2019) Az analitikusokkal ellentétben a kognitív kihívásokra felkészült, megfelelő morális és kulturális alapokkal rendelkező szakemberek döntéshozatala – tehát a tulajdonképpeni szakértői tevékenység – mesterséges intelligenciával történő tehermentesítése, és annak lehetséges területei jelenleg csak felvetés szintjén léteznek, pontos határaik még nem körvonalazhatók.

Felhasznált irodalom

- Baranyi P. – Csapó Á. (2012): *Definition and Synergies of Cognitive Infocommunications*. Acta Polytechnica Hungarica, 1, 67–83.
- Biedermann, A. – Champod, C. – Willis, S. (2017): *Development of European standards for evaluative reporting in forensic science: The gap between intentions and perceptions*. International Journal of Evidence and Proof, 21, 14–29.
- Brick, L. A. – Marraccini, M. E. – Micalizzi, L. – Benca-Bachman, C. E. – Knopik, V. S. – Palmer, R. H. C. (2019): *Overlapping genetic effects between suicidal ideation and neurocognitive functioning*. Journal of Affective Disorders, 249, 104–111.
- Butler, J. M. (2005): *Forensic DNA typing. Biology technology, and genetics of STR markers*. Amsterdam: Elsevier
- Butler, J. M. (2015): *Advanced Topics in Forensic DNA Typing: Interpretation*. San Diego: Elsevier
- Christianson, S. (2006): *Bodies of Evidence: Forensic Science and Crime*. New York: Lyons Press
- Cooper, G. S. – Meterko, V. (2019): *Cognitive bias research in forensic science: A systematic review*. Forensic Science International, 297, 35–46.
- Czebe A. – Kovács G. (2015): *The Impact of Bias in Latent Fingerprint Identification*. In: Baranyi P. (szerk.): 6th IEEE International Conference on Cognitive Infocommunications (CogInfoCom). IEEE, 569–574.
- Dror, I. E. – Wertheim, K. – Fraser-Mackenzie, P. – Walajtys, J. (2011): *The Impact of Human Technology Cooperation and Distributed Cognition in Forensic Science: Biasing Effects of AFIS Contextual Information on Human Experts*. Journal of Forensic Sciences, 2, 343–352.

- Droutman, V. – Xue, F. – Barkley-Levenson, E. – Lam, Hei Y. – Bechara, A. – Lu, Zhong-L. – Xue, G. – Miller, L. C. – Read, S. J. (2018): *Neurocognitive decision-making processes of casual methamphetamine users*. *NeuroImage: Clinical*, 21, 1–12.
- Fazekas J. (2012): *Bel- és igazságügyi együttműködés az Európai Unióban – a hágai programtól a stockholmi programig*. In: Vókó György (szerk.): *Kriminológiai Tanulmányok* 49. Budapest: OKRI
- Földi J. (2009): *Akkreditálás a bűnügyi tudományos munka területén. A Bűnügyi Szakértői és Kutatóintézet tapasztalatai*. *Belügyi Szemle*, 6, 41.
- Füredi S. (2003): *Humán polimorf mikroszatellita (short tandem repeat) lokuszok igazságügyi genetikai vizsgálata magyar populációkba*. Doktori értekezés. ELTE TTK Biológia Doktori Iskola
- Gárdonyi G. (2014): *Módszertani útmutató 1. bűnügyi technikusok részére*. Budapest, Nemzeti Közszolgálati Egyetem
- Gárdonyi G. (2017): *A szemle szerepe a hazai büntetőeljárársban*. Doktori értekezés. SZE Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola
- Inman, K. – Rudin, N. (2000): *Principles and practice of criminalistics*. London: CRC Press
- Kayser, M. – Schneider, P. M. (2009): *DNA-based prediction of human externally visible characteristics in forensics: Motivations, scientific challenges, and ethical considerations*. *Forensic Science International: Genetics Supplement Series*, 3, 154–161.
- Kármán G. (2018): *A kriminalisztikai szakértői bizonyítás*. Doktori értekezés. ELTE Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola
- Kertész I. (2002): *Igazságügyi szakértők az európai jogközelítés útján*. *Magyar Jog*, 1, 12–21.
- Klinga, D. – Füredi S. (2016): *The successful use of familial searching in six Hungarian high profile cases by applying a new module in Familias 3*. *Forensic Science International: Genetics Supplement Series*, 24, 24–32.
- Kovács G. (2014): *Gondolatok az Európai Forenzikus Tudomány 2020 elképzeléséről*. In: Patyi András – Lapsánszky András (szerk.): *Rendszerváltás, demokrácia és államreform az elmúlt 25 évben*. Budapest: Wolters Kluwer
- Kovács G. – Nogel M. (2014): *The accreditation of forensic laboratories as a component of realizing the European forensic science 2020 concept*. *European Police Science and Research Bulletin*, 10, 24–27.
- Kovács G. – Pádár Zs. (2015): *Misinterpretation of sample contamination in a Hungarian case-work*. *Forensic Science International: Genetics Supplement Series*, 5, 425–427.
- Kovács G. (2017): *Az Európai Forenzikus Tudományos Térség (EFSA 2020) megalkotásának koncepciója*. *Jog – Állam – Politika*, 1, 83–101.
- Kovács G. – Czebe A. (2017a): *An Introduction to Forensic CogInfoCom*. *Ügyészek Lapja*, 1, 85–94.
- Kovács G. – Czebe A. (2017b): *Egyes kognitív, emberi tényezők szerepe a szakértői véleményalkotásban*. *Belügyi Szemle*, 10, 89–103.
- Kovács G. – Nagy K. (2019): *Kriminalisztikai eszközök a terrorizmus elleni harcban*. In: Bartók Róbert (szerk.): *A terrorizmus elleni küzdelem aktuális kérdései a XXI. században*. Budapest: Gondolat Kiadó
- Ling, S. – Umbach, R. – Raine, A. (2019): *Biological Explanations of Criminal Behavior*. *Psychology, Crime & Law*, 6, 626–640.
- Mapes, A. A. – Stoel, R. D. – de Poot, C. J. – Vergeer, P. – Huyck, M. (2019): *Decision support for using mobile Rapid DNA analysis at the crime scene*. *Science & Justice*, 1, 29–45.
- Nickerson, R. S. (1998): *Confirmation Bias: A Ubiquitous Phenomenon in Many Guises*. *Review of General Psychology*, 2, 175–220.
- Nogel M. (2018): *A hazai szakértői minőségbiztosítás rendszerének vázlata és annak jelentősége a büntetőeljárársban*. *Magyar Jog*, 3, 162–168.
- Parti T. (2018): *Technológia és közjegyzőség – alkalmazható közjegyzői tudás a technológia világában*. 30. Közép-európai Közjegyzői Kollokvium, Szeged, 2018.11.15–17.
- Pádár Zs. (2001): *Igazságügyi DNS vizsgálatok helyzete, minőségbiztosítás a Bűnügyi Szakértői és Kutatóintézet DNS Laboratóriumában*. KRIMINALEXPO 2001, Budapest, 2001.06.11–13.
- Pádár Zs. (2006): *Kutya eredetű anyagmaradványok igazságügyi genetikai vizsgálata*. Doktori Értekezés. SZIE Állatorvos-tudományi Doktori Iskola
- Pádár Zs. – Nogel M. – Kovács G. (2015): *Accreditation of forensic laboratories as a part of the 'European Forensic Science 2020' concept in countries of the Visegrad Group*. *Forensic Science International: Genetics Supplement Series*, 5, 412–413.
- Pádár Zs. – Zenke P. – Kozma Zs. (2018a): *Chapter 8: Most Common Medico-Legal Autopsy-Related Human and Nonhuman Biological Samples for DNA Analysis*. In: Dogan, Kamil Hakan (ed.): *Post Mortem Examination and Autopsy*. IntechOpen, London, 141–160.
- Pádár Zs. – Sipos K. – Kozma Zs. – Pintér B. – Bogner P. – Németh B. – Kovács G. – Szilárd I. – Bogár L. (2018b): *Az igazságügyi kormeghatározás lehetőségei és megvalósíthatósága Magyarországon*. *Magyar Igazságügyi Orvosok Társasága XVI. Nemzetközi Konferenciája*, Pécs, 2018.08.30 – 09.01.
- Quaak, F. C. A. – Wal, Y. v. d. – Maaskant-van Wijk, P. A. – Kuiper I. (2018): *Combining human STR and microbial population profiling: Two case reports*. *Forensic Science International: Genetics Supplement Series*, 37, 196–199.
- Risinger, M. D. – Saks, M. J. – Thompson, W. C. – Rosenthal, R. (2002): *The Daubert/Kumho Implications of Observer Effects in Forensic Science*. *California Law Review*, 1, 77–90.
- Samuel, G. – Prainsack, B. (2018): *Forensic DNA phenotyping in Europe: views on the ground from those who have a professional stake in the technology*. *New Genetics and Society*, 38, 1–23.
- Scudder, N. – McNevin, D. – Kelty, S. F. – Walsh, S. J. – Robertson, J. (2018): *Massively parallel sequencing and the emergence of forensic genomics: Defining the policy and legal issues for law enforcement*. *Science & Justice*, 2, 153–158.
- Stacey, R. B. (2005): *A report on the erroneous fingerprint individualization in the Madrid train bombing case*. *Journal of Forensic Identification*, 54, 706–710.

Zachar Zalán

- Taylor, D. – Kitselaar, M. – Powers, D. (2019): *The generalisability of artificial neural networks used to classify electrophoretic data produced under different conditions*. Forensic Science International: Genetics Supplement Series, 38, 181–184.
- Toom, V. – Wienroth, M. – M'charek, A. – Prainsack, B. – Williams, R. – Duster, T. – Heine-mann, T. – Kruse, C. – Machado, H. – Murphy, E. (2016): *Approaching ethical, legal and social issues of emerging forensic DNA phenotyping [FDP] technologies comprehensively: Reply to 'Forensic DNA phenotyping: Predicting human appearance from crime scene material for investigative purposes' by Manfred Kayser*. Forensic Science International: Genetics Supplement Series, 22, 1–4.
- Vidaki, A. – Ballard, D. – Aliferi, A. – Miller, T. H. – Barron, L. P. – Syndercombe Court, D. (2017): *DNA methylation-based forensic age prediction using artificial neural networks and next generation sequencing*. Forensic Science International: Genetics Supplement Series, 28, 225–236.
- Vidaki, A. – Kayser, M. (2018): *Recent progress, methods and perspectives in forensic epigenetics*. Forensic Science International: Genetics Supplement Series, 37, 180–195.
- Zubakov, D. – Chamier-Ciemińska, J. – Kokmeijer, I. – Maciejewska, A. – Matínez, P. – Pawlowski, R. – Haas, C. – Kayser, M. (2018): *Introducing novel type of human DNA markers for forensic tissue identification: DNA copy number variation allows the detection of blood and semen*. Forensic Science International: Genetics Supplement Series, 36, 112–118.

A cikkben található online hivatkozások

- URL1: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/jha/126875.pdf
- URL2: http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-is-new/public-consultation/2013/pdf/0027/authorities/contribution-of-the-netherlands_en.pdf
- URL3: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-10128-2016-INIT/en/pdf>
- URL4: https://ec.europa.eu/justice/article-29/documentation/opinion-recommendation/files/2012/wp193_hu
- URL5: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/510147/217_FSR-G-217_Cognitive_bias_appendix.pdf

A környezetkárosítás-bűncselekmény kriminálstatisztikai mutatói és az elkövetők szociálgeográfiai vizsgálata

Criminal statistical indices of environment impairing crimes and social geographic analysis of the perpetrators

Absztrakt

A tanulmányban kriminálstatisztikai adatok segítségével, bűnügyi fertőzöttségi térképekkel tárom fel a környezetkárosítások elkövetésének területi és időbeli jellegzetességeit. Magyarország megyéinek, illetve a környezetkárosítás ismertté vált elkövetőinek összehasonlító vizsgálatával próbálok rávilágítani azokra a földrajzi-társadalmi tényezőkre, amelyek közvetlenül befolyásolhatják a bűncselekménytípus előfordulását, illetve fokozhatják a bűnalkalmak kihasználását. A 2005–2018-as időszakban Magyarországon regisztrált környezetkárosítás-bűncselekmények kriminálstatisztikai adatainak vizsgálatából választ kaptam arra, hogy a környezetkárosítás tekintetében mely magyarországi megyék a bűnügyileg legfertőzöttebbek, illetve mely környezetkárosítási típus fordult elő a leggyakrabban. Az ismertté vált elkövetők szociálgeográfiai vizsgálatából kimutatható, hogy a környezetkárosítás esetében is jelentős negatív társadalomföldrajzi tényező a munkanélküliség és az iskolázatlanság.

Kulcsszavak: bűnözésföldrajz, környezetkárosítás, szociálgeográfia, kriminálstatisztika

Abstract

In the essay I use data of criminal statistics, maps of criminal infection in order to discover temporal and areal features of committing environment impairing. Comparing the known perpetrators of environment and the Hungarian counties I try to highlight those geographical and social facts which could directly influence the occurrence of these types of crimes and the ones which could increase the abuse of criminal opportunities. There are statistics about the registered crimes of environmental impairing between 2005 and 2018 in Hunga-

ry. With the help of these data, I got the answer about the Hungarian counties being the most infected areas from criminal point of view and the answer for the fact which environmental impairing types are the most common ones. The social geographical analysis of known perpetrators shows, that also in case of environment impairing are unemployment and non-education significant negative social geographical facts.

Keywords: geography of crimes, environment impairing, social geography, criminal statistics

Bevezetés

A környezetkárosítás bűncselekmény törvényi tényállását a magyar jogrendszerben a jelenleg hatályos 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről 241. §-a fogalmazza meg. A környezetkárosítás a közrend elleni bűncselekmények egyike. A környezetkárosítás esetében az elkövetési magatartást a környezet vagy annak valamelyik eleme károsításával valósítják meg. Az esetek zömét a nem sorozatjellegű, egyedi megítélésű, kis tárgyi súlyú ügyek alkotják, amelyekben döntően a talaj kőolajjal, vegyszerrel, trágyával, szennyvízzel, illetve egyéb anyagokkal való szennyezése a jellemző. A felszín alatti vizeket (karsztvíz, rétegvíz), illetve a természetes felszíni vizeket (tó, patak) is hasonlóképpen szennyezik. A környezetkárosítások jelentős hányadát teszi ki a növényzetkárosítások, valamint a falopások, amelyet természetvédelmi területen, illetve védett faj ellen követnek el. Egyre nagyobb számban fordulnak elő engedély nélküli tűzgyújtással, szeméttétéssel megvalósított levegőszennyezéses esetek is. A környezetkárosítás elkövetési formáit értékelve kijelenthető, hogy hazai viszonylatban nem jellemző a szervezett jellegű megvalósítás (Ábrahám, 2006). Jóllehet tanulmányomnak nem témája a geográfia és a bűnözés kapcsolatának vizsgálata, érdeemesnek tartom erről is beszélni. Fodor István (Fodor, 2002) szerint a környezetföldrajz tárgya a természet, a társadalom és a gazdaság kölcsönhatásának, a természeti környezet minőségének (mint életminőségi tényező) vizsgálata. A környezetföldrajz a földrajztudománynak a környezet és a természet védelmével, a fenntartható fejlődés földrajzi összefüggéseivel foglalkozó részdiszciplínája. Vofkori László (Vofkori, 2003) szerint a környezetföldrajz a környezet és az élőlények közötti viszonyokat tanulmányozza. A környezettudomány ága. Vizsgálati témaköre a környezetvédelem, természetvédelem, levegőtisztaság, vízminőség, talajvédelem. Az erdővagyon-védelem és a vadászat természetvédelmi vo-

natkozásai. Fogalmai: a globális környezeti változások, ember és környezet kölcsönhatása, veszélyes hulladékok elhelyezése, környezeti veszélyforrások, természeti katasztrófák, környezetszennyezés, környezetvédelem, természetkárosítás, természetvédelem, fenntartható fejlődés, környezetszennyezés. A zöld kriminológia, mint az a nevéből is következik elsősorban a környezettel, annak megóvásával, megőrzésével foglalkozik.

Korinek László Kriminológia c. könyvében a következőket fogalmazza meg: „A zöldkriminológia képviselői szerint a bűnözésre vonatkozó hagyományos fogalmainkat felül kellene vizsgálni abból a szempontból, hogy a társadalmak és azok alkotórészei – beleértve a gazdasági társaságokat és a kormányokat is – milyen szerepet játszanak a környezet romlásában. Ennek az a kriminológiai vonzata, hogy a kár és a sérelem fogalmait újra kellene értékelni.” (Korinek, 2010) Ez a társadalomra veszélyesség kategóriájának tágabb felfogása, amelyben a fenyegetettséget nem csupán az aktuális emberi együttélésre, hanem annak időben (a jövő generációi) és tárgyban (állatok, élővilág) kiterjesztett kereteire is értelmezni kell.

Kobolka István és munkatársai szerint a kriminológusok, a statisztikusok és a társadalom földrajzzal foglalkozók körében régóta ismert, hogy a bűncselekmények elkövetői és a helyszín között összefüggés mutatható ki, illetve a bűncselekmény elkövetésének helye determinálja az esemény hovatartozását. (Kobolka és tsai., 2003)

Vígh József szerint a bűnözés lényeges ismérve, hogy térben és időben meghatározott, tehát térbeni kiterjedése van, és mint olyan, alkalmas földrajzi vizsgálatokra. Mivel a bűnözés jellegzetes emberi tevékenység, a különböző nemű, korú, társadalmi réteghez tartozó, különbözőképpen szocializálódott egyénekre jellemző, vagyis társadalomföldrajzi vizsgálódásra alkalmas. (Vígh, 1998)

Erdei Gábor értelmezésében a kriminálgeográfia a szociálgeográfiai ágazata, amely a bűnözésnek, mint társadalmi tömegjelenségnek a tér- és időbeli aspektusait vizsgálja. (Erdei, 2013)

Horst Herold szerint a bűnügyi földrajz nem elégszik meg a földrajzi hely és a bűnözés statisztikájának összehasonlításával, hanem a következő kérdést teszi fel: mik azok a leíró indikátorok, amelyek meghatározzák a bűnözés növekedését, és amelyek magyarázzák az adott földrajzi hely vonzó hatását a bűnözésre? (Herold, 1973)

Tóth Antal szerint, mivel vizuálisan szemléltetjük egy terület bűnügyi fertőzöttségét, a térképeket szemlélve észrevehetünk olyan kapcsolatokat, összefüggéseket a bűnözés és a kriminogén tényezők között, amelyek egyébként elkerülnék a figyelmünket. (Tóth, 2007)

Kerezi Klára munkájában arról ír, hogy a kriminálgeográfia a kriminológia területe, a bűnözési térkép a földrajz tudományterületén alkalmazott eszközt jelenti. (Kerezi, 2003)

Tanulmányom bűnözésföldrajz témájú. Feltérképeztem a magyarországi környezetkárosítás-bűncselekmények térbeli kiterjedését, dinamikáját, ok-okozati összefüggéseit. A kriminológia és a geográfia ismereteit együttesen használom fel. A megrajzolt térképekről leolvashatjuk a környezetkárosítás bűncselekmények térbeli megoszlását. Vizsgálom, hogy Magyarország megyéi közül melyik a bűnügyileg legfertőzöttebb, és ez milyen okokra vezethető vissza. Az elkövetők szociálgeográfiai vizsgálatával rámutatok arra, hogy melyek a környezetkárosító bűnözést reprodukáló társadalmi tényezők.

A felhasznált adatok gyűjtése és a kutatás módszertana

A környezeti bűnözésre vonatkozó kriminálstatisztikai adatok elemzésénél nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy a kriminálstatisztika a jelenség vizsgálatánál a jog fogalomrendszeréből indul ki, ezt a fogalomrendszert tekinti a regisztrálás alapjának. Ennek természetes következménye, hogy a jogrendszer megváltozása – hosszabb idősorok elemzése esetén – számos probléma forrása lehet. A környezetkárosítás-bűncselekmény elemzésénél ez nem jelent különösebb problémát, mivel a vizsgált időszak alatt lényegesen nem változott a környezeti bűncselekmények jogi megítélése.

A környezetkárosítás-bűncselekményt korábban az 1978. évi IV. törvény szabályozta. A 2005. évi XCI. törvény kismértékben módosította a környezet és természet elleni bűncselekmények szabályozását. A vizsgált területek (megyék) egyazon büntetőjogi szabályozás alá tartoznak, így adataiknak összehasonlítható elemzése nem igényel bőséges magyarázatot. A környezeti bűnözésre vonatkozó információink elsődleges forrása a rendőrségi adatbázis, a Robotzsaru Neo integrált ügyviteli, ügyfeldolgozó és elektronikus iratkezelő rendszer.¹ Segítségével a környezetkárosító bűnözést a legkiterjedtebb módon tárgyi oldalról,

¹ 18/2011. (IX.23.) ORFK utasítása a Robotzsaru integrált ügyviteli, ügyfeldolgozó és elektronikus iratkezelő rendszer egységes és kötelező használatáról, jogosultsági rendjéről, az adatvédelem, valamint a rendszerfejlesztés előírásairól.

Robotzsaru rendszer: a rendőri szervek alap informatikai rendszere, olyan informatikai alkalmazások együttese, amely egységes rendszerbe foglal valamennyi nyílt rendőrségi tevékenységgel kapcsolatban keletkező, illetve beszerzett elektronikus adatot és iratot; a rendőri munka jellegéhez, illetve az egyes felhasználói csoportok feladat- és munkaköréhez igazodó felhasználói jogosultságok biztosításával komplex módon támogatja a rendőri szervek munkáját az elektronikus iratkezelésen, adatszolgáltatáson és feldolgozáson keresztül. Részét képezi a Dokumentumtár, a Netzsaru rendszer és a Robotzsaru NEO rendszer.

az ismertté vált bűncselekmények száma alapján ismerhetjük meg. Itt érdemes néhány szót ejtenünk a látens környezetkárosításokról is. A kriminalisztika tárgyilagossága azon alapul, hogy kizárólag a bűnüldöző és igazságszolgáltató szervek előtt ismertté vált bűncselekményeket és azok ismertté vált elkövetőit tartalmazza. Ahol kicsi látenciával számolhatunk, ott ez valós visszajelzést ad a bűnügyi fertőzöttségről. A környezetkárosítás bűncselekmények esetében a látens bűncselekmények számát megbecsülni nem lehet.

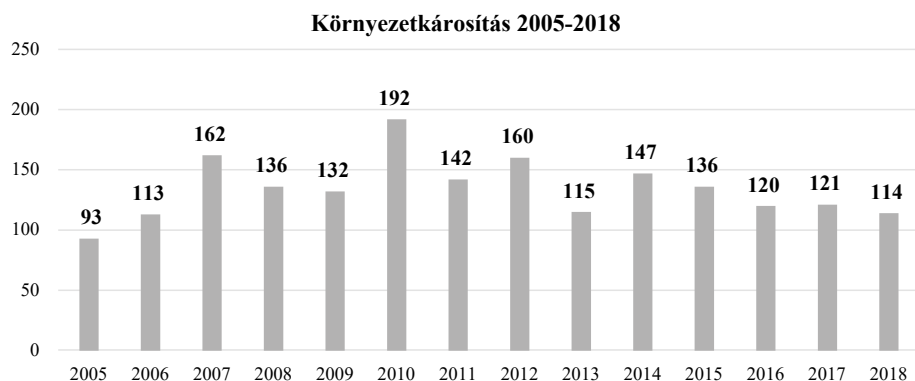
A nyilvántartásban szereplő bűncselekményeket országos szinten egyesével elemeztem, kiszűrve az esetleges hibás adatfelviteleket. A regisztrált számadatokban nemcsak a vádemelésre alkalmas ügyek szerepelnek, hanem az egyéb befejezéssel zárultak is. A környezetkárosító bűnözés alakulását és területi különbségeit ennek a rendszernek az adatait felhasználva tekintem át. Jelen esetben 13 év adatait elemzem. A 2005-ös évig nem álltak rendelkezésünkre pontosnak mondható mutatószámok a környezetkárosítás-bűncselekmény vonatkozásában, a bűncselekmények normális regisztrálása a rendőrhatalóság részéről a 2005 utáni időszakra tehető. Ekkor vált gyakorlattá a rendőrségi nyilvántartási rendszer állandó és kötelező jellegű használata, az adatok felvitele. Ekkortól már bizonyos tendenciákat és következtetéseket is le lehet vonni. A 2012-es év hozott esetünkben egy jogszabályi változást, amely a környezetkárosítás lényegi tényállásán nem változtatott. A környezet és természet elleni bűncselekmények számszerű adatai Magyarországon igen alacsonyak a vagyon elleni bűnözéshez képest, ugyanakkor azok változása magyarázható, az adatok elemzésre alkalmasak, vagyis az egyes esetekből következtetni lehet az általános törvényszerűségekre.

A környezetkárosítás bűncselekmények terjedelme, dinamikája és tendenciája

Magyarországon az ilyen jellegű bűncselekmények száma napjainkra állandó, viszonylagos stabilitást mutat, nincsenek az ismertté vált bűncselekmények szempontjából kiugró évek.

Robotzsaru NEO rendszer: a Robotzsaru-2000 integrált ügyviteli ügyfeldolgozó rendszer korszerű, továbbfejlesztett változata; olyan informatikai ügyviteli, ügyfeldolgozó és elektronikus iratkezelő alkalmazás, amely az iratkezelési szoftverekkel szemben támasztott követelményekről szóló külön jogszabályban meghatározott követelményeknek megfelel, tanúsítvánnyal rendelkezik, továbbá 24 órás folyamatos üzemmódban rendelkezésre áll valamennyi rendőri szerv részére, és strukturált adatbázis formában tárolja a rendőri szervek által rögzített adatokat, iratokat.

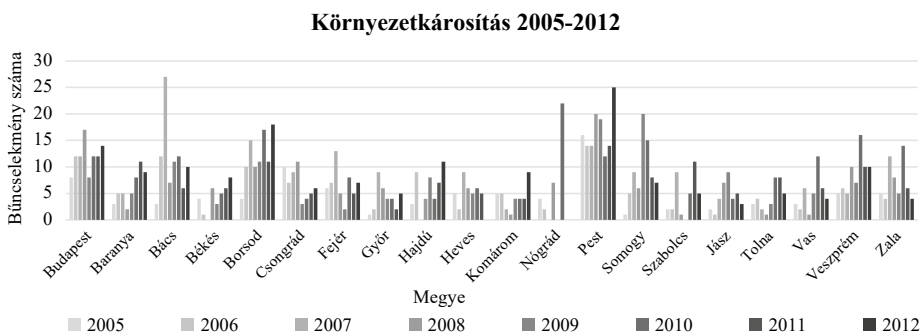
Magyarországon a környezetkárosítás az általam vizsgált 2005-2018 közötti időszakban az alábbiak szerint alakult:

1. számú ábra: A környezetkárosítás-bűncselekmény mutatószámjai (2005-2018).
Forrás: saját szerkesztés a rendőrségi adatbázis alapján

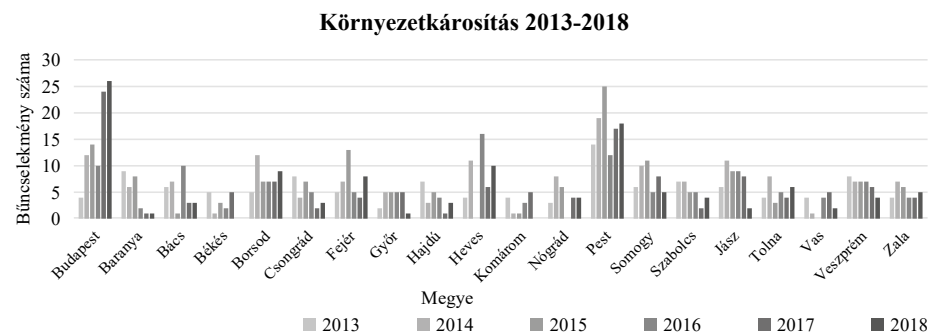
Az ábrán láthatjuk, hogy a 2005-ös évben volt a legalacsonyabb, míg 2010-ben a legmagasabb az esetszám. Átlagosan a regisztrált esetszám 134,5. 2005-ben még érezhetőek voltak a rendszer nyilvántartási, adatfelviteli problémái, ez magyarázza az alacsony esetszámot is. 2010-ben a transzformátor olaj elfolyásával megvalósuló környezetkárosítások (amelyek az áramvezeték lopás velejárói voltak) emelték meg jelentősen az esetszámot. A környezetkárosítás-bűncselekmény 2007-től a viszonylagos stabilizáció és konszolidáció jegyeit hordozza magán, bár 2014-től kisebb csökkenést figyelhetünk meg.

A bűnözési fertőzöttség

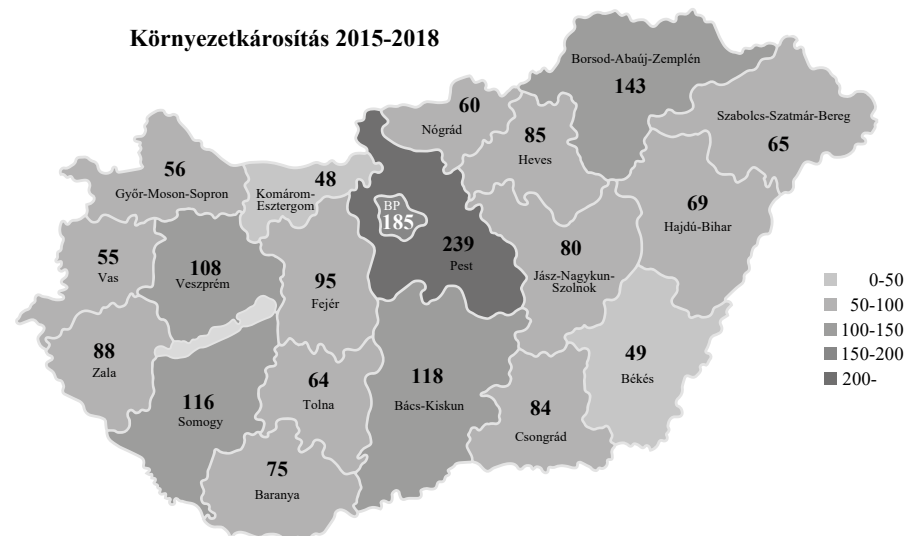
2. számú ábra: A környezetkárosítás-bűncselekmény megyei mutatószámjai (2005-2012).
Forrás: saját szerkesztés a rendőrségi adatbázis alapján

Az ábrán jól láthatjuk a 2005–2012-es időszakra vonatkozóan a megyék bűnözési fertőzöttségét. Eszerint a legtöbb környezetkárosítás-bűncselekmény Pest megyében, Borsod megyében, Budapesten és Bács-Kiskun megyében történt.

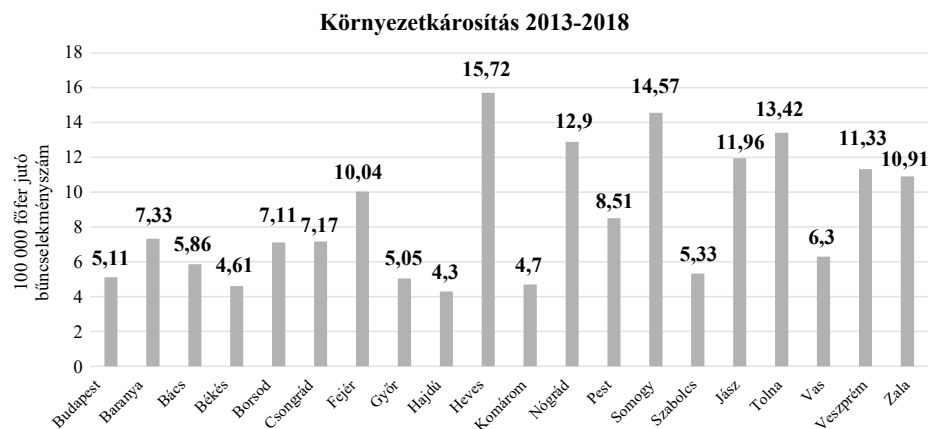

3. számú ábra: A környezetkárosítás-bűncselekmény megyei mutatószámjai (2013-2018).
Forrás: saját szerkesztés a rendőrségi adatbázis alapján

A 2013–2018-as időszakban nem történt nagy változás a megyék között. A legtöbb ilyen jellegű bűncselekmény Pest megyében történt. Budapest áll a második helyen, Borsod-Abaúj-Zemplén megyében és Bács-Kiskun megyében a mutatószámok visszaestek, de még így is elég magasak.

4. számú ábra: A környezetkárosítás-bűncselekmény mutatószámjai, bűncselekményszám/db (2005-2018). Forrás: saját szerkesztés a rendőrségi adatbázis alapján

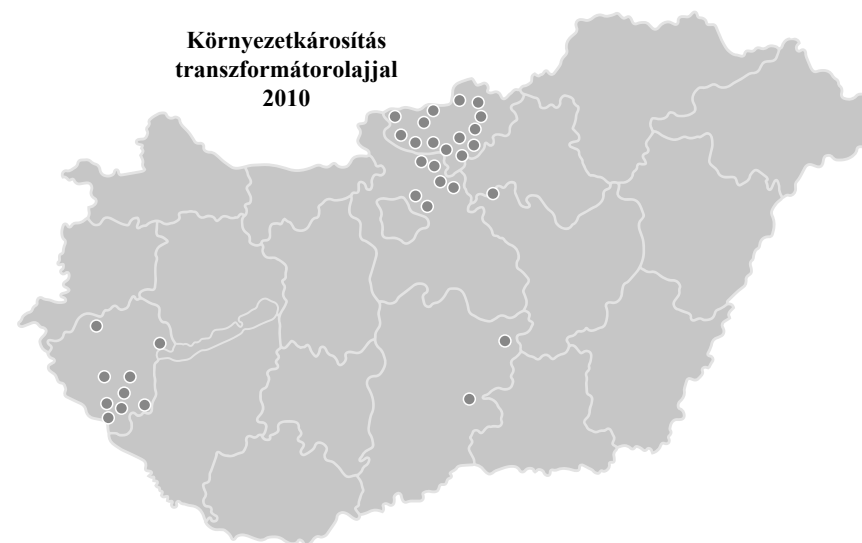
5. számú ábra: A környeztkárosítás-bűncselekmény 100 000 főre jutó megyei mutatószámai (2013-2018). Forrás: saját szerkesztés a rendőrségi adatbázis alapján

A nagyobb mennyiségű bűncselekmény adott területen történő előfordulása nem feltétlenül a bűnözési intenzitással magyarázható, hanem oka lehet a nagyobb népességszám is. A bűnözési gyakoriság szempontjából hazánk megyéit vizsgálva megállapítható, hogy 100.000 főre vetítve Heves megyében követték el a legtöbb ilyen jellegű bűncselekményt. Ezt követi a rangsorban Somogy és Tolna megye.

A környeztkárosítás típusai és struktúrájának változása Magyarországon

A bűnözés intenzitásának földrajzi aspektusú vizsgálata, vagyis az egyes területek bűnözésintenzitásának összehasonlítása a gyakorlati bűnüldöző és bűnmegelőző munkának is fontos szegmense. A mennyiségi összehasonlításon túl azonban a bűncselekmény típusainak összehasonlítására is szükség van, mivel ebből kaphatunk reális képet egy adott terület, megye környeztkárosítási kriminalitásáról.

A talajszennyezéssel elkövetett környeztkárosítások általában a legjellemzőbb típusok. Talajszennyezés történhet hulladékkal, veszélyes hulladékkal, állattalattal, illetve maradványokkal, olajjal, olajszármazékkal, szennyvízzel, trágyával (állati ürülék), vegyszerrel, méreggel. 2010-ben volt a legmagasabb talajszennyezés, amely a vezetéklopások nyomán fellépő olajfolyás miatt következett be. Magyarországon az elmúlt időszak legkiemelkedőbb tárgyi súlyú környeztkárosításaként a vörösiszapkatasztrófa hozható fel példaként.

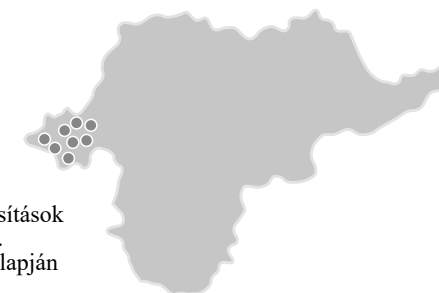
6. számú ábra: Környeztkárosítás transzformátorolajjal 2010-ben. Forrás: saját szerkesztés a rendőrségi adatbázis alapján

A térképről leolvashatjuk, hogy a legtöbb ilyen típusú környeztkárosítás Nógrád megyében és Zala megyében történt, de elenyésző számban előfordult az ország más területein is.

Az élővíz szennyezése jellemzően szennyvízzel történik, de előfordul olajjal, olajszármazékkal, hulladékkal, veszélyes hulladékkal, állattalattal (maradványokkal), vegyszerrel, méreggel elkövetett környeztkárosítás is. A vizsgált időszakban 2006-ban volt a legmagasabb az élővíz szennyezés, amely leginkább Veszprém, Borsod-Abaúj-Zemplén és Hajdú-Bihar megyében fordult elő.

Az égetéssel történő környeztkárosítást hulladékégetéssel, erdő, mező, nád meggyújtásával követik el általában. Ez a bűncselekménytípus 2011-től folyamatos emelkedést mutat. Manapság egyre jellemzőbb a hulladékégetés. A 2012-es emelkedésnek oka a Borsod-Abaúj-Zemplén megyében bekövetkezett erdőtűzek magas száma volt.

Környeztkárosítás erdőtűzzel 2012 Borsod-Abaúj-Zemplén megyében

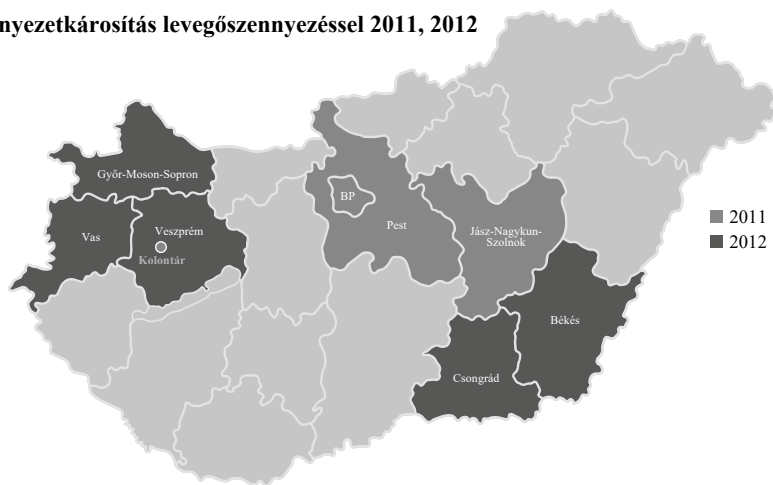

7. számú ábra: Erdőtűzzel okozott környeztkárosítások Borsod-Abaúj-Zemplén megyében (2012). Forrás: saját szerkesztés a rendőrségi adatbázis alapján

Jellemző környeztkárosítás típus a növényzettel kapcsolatos károsítás, illetve falopás, amelyeket ebben a viszonylatban természetvédelmi területen vagy védett fajra követték el. Ez a fajta elkövetési mód a környeztkárosítások jelentős hányadát teszi ki, és az évek folyamán változó intenzitást mutat.

Az építési munkálatok a mai modern világunkban jelentős kárt okozhatnak a természetben. A médiában többször hallani helytelenül kiadott építési engedélyekről, illegális építkezésekről, amelyek a természetvédelmi területből vesznek el egy újabb darabot. Napjainkra ismét megnövekedett az ilyen jellegű környeztkárosítás, amely főként Budapesten, Zala és Pest megyében fordult elő. Jellemző még a környeztkárosítás járművel. Tapasztalatom szerint itt rengeteg a látens bűncselekmény. Nehéz az elkövetők felkutatása, tettenérése, a bűncselekmény elkövetésének bizonyítása. A levegőkárosítással elkövetett környeztkárosítások száma is évről-évre növekszik. Két meghatározó évet vizsgálva azt láthatjuk, hogy 2011-ben Budapesten, Pest megyében és Jász-Nagykun-Szolnok megyében fordult elő levegőszennyezéses eset, 2012-ben pedig Békés, Csongrád, Győr-Moson-Sopron, Veszprém és Vas megyében fordult elő ilyen típusú környeztkárosítás, igaz csupán egy-egy eset. Legemlékezetesebb a vörösiszap katasztrófa utáni levegőszennyezés a Veszprém megyei Kolontár településen.

Környeztkárosítás levegőszennyezéssel 2011, 2012

8. számú ábra: Környeztkárosítás levegőszennyezéssel megyei mutatószámjai (2011-2012).
Forrás: saját szerkesztés a rendőrségi adatbázis alapján.

Összeségében tehát megállapítható, hogy a környeztkárosítások döntő hányadát talajszennyezéssel követték el, ugyankor jelentős még a falopással járó környeztkárosítás is.

A bűnözés személyi oldala (társadalomföldrajzi szempontú megközelítése)

Sértetti oldal

A sértetteken belül megkülönböztetünk természetes és jogi személyeket. A kriminálgeográfia módszerével a természetes személyek vizsgálatára nyílik lehetőség. A sértettek vizsgálatával foglalkozó tudományág (viktimológia) előrehaladtával több kutató is a bűnözés alapjellemzői közé sorolja a sértetti oldalt. (Mátyás, 2011)

Egy vagyon elleni bűncselekménynél pontosan behatárolható a sértetti oldal, valaki károsult, vagyoni kárt szenvedett, amely vagy megtérül vagy nem. Általában a vagyon elleni bűncselekményeknél megegyezik a sértett és a feljelentő személye.

A környezet és természet elleni bűncselekményeknél a sértetti oldal speciálisnak mondható. Nem beszélhetünk általánosságban sértetti oldalról, ugyanis minden környeztkárosításnál sértett a magyar állam, a magyar társadalom és a magyar természeti értékek, az állat- és növényvilág.

A környeztkárosítás-bűncselekménynél általánosságban elmondható, hogy a lakosság teszi a legtöbb feljelentést. A lakosság szerepelt a legtöbbször sértettként, vagyis az ő érdekeik (értékeik) sérültek a leginkább a környeztkárosítás által. A helyi lakosság értesült elsőként a környeztkárosításról. Itt is érvényesülni látszik az a feltevés, hogy a környezeti problémák megoldását helyi szinten kell elkezdni. Ezt igazolja az is, hogy az elkövetők nagyrészt helyi lakosok. Amennyiben a helyi lakosság nem teszi meg a szükséges lépéseket a környeztkárosító magatartások ellen, úgy a hatások késleltetve bár, de globálisan is jelentkezni fognak.

Elkövetői oldal

A bűnözést vizsgáló kutatók hamar felismerték, hogy az egyén bünelkövetővé válása szoros kapcsolatban van a társadalmi környezettel.

Erdei Gábor már megfogalmazta korábban, hogy miért is fontos vizsgálni földrajzi szempontból a bűnözés személyi oldalát: „A gyermekek szegénysége a bűnözést termelő társadalmi faktorok között kiemelkedő jelentőségű. A bűnözést reprodukáló társadalmi és földrajzi tényezők, a gyermekkori szegénység együtt jár a fiatalok iskolai hiányosságaival.” (Erdei, 2002) A hazai etnikai csoportok és az etnikai problémák feltérképezése elválaszthatatlan a földrajzi környezet és a bűnözés kapcsolatrendszerében. Aki alacsony iskolai végzettséggel rendelkezik és emellett szakképzése sincs, nagyobb valószínűséggel

válik munkanélkülivé. Az alacsony jövedelem nehéz megélhetéssel jár együtt, így a pénzszerzés eszközeül sokszor a bűnelkövetés marad.

Gönczöl Katalin munkájában a bűnözés és a szegénység kapcsolatát írta le az 1789-1849 között végbement polgári forradalmak utáni állapotoknak megfelelően, amely történések megváltoztatták az európai országok társadalomszerkezetét. Általánossá vált az a nézet, hogy a szegénység önmagában bűn, és egyben további bűnök forrása is. A városi és falusi szegénység körében növekedett a csecsemőgyilkosság, az öngyilkosság, az elmezavar, a prostitúció. Új és meghatározó antiszociális viselkedési formává vált a vagyon elleni bűnözés. (Gönczöl, 1991)

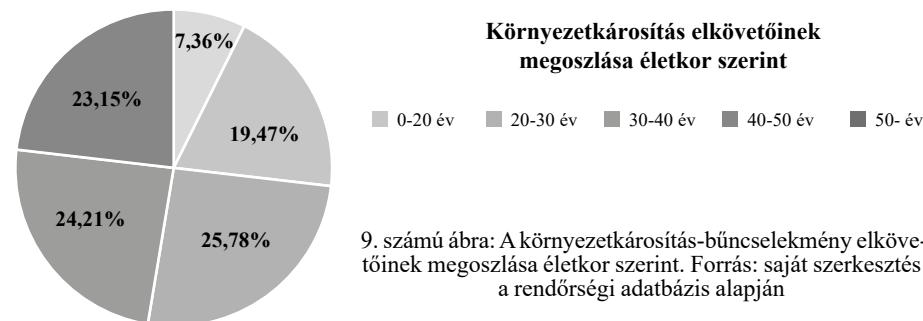
Erdei Gábor szerint a negatív, ezen belül a deviáns magatartások körében az egyes jelenségek gyakorisága térben és időben különböző. A negatív magatartások gyakoriságának életkor, családi állapot, iskolai végzettség, anyagi és társadalmi helyzet szerinti eltérései a különböző tudományágak által gyakran vizsgált, a szakirodalomban rendszeresen tárgyalt tények. A bűncselekmények számának növekedése mellett fontos az elkövetők terjedelmi változása is. (Erdei, 2002)

A fentiek alapján az ismertté vált elkövetőket elemeztem életkor, nem, lakhely, családi állapot, foglalkozás, iskolai végzettség és nemzetiség szerint.

A vizsgált időszak: 2013-2018.

Az elkövetők életkora

Számos kriminológusával foglalkozó kutató arra a megállapításra jutott munkája során, hogy az életkor előrehaladásával a bűnözési aktivitás csökkenő tendenciát mutat. Az alkalmazott bűnözési modellekben is megjelenik az életkor valamely szegmense a bűnözés magyarázatára.

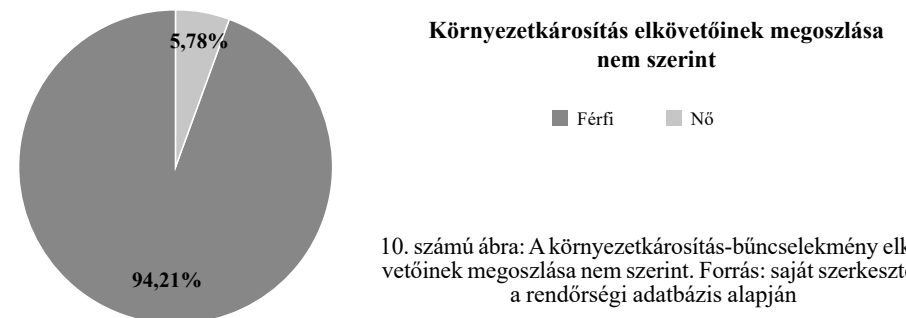
Az elkövetők életkor szerinti megoszlásának vizsgálatából kimutatható, hogy a 20 év alatti elkövetők aránya alacsony. A vizsgált időszakban volt olyan év, amelyben nem volt 20 év alatti gyanúsított. A fiatalok bűnözés nem jellemző

erre a bűncselekménytípusra. A 20 és 30 év közöttiek már magasabb százalékot képviselnek. 30 éves kor felett az elkövetők megoszlása között nincs szignifikáns különbség. Összességében a 30 és 50 éves életkor közötti elkövetők voltak túlsúlyban. 50 éves kor fölött már egyre kevesebb az elkövető.

Az elkövetők neme

Kutatásaim során arra a megállapításra jutottam, hogy a legtöbb környezeti bűncselekmény elkövetője férfi. A természetkárosítás bűncselekmény esetében a női elkövetők aránya kb. 12%. A hulladékgyűjtés rendjének megsértése bűncselekmény elemzésénél kimutattam, hogy 2013-ban az elkövetők 6,7%-a nő volt, 2017-ben pedig a 7%-a.

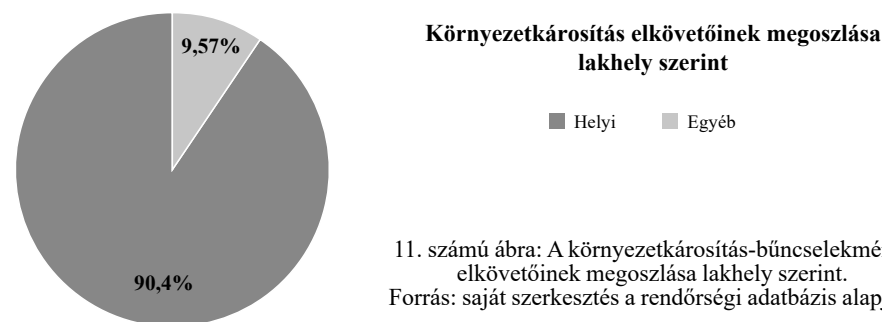
Tímár Judit munkájában arról ír, hogy az egyre terjedő ökofeminizmus képviselői a nők természetközelségét, természet iránti nagyobb érzékenységét hangsúlyozzák. Úgy vélik, a nők jobban tudatában vannak a helyi környezeti problémáknak, jobban aktivizálhatók a környezetvédelmi mozgalmakban. (Tímár, 2002) E nézet kritikájaként ugyanakkor megfogalmazódik, hogy korunk gazdasági fejlődésével átalakulóban vannak a nemi szerepek, így a környezeti tudatosságban fellelhető nemi különbségek is változnak – még a perifériális falusi területeken is –, ráadásul e szemlélet alkalmas lehet arra, hogy egyik vagy a másik nemre hárítsák a környezetvédelem feladatát, ami csak együtt képzelhető el. A nők valóban ritkán fordulnak elő elkövetőként környezeti bűncselekményeknél, kis mértékben természetkárosítás bűncselekménynél társtettesként, vagy szuvenírek, védett fajokból készült fogyasztószerkezetek, kivonatok csempészeténél. A női bűnözés aránya az össz-bűnözésen belül is alacsonyabb, mint a férfiaké. Általában a női bűnözés alacsonyabb arányának okai között szerepel az a magyarázat, hogy a nők szorosabb társadalmi kontroll alatt állnak a családban (nagy szülők, család, házastárs szerepe), a szűkebb társadalmi környezetben, valamint korábban megszerzik a szociális kognitív képességeket, mint a férfiak.

Az ábráról leolvashatjuk, hogy az elkövetők 94,21%-a férfi, s a női elkövetők csupán 5,78%-ot tesznek ki. A vizsgált időszakban előfordult olyan év, amikor nem volt női gyanúsított környezetkárosítás elkövetése miatt.

Az elkövetők lakhelye

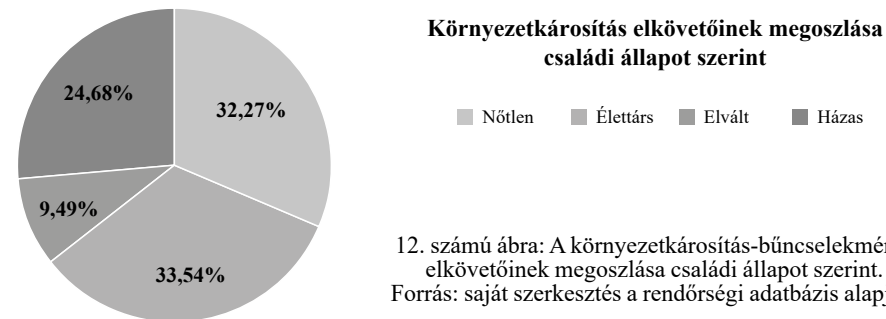
Földrajzi aspektusból érdekes megállapításokra adhat lehetőséget a bűnelkövetők mobilitásának vizsgálata, amely az elkövetés helyén tartózkodás alapján osztályozza a bűnelkövetőket (Mátyás, 2011). A vagyon elleni bűncselekményeknél jellemző az átutazó bűnöző. A tapasztalt elkövetők nem a saját lakhelyükön lopnak, így a lebukás veszélye is sokkal kisebb. A környezetkárosítás esetében a sérthető értékek elhelyezkedése nagymértékben befolyásolja a bűncselekmény előfordulását. Egy védett erdő területi elhelyezkedése vagy egy szarvasgomba lelőhely lehet ilyen tényező. A sérthető értékek elhelyezkedését leginkább a helyi lakosság ismeri.

A mozgó bűnöző, illetve a külföldi állampolgárságú elkövető ennél a bűncselekménynél ritka. Leginkább a helyben lakók követik el a környezetkárosításokat, amelyet a 11. számú ábra is jól mutat. A vizsgált időszakban az ismertté vált elkövetők 90,40%-a volt helyi lakos. Az elkövetők 9,57%-a nem helyi lakos volt, azonban az esetek nagy részében környékbeliek voltak, vagy helyiek társitteseként vettek részt a bűncselekmény elkövetésében (például szarvasgomba keresés, ásás következtében jelentkező környezetkárosításkor).

Az elkövetők családi állapota

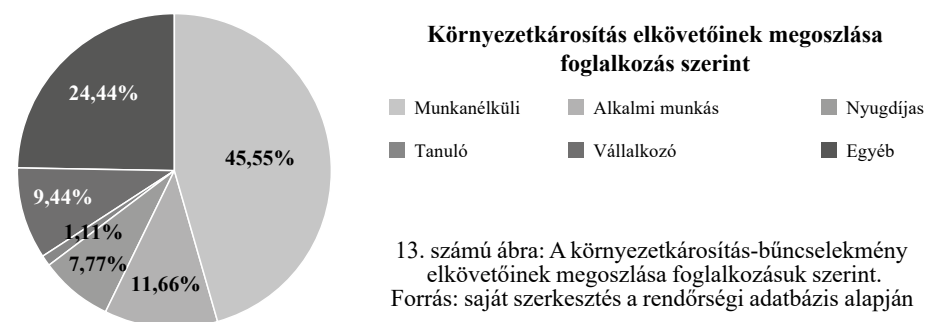
A családi háttér jelentős hatással van az egyén bűnelkövetővé válására. Egy gyerek elsősorban a családi nevelésen keresztül alakítja ki saját normarendszerét, világszemléletét. Ugyanakkor felnőttként a házasság adhat némi erkölcsi alapot, de ezt különösebben érvekkel alátámasztani nem lehet.

Piskóti-Kovács Zsuzsa értekezésében megállapította, hogy nem mutatható ki kapcsolat az elvált lakosság aránya és az ismertté vált bűnelkövetők száma között (Piskóti-Kovács, 2014). Én magam korábban a falopás elkövetők vizsgálatánál jutottam arra a következtetésre, hogy nincs kapcsolat a családi állapot és a bűnelkövetés között. A 12. számú ábráról leolvashatjuk, hogy elkövetői szempontból ennél a bűncselekménytípusnál nem számít igazán, hogy valaki bejegyzett társas kapcsolatban él-e vagy sem. A nőtlen és az élettársi kapcsolatban élő elkövetők aránya – kis eltéréssel – megegyezik. Az elvált elkövetők sem képviselnek jelentős arányt.

Az elkövetők foglalkozása

A kriminológiai foglalkozó szakemberek számára nem újdonság, hogy a munkanélküliségi ráta és a bűnözés különböző mutatószámai között kapcsolat van, azaz a magasabb munkanélküliségi ráta magasabb bűnelkövetési gyakoriságot indukál.

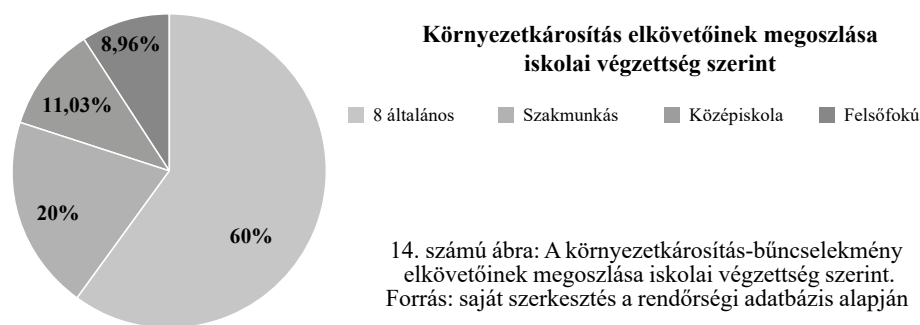
A 13. számú ábrán láthatjuk, hogy a legtöbb elkövető (45,55%) munkanélküli. Mennyire evidens, hogy aki munkanélküli, előbb-utóbb a bűn útjára lép? Pis-

kóti-Kovács Zsuzsa PhD értekezésében ezt az összefüggést a következőképpen fogalmazta meg „*Véleményem szerint ennek magyarázatára a vizsgált társadalmi tényezők közül a következők emelhetők ki, aki rendszeresen iskolába jár vagy dolgozik és emellett a közösségben is tevékenykedik, az szinte teljes bizonyossággal nem fog bűncselekményt elkövetni, mivel egyrészt nem ér rá bűnözni, másrészt nincs is arra rászorulva*”. Összességében megállapította, hogy a bűnelkövetés szempontjából a legnagyobb veszélyfaktort a munka nélkül maradás, a munkaerőpiac perifériájára való kerülés jelenti. (Piskóti-Kovács, 2014)

Az alkalmi munkás statisztikai szempontból legtöbbször munkanélküli. Nincs állandó munkája, amikor elfogy a pénz, elvállal valamilyen kisebb volumenű munkát. A szakképzetlen emberek általában alkalmi munkákból élnek. A 13. számú ábrán láthatjuk, hogy ők is jelentős számban kerülnek ki elkövetőként. Tanuló a legtöbb évben nem fordult elő, nyugdíjas is csak elvétve. Az egyéb foglalkozási kategóriában megtalálható az östermelő, közhasznú munkás, polgármester, karbantartó, konyhai kisegítő, juhász, sőt még a környezetvédelmi vezető is.

Az elkövetők iskolai végzettsége

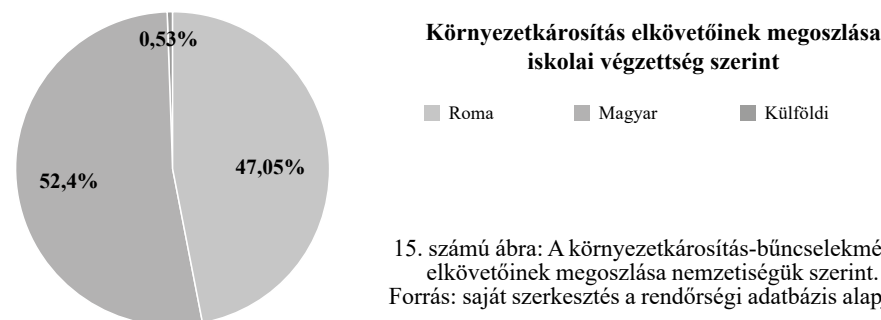
Az iskolai végzettség és a bűnelkövetés összefüggéseit a kriminálstatisztikusok eltérően magyarázzák. A legáltalánosabban elfogadott nézet szerint a magasabb iskolai végzettség előnyösen hat a közbiztonságra, tehát a magasabb iskolázottság kevésbé predesztinál bűnelkövetésre. Tapasztalatom alapján ugyanakkor a gazdasági bűnelkövetők magasabb iskolai végzettséggel rendelkeznek. A környezetkárosítás elkövetőinél is találkoztam polgármesterekkel, ügyvezető igazgatókkal.

Láthatjuk, hogy az elkövetők több, mint a felének a legmagasabb iskolai végzettsége 8 általános. A szakmunkás végzettséggel rendelkezők is jelentős hányadot

(20%) képviselnek. Ahogy nő az iskolai végzettség, úgy csökken az elkövetők aránya is. Azaz a környezetkárosítás esetében is elmondható az a törvényszerűség, hogy minél magasabb valakinek az iskolai végzettsége, annál valószínűbb, hogy bűncselekményt fog elkövetni.

Az elkövetők nemzetisége

Láthatjuk, hogy az ismertté vált külföldi elkövetők száma elenyésző (0,53%). A környezetkárosítás magyar nemzetiségű elkövetői 47,05%-ot tettek ki. Az elkövetők több mint a fele (52,40%-a) roma származású. Piskóti-Kovács Zsuzsa kimutatta, hogy a szociális segélyben részesülők aránya, az etnikai diverzitás index, valamint a foglalkoztatást helyettesítő támogatásban részesülők aránya minden esetben pozitív kapcsolatot mutat a bűnelkövetők számával. Roma nemzetiségű elkövetőkkel környezet és természet elleni bűncselekményeknél olyankor találkozhatunk, amikor a környezetkárosítás velejárója az egyéb vagyoni jellegű haszon, mint például a falopásnál. (Piskóti-Kovács, 2014)

Összegzés

Tanulmányomban feltérképeztem a magyarországi környezetkárosítással kapcsolatos bűncselekményeket. A 2005-2018 közötti időszak vizsgálatával megállapítottam, hogy a környezetkárosítással kapcsolatos bűncselekmények 2007-től a viszonylagos stabilizáció és konszolidáció jegyeit hordozzák magukon, bár 2014-től kisebb csökkenést figyelhetünk meg. A megyék tekintetében átlagosan Pest megyében volt a legtöbb regisztrált esetszám. Jelentős volt még Budapest, Borsod megyében és Bács-Kiskun megyében. Amennyiben figyelembe vesszük a lakosságszámot, akkor megállapítható, hogy Heves megyében a legnagyobb a százezer főre jutó környezetkárosítás. A környezetkárosítás-bűncse-

lekmény típusai közül Magyarországon a talajszennyezés a leggyakoribb, de sokszor előfordul falopással, fakivágással elkövetett környezetkárosítás is. A bűncselekmény elkövetőinek vizsgálatából kiderült, hogy a legtöbb elkövető 30 év feletti, helyi lakosú, munkanélküli, roma nemzetiségű férfi, alacsony (8 általános) iskolai végzettséggel. Korábbi vizsgálataim során már kimutattam, hogy azon a településen volt a legtöbb falopással összefüggő bűncselekmény, ahol a legmagasabb az egyedülálló aránya, legmagasabb az alacsony iskolai végzettségűek aránya, ahol a legtöbb munkanélküli található, a legalacsonyabb a jövedelem, és ahol a roma nemzetiségűek aránya a legmagasabb. Erre a megállapításra jutottam akkor is, amikor összevettem a társadalomföldrajzi, településenkénti adatokat az összes elkövetett bűncselekmény mutatószámával. Az elkövetőknél a legtöbbször a negatív társadalomföldrajzi tényezők együttesen voltak jelen, azaz a munkanélküliséggel sújtottak jelentős aránya iskolázatlan és szakképzetlen. Ebből az is következik, hogy a környezettudatosságra nevelésben már az általános iskolai oktatásban is hiányosságok vannak. A környezet és természeti ismeretek oktatásával és terjesztésével az állami, önkormányzati intézmények és más szervezetek bevonásával, valamint a különböző hírközlő szervek (média) általi együttműködéssel elő kell segíteni, hogy a társadalom környezeti kultúrája növekedjen.

Véleményem szerint – ahogy a legtöbb bűncselekmény esetében – a környezetkárosítás elkövetésénél is a gazdasági tényezők, a gyors haszonszerzés játszanak főszerepet. A negatív magatartások gyakoriságának életkor, családi állapot, iskolai végzettség, anyagi és társadalmi helyzet szerinti eltérései a környezetkárosítással kapcsolatos bűncselekmény esetében is tettenérhetőek. Mivel a környezetkárosítások elkövetői legtöbbször helyi lakosok, ezért a leghatásosabb, ha a környezeti problémát lokálisan kezeljük, és a bűnmegelőzésnek is helyi szinten kell megvalósulnia. Szükség van társadalmi-szomszédi ellenőrző mechanizmusra, ellenőrző-szankcionáló mechanizmusra, szervezetekre. A biodiverzitásra ható emberi, társadalmi, gazdasági viszonyok mára megváltoztak. Az ember és környezetének viszonyrendszerét át kell értékelni, új kultúrát – etikát, szemléletet, megközelítéseket, értékeket – kell létrehozunk.

Felhasznált irodalom

- Ábrahám A. (2006): *A környezet- és természetkárosító bűncselekmények nyomozásának speciális ismérvei*. In: Magyar K. (szerk.): *Környezet és természet*. Budapest: Nemzeti Nyomozó Iroda (belső kiadás)
- Erdei G. (2002): *A rendőrség és a határőrség hatása a bűnözés-földrajzra*. In: Hautzinger Z. – Gaál Gy. (szerk.): *Tanulmányok a „Határőrség és rendészet” című tudományos konferenciáról*. Pécs: Magyar Hadtudományi Társaság
- Erdei G. (2013): *A bűnözésföldrajz helye a földrajztudományban*. *Hadtudományi Szemle*, 4, 78–83.
- Fodor I. (2002): *Környezetföldrajz*. In: Tóth József (szerk.): *Általános Társadalomföldrajz II*. Budapest–Pécs: Dialóg Campus Kiadó
- Gönczöl K. (1991): *Bűnös szegények*. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó
- Horst, H. (1973): *Földrajz és bűnözés. Belügyi Szemle*, 7, 81–82.
- Kerezi K. (2003): *A kriminológia és a büntetőpolitika kapcsolata*. In: Irk F. (szerk.): *Kriminológiai tanulmányok*. 40. Budapest: Országos Kriminológiai Intézet
- Kobolka I. – Ritecz Gy. – Sallai J. (2003): *A Magyar Köztársaság államhatárának ezredfordulós kriminál földrajza*. Szakmai Tudományos Közlemények. Budapest: Katonai Biztonsági Hivatal Tudományos Kutatóhely
- Korinek L. (2010): *Kriminológia I*. Budapest: Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó
- Mátyás Sz. (2011): *A Debreceni Rendőrkapitányság kriminálgeográfiai elemzése*. Doktori (PhD.) értekezés. Debreceni Egyetem, Földtudományok Doktori Iskola
- Piskóti-Kovács Zs. (2014): *A bűnözésföldrajz modern irányzatainak alkalmazási lehetőségei különböző területi szinteken*. Doktori (PhD.) értekezés. Miskolci Egyetem, Műszaki Földtudományi Kar, Mikoviny Sámuel Földtudományok Doktori Iskola
- Tímár J. (2002): *Feminista földrajz*. In: Tóth József (szerk.): *Általános Társadalomföldrajz I-II*. Budapest–Pécs: Dialóg Campus Kiadó
- Tóth A. (2007): *A bűnözés térbeli aspektusainak szociálgeográfiai vizsgálata Hajdú-Bihar megyében*. Doktori (PhD) értekezés, Debreceni Egyetem, Földtudományok Doktori Iskola
- Vígh J. (1998): *Kriminológiai alapismeretek*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó
- Vofkori L. (2003): *A földrajztudomány rendszertana*. Csíkszereda: Pro-Print Könyvkiadó

Danielisz Béla

Paradigmaváltás szükségessége a városi biztonság értelmezésének megközelítésében

Necessity for paradigm shift in the approach
of urban security's interpretation

*„Ha le akarjuk győzni a ránk leselkedő veszélyt,
először fel kell ismernünk, hogy válságban vagyunk.”*

Al Gore (2006)

Absztrakt

A város jogi, gazdasági, építészeti fogalmakkal jól meghatározható egység. Kulturális, szociológiai, (köz)biztonsági hatása vitathatatlan és megkerülhetetlen. A város az emberiséggel majd egyidős, képzeletünkben a biztonsághoz társuló fogalom. A város, mint idealizált képzet a mai napig ható filozófiai megközelítéseket generált. Az ideális város megteremtésének ideája együtt járt a tökéletes emberi társadalom meghatározásának és megteremtésének elképzelésével. A máig ható és ma is létező holisztikus megközelítések segítenek megragadni a város működésének lényegét. A biztonság újraértelmezésénél is ilyen holisztikus, interdiszciplináris megközelítés szükséges. A történelem során kis hatalmi központokból napjainkra mega-, sőt gigapoliszokká növekedtek a városok, s ez a folyamat nem csillapodik, hanem fokozatosan gyorsul: egyes előrejelzések szerint 2050-re az emberiség nagyobbik fele városokban fog élni! Ennek elsődleges oka a globális felmelegedésből adódó klímaváltozás. Jelentős területek válnak élhetetlenné a vízhiány, elviselhetetlen hőség, vagy éppen a tengerszint emelkedése miatt. Mindezek a problémák fokozottan jelennek meg a városi infrastruktúrák leterheltségében, biztonsági problémákat okozva. A városi biztonság fogalomrendszerének ártértékelésére, kiegészítésére van szükség az új kihívások helyett!

Kulcsszavak: a város, mint entitás, szuper urbanizáció, globális felmelegedés, városi biztonság, extrém időjárás hatásai

Abstract

City is a unit well-definable legally, economically and with architectural terms. Its cultural, sociological and (public) safety impact is indisputable and unavoidable. City is almost of the same age as humanity itself. In our imagination it is a concept associated with security. City – as an idealised image – has generated philosophical approaches acting even today. The thought of creating an ideal city went hand in hand with the theory of defining and creating the perfect human society. Holistic approaches existing and acting even today help to capture the essence of the city's operation. In the course of safety's reinterpretation is a similar holistic and interdisciplinary approach necessary. Throughout history cities have turned from small power centres into mega- or even gigapolises. And this process is not flagging but – contrarily - it is gradually accelerating: according to some forecasts by 2050 the bigger half of mankind will have been living in cities. The primary reason for it is the climate change due to global warming. Significant areas will have become unliveable due to lack of water, unbearable heat or sea-level rise. All these problems appear acutely in the overload of urban infrastructure causing security problems. The system of urban safety concepts needs revaluation and supplementation instead of new challenges.

Keywords: city as an entity, super urbanisation, global warming, urban safety, extreme weather effects

Bevezetés

Magyary Zoltán Magyar Közigazgatás című könyvében 1942-ben az alábbi mondatokat írja a városokról:

„A városok olyan községek, amelyek a többi község közül fejlettségük és jelentőségük által kiválnak. Tehát maguk is községek, azaz emberek sűrű és állandó letelepedése és gazdasági munkája céljára szolgáló házak tömegei, amelyeknek jogi szervezetére jellemző az önálló jogi személyiség, önkormányzat és a helyhatósági jogkör...”. (Magyary, 1942)

A jogi és gazdasági szempontokon túl azonban Magyary még kitér néhány általa fontosnak ítélt különbségre is:

„De ezeken a vonásokon felül, amelyek minden községben megtalálhatók, vannak egyéb vonások, amelyek a városokat a falvaktól megkülönböztetik és magasabb rendű községekké teszik. Ezek a vonások nem állandók és nem mindenütt egységesek. Változnak időben és térben. Mások ma, mint voltak a közép, -vagy ókorban...”. (Magyary, 1942)

Magyary tesz még egy jelentős megállapítást a témával kapcsolatban:

„A várost alakító erők közt meg kell különböztetni az embertől független, táji erőket és az ember törekvéseitől függő erőket. Ezek együtt hozzák létre a várost.” (Magyary, 1942)

Jelen tanulmány egy része igyekszik rámutatni ennek az összefüggésnek a jelenben különösen aktuális elemeire. Jelesül, hogy az elmúlt évszázad emberi tevékenységei, főképp gazdasági törekvései hogyan befolyásolták a természeti erőket, s ezek változásai milyen – pillanatnyilag még megállítható – negatív környezeti folyamatokat indítottak el.

Ezek a folyamatok erőteljesen negatív hatást gyakorolnak az általunk egyszerűen csak városi biztonságnak definiált tényezőre.

A városok jó ideje a szociológia tudományának vizsgálati alanyai. Számos jelentős megállapítás született ebből a megközelítésből. „A modern városok fejlődése óriási hatást gyakorolt nemcsak az emberek szokásaira és viselkedésmódjára, hanem a gondolkodás és az érzelmek mintáira is.” (Lees, 1985; Giddens, 1995)

A városi biztonság elméleti megközelítésének és e tanulmányban szükségesnek ítélt paradigmaváltásának egyik alapja, hogy az urbanizmus elméleteit önmagukban lássuk és vessük össze az új megközelítéssel. Figyelmünket fordítsuk egy rövid kitekintés erejéig a chicagói iskola elméletei felé. Az ökológiai irányzat és az urbanizmus, mint meghatározó kifejezés az említett iskola két megkülönböztetett kategóriái. Az ökológiai iskola szerint a városok keletkezése, elhelyezkedése válasz a természet adta előnyökre. „Ha egyszer létrejött – mondja Park –, a város a jelek szerint egy óriási szelektáló mechanizmus, amely... tévedhetetlenül választja ki a népesség egészéből azokat az egyéneket, akik a leginkább alkalmasak arra, hogy az adott területen vagy az adott környezetben éljenek.” (Park, 1952; Giddens, 1995)

Az urbanizmus, mint a társadalmi lét egy formája Wirth elméletének egyik tézise. 1973-ban az alábbiakat írta:

„A modern világ városiaságának foka nem mérhető teljesen és pontosan azaz, hogy az összlakosság milyen arányban él a városokban. A városok nagyobb hatást gyakorolnak az ember társadalmi életére annál, mint amit a városi lakosság aránya kifejezhetne, mert a város nemcsak a modern ember lakó- és munkahelye, hanem egyben gazdasági, politikai és kulturális élet ösztönző és ellenőrző központ is, amely vonzáskörében tartja a világ legtávolabbi pontjait is. Ily módon egyetlen kozmoszá formálja a világ különböző tájait, embereit és tevékenységeit.” (Giddens, 1995)

Wirth elmélete helyesen mutat rá, hogy az urbanizmus nem egyszerűen a társadalmi lét része, hanem szélesebb társadalmi kontextusba helyezi: „A városi életmód aspektusai a modern társadalmak egészét jellemzik”. (Giddens, 1995)

Az urbanizmus elmélete számos kutatót inspirált és motivált. Többen hangsúlyozzák azonban, hogy nem szabad csak önmagában vizsgálni a városi fejlődés kérdéskörét, azt össze kell kapcsolni gazdasági, politikai változások értékelésével.

Harvey kutatásai szerint az urbanizmus nem más, mint mesterséges környezet, amelyben folyamatosan újrastrukturálják a teret. Castells szerint pedig a városi környezet szélesebb társadalmi erők szimbolikus és térbeli megjelenési formája. (Giddens, 1995)

Mint láthatjuk, a város – mint vizsgálat tárgya – egyaránt szerepel a jogtudomány és a szociológia, illetve számos más vonatkozásban az építészet, de akár a történelemtudományok művelőinek érdeklődési körében. A biztonság tudomány tekintetében elsősorban a katonai értelemben vett stratégiai tanulmányok kapcsán bukkant fel. Azonban ahhoz, hogy ide eljuthassunk rövid áttekintést kell tennünk a városokkal kapcsolatos, főképp filozofikus megközelítésű művek között.

A Tigris és az Eufrátesz folyók vidékén a régészek fellelték az ókori feljegyzésekből és az Ótestamentumból ismert nagyvárosok maradványait (Eridu, Uruk, Úr). Más, kevésbé ismert sumer települések is előkerültek a régészek szorgos munkája nyomán, és virágzó, újító, fejlődő kultúra nyomaira bukkantak. Az ismeretlen eredetű sumerok nem csak az emberi civilizáció alapjait vetették meg, de maradandót alkottak a városépítészet területén is.

Képzeteink a biztonságos városról magas falakat, erős bástyákat, vízesárokkal, kaputoronnyal és felvonóval erősített bejáratot idéznek elénk. Ugyanakkor a városi lét a civilizáció egyik pilléréként is megjelenik előttünk. Számos szerző fogalmazott meg hasonló gondolatokat. Elég felidézni Plátón *Az állam* című munkáját vagy Vitrovius *De architectura* művét. Alberti Leon Battista *De re aedificatoria* munkája az egyik legjelesebb építészettörténeti mű.

Az ideális városok megteremtése az utópiák kedvenc témája. Morus Tamás *Utópia*-ja, vagy Andreae Johann Valentin *Christianapolis* című írása is foglalkozik ezzel a témával. Tommaso Campanella 1602-ben vetette papírra a *Nap városa*, illetve Francis Bacon 1627-ben az *Új Atlantisz* című könyvét.

Mindezekben leginkább a rendezettségre törekvést, a harmónia utáni vágyat, és annak – különösen az építészeti formákban megjelenő – elérésére való törekvést láthatjuk. Ahogyan a városi kultúra vagy a városok, mint települések egyidősek az alkotó emberiséggel fogalmával, úgy a biztonságra való törekvést is ezzel egyidősnek tekinthetjük. Nem ok nélkül szerepel mind a mai napig a biztonság előkelő helyen az emberek igénylistáján. Ekkor következhet be gondolkodásunkban egy merész váltás – legújabb kutatások alapján – a biztonság fogalmának biztonságiasítása. (Márton–Balogh–Rada, 2015)

Természetesen csak gondolat kísérlet szintjén, de hasznos lehet végig néznünk a fogalom alakulásának néhány állomását. A Deák Péter és társai megállapítása

szerint: „*A biztonság fenyegetettség nélküli állapot, kockázatmentes helyzet. Elméleti veszélyeztető tényezők aktivizálódása nem várható*”. (Deák és tsai., 2007)

Vizsgálódásunk szempontjából fontos, vagy leginkább lényeges megközelítés a tudati megközelítés, a biztonság, mint érzet, percepció. A társadalom biztonságérzete természetesen lehet reális, kifejezheti a valós állapotokat, de lehet téves, manipulált, alulértékelt. (Deák és tsai., 2007) Deák Péter következetesen tovább lép a biztonság katonai megközelítésén és komplex jellegét hangsúlyozza. Már 1999-ben a Nagyvárosok biztonsága című konferencián tartott előadásában kifejti a biztonság új szempontjait és lehetséges megközelítési módjait. Ezek szerint a komplexitás részei:

- politikai biztonság;
- gazdasági biztonság, ennek szociális dimenziója, technológiai-műszaki szintje, energiaellátás szempontjából releváns megközelítése van;
- természeti-környezeti biztonság;
- közbiztonság;
- védelmi biztonság és
- a fenntartható fejlődés feltételeinek biztosítása.

Mindezen szempontok olyan széles megközelítést jelentenek, amelyek ma már a biztonság meghatározásánál nélkülözhetetlenek. Ennek egyes elemei kiemelhetők, tovább bonthatók és más jelentős alrendszerrel bővíthetők. Jelen esetben egyéb, a biztonságiasítás szempontjából figyelembe vehető tényezőkkel egészítjük ki.

Biztonsági komplexumok meghatározása:

- Gazdasági-biztonsági komplexumok.
- Társadalmi biztonság összefüggései.
- Környezet biztonság összefüggései.
- Közegészségügyi biztonsági komplexum.
- Katonai (és hírszerzési) biztonsági komplexum.
- Terrorizmus kihívása.
- A kiberbiztonság összefüggései.
- A nemzetközi tehermegosztás és a globális biztonságiasítás komplexuma.

Természetesen a főbb komponensek meghatározása után számos alrendszer vizsgálatára kerül sor. Jelen munka szempontjából kiemelkedő jelentőségű a környezeti biztonság, és azon belül a klímaváltozással kapcsolatos megállapítások vizsgálata.

Saját kutatásaink alapján mindezen tényezők együttes hatása jelentős mértékben befolyásolja a városi biztonság alakulását, ezért az eddig elfogadott definíciókat módosítani, kiegészíteni szükséges.

A városbiztonság, városi biztonság kérdéskörének taglalásakor érdemes a biztonság napjainkban használatos fogalmára is röviden kitérnünk. Több szerző is kiemeli a fogalom komplexitását, folytonosan változó, összetett helyzetre fókuszáló mivoltát. Az említett komplexitás abból fakad, hogy beleérthetjük a megélhetés biztonságát, a különböző alapvető szolgáltatásokhoz (egészségügyi és szociális szolgáltatások, oktatás, kultúra stb.) való megfelelő hozzáférést, a köz- és magánterületek rendjének, illetve a honvédelemnek a biztonságát. A biztonság egyszerre állapot és elérendő cél is, amelynek eléréséhez aktív cselekvésre van szükség. (Marton–Balogh–Rada, 2015)

Mindezek alapján akkor tekinthetünk egy várost biztonságosnak, ha képes fenntartható válaszokat adni a városvezetés, korszerűen tervezett-kivitelezett lakókörnyezetet és magas szintű szociális ellátást kínálni; mérsékelt környezeti terheléssel jellemezhető; továbbá ahol a társadalomba beágyazódó, azaz a közösséggel szoros kapcsolatot fenntartó, nem csupán a bekövetkezett eseményekre reagáló, de azok megelőzésére is hangsúlyt fektető rendészeti tevékenység zajlik.

A városi biztonság ezek alapján egy tudatos cselekvés során befolyásolható, alakítható „*állapot, amelyet egy időpontban fennálló városi biztonság elemeinek aktuális állapota határoz meg, és a városi biztonságot érintő fenyegetések, veszélyek elhárítása érdekében tett védelmi intézkedések közötti egyensúlyi viszonytal minősíthető*” (Danielisz–Jármy, 2008)

A biztonság általános fogalmához hasonlóan komplex, összetett rendszer megteremtése és fenntartása elsődlegesen a megelőzésre koncentráló gyakorlati politikát, rendszabály- és intézményrendszert jelent, a lakosság életének, testi épségének, személyiségi jogainak és vagyoni biztonságának megővését, a biztonságot veszélyeztető cselekmények elleni hatékony fellépést kell szolgálja. Jellemzően több szervezet felelőssége (állam, helyi önkormányzat – az utóbbi markánsabb szerepével – civil szervezetek, kezdeményezések).

A városi biztonság megteremtésének és fenntartásának kedvezményezettjei, célszemélyei között éppúgy megtaláljuk a város lakosságát, mint a városba csupán dolgozni járó (ingázó) munkavállalókat, a speciális okok (oktatás, kultúra, idegenforgalmi cél stb.) miatt hosszabb-rövidebb ideig a városban tartózkodókat, illetve a városban székhellyel bíró jogi személyeket, valamint kisebb-nagyobb közösségeket. Célterülete elsősorban a település közigazgatási határán belüli terület, de a szomszédos települések helyzete gyakran elválaszthatatlan az adott városétól, befolyásolva az előbbi biztonsági helyzetét.

A városi biztonság tekintetében a megfelelően működő alrendszerek és az egymásra épülő szolgáltatások folyamatossága amennyiben kiegészül az élet- és vagyonbiztonsággal, a fenntarthatóság feltételeinek biztosításával, úgy tekinthető,

hogy teljesíti az alapfunkcióit. A biztonságos város ennél szélesebb körben garantálja a városban lakók, illetve ott dolgozók és tartózkodók biztonságát. Városi biztonság nélkül természetesen nem létezhet biztonságos város.¹

„*A holnap ma van.*” – idézi Kinget Al Gore az Egyesült Államok volt alelnöke a *Kellemetlen igazság* című könyvének bevezetőjében. Ugyanitt írja, hogy a kínai nyelvben a válság szót két egymás mellett álló jel fejezi ki. Az első azt jelenti, hogy veszély, a másik azt, hogy lehetőség. (Gore, 2006) Al Gore és sokan mások néhány évtizede kongatják a vészharangokat, hogy meg kell állítani az emberi tevékenység okozta klímaváltozást, globális felmelegedést, különben a Föld ökoszisztémája végzetesen és maradandóan megsérül, amely az ember létfeltételeit alapvetően fogja befolyásolni. Kétségtelen tény, hogy a Föld östörténetében már voltak jelentős klimatikus változások² már akkor is, amikor a homo sapiens még nem volt jelen, és akkor is, amikor már igen. Igaz, hogy akkoriban az ember ökológiai lábnyoma³ még nem volt eltűzött méretű. Itt kell felhívunk a figyelmet az ökológiai kéznyom, mint fogalom megalkotására és annak pozitív voltára.⁴ Ezen időszakok bekövetkezte és lefolyása számos tekintetben arra figyelmezteti az emberiséget, hogy nemcsak kizárólag az emberi tevékenységre kell koncentrálnia akkor, amikor vizsgálja a lehetséges megoldásokat, de mindenképpen további prioritásként az ipari aktivitást is vizsgálnia kell. Számos kormány számos alkalommal fejezte ki szándékát a Föld ökoszisztémájának megőrzésére és védelmezésére (Kiotói-, Párizsi-Egyezmény). Az eredményeket tekintve azonban ezt verbalizmusnak vagy hátrítási mechanizmusnak tekinthetjük. Egyrészt törekvés a hazai közvélemény megnyugtatására, másrészt saját lelkiismeretük elaltatására. Klasszikus hátrítási mechanizmus.

A felmelegedés folyamata azonban tovább zajlik, ennek főbb okozó összetevői az alábbiak:

- áram- és hőtermelés,
- közúti szállítás és közlekedés,
- lakóházak,
- erdőirtás,
- kereskedelmi és középületek,

1 Tanulmányunknak nem tárgya a katonai biztonság vagy nemzetbiztonság kérdéskörének vizsgálata, hiszen ezek túllépnek egy-egy város közigazgatási határain sokkal inkább összenemzeti kérdésnek tekinthetők. Katonai biztonsági kérdésekben George Friedmann kutatásait ajánljuk.

2 Kis-jégkorszak a 14. századtól a 19. századig tartó viszonylag hűvös időszak, középkori meleg időszak i. sz. 950–1250-ig.

3 Az ökológiai lábnyom az erőforrás menedzselésben és társadalom tervezésben használt érték, amely azt fejezi ki, hogy adott technológiai fejlettség mellett egy emberi társadalomnak milyen mennyiségű földre és vízre van szüksége önmaga fenntartásához és a megtermelt hulladék elnyeléséhez.

4 Ökológiai kéznyom mindazon eredmények számbavétele, amelyet elértünk a természet védelme során. A fogalom megalkotója Daniel Goleman pszichológus.

- mezőgazdasági talajkezelés,
- állattartás,
- cementgyártás.

Természetesen további összetevők is vannak, de látható, hogy a legjelentősebbek az emberi tevékenységhez köthetők, és előkelő helyen szerepelnek épületeink, amelyek urbanizált létünk alapjai. Az üvegházgázok⁵ kibocsátásában 65% az aránya a szén-dioxidnak, amely egyértelműen a fosszilis üzemanyagok használatának és az ipari tevékenységnek az eredménye.

Láthatjuk, hogy környezetvédelmi területen számos cselekvési lehetőség van. Pillanatnyilag ezek mértéke csekély, eredményessége inkább lokális sikernek tekinthető, mintsem világméretű áttörésnek. A bekövetkező klimatikus hatások viszont – akár az egyre gyakoribbá váló természeti katasztrófák – a városi lakosságot sújtják, illetve teremtenek teljesen új biztonsági igényeket.

A Világfigyelő Nézőpont Intézet munkatársa Michael Renner majd egy évtizede publikálta cikkét A biztonság fogalmának kiterjesztéséről címmel. Egyértelműen bizonyította, hogy a biztonság szélesebb körű meghatározására van szükség. Helyesen lokalizálta azokat a problémákat, amelyekkel a világ szegényebb és mostanra már kevésbé szegény országai is küzdenek.

Melyek ezek:

- erőforrásokért folytatott ádáz harc,
- környezeti pusztulás,
- éghajlat súlyos rendellenességei,
- fertőző betegségek felbukkanása,
- demográfiai problémák,
- szegénység, jövedelmi különbségek fokozódása,
- gazdaság hirtelen változásai (munkanélküliség és a megélhetés bizonytalansága).

A korlátlan erőforrás fogyasztásra alapuló gazdasági modell következményeként ütközőpálya alakult ki a bolygó ökológiai korlátaival, és jelentős társadalmi-gazdasági egyenlőtlenséggel járt. A világ nyolc legértékesebb vállalatának tőzsdei jegyzett értéke nagyjából a Föld országai felének GDP-jét teszik ki.

Az Apple értéke fél Oroszország, míg az Amazon kilenc dél-amerikai országot ér. A világ gazdaság ilyen jelentős mértékű koncentrációja számos társadalmi konfliktust vetít előre, és ökológiai-biztonsági kihatása felmérhetetlen.

⁵ Szén-dioxid, metán, nitrogén oxidok, fluorozott szénhidrogének.

Jelentős kérdéseket vet fel a víz, illetve a vízhiány számos országban és régióban. Becslések alapján 1,5-2 milliárd ember él vízhiányos területeken, több nagyvárost (metropolisz) érint a probléma. A természeti katasztrófák (földrendések és vulkánkitörések nélkül) az 1950-es években 233 esetben következtek be, és mintegy 20 millió embert érintettek, míg 2010-ig 3800 esetben immár 2 milliárd földlakóra voltak hatással. Pusztító erejük a korábban taglalt megközelítésben – amely a biztonságot érzétként azonosította – rendkívül jelentős, hiszen alapjaiban rendíti meg a biztonságba vetett bizalmat.

Az intézet becslése alapján 2050-ig a klímaváltozás miatt akár 1 milliárd ember is elköltözhet jelenlegi lakóhelyéről.

Közben az urbanizáció folyamata tovább folytatódik, hiszen az élehetlenné váló vidékekről a beáramlás a nagyvárosokba szinte természetes. Ez azonban újabb dilemmákat vet fel. A nagyvárosok képesek-e infrastrukturálisan kiszolgálni a tömegeket, van-e elegendő tartalék a rendszereikben? Pillanatnyilag az látható, hogy nincs. Ezért is szükséges újragondolni a városi biztonság kérdéskörét és összetevőit. A probléma szorítása többes: életminőség kérdése, ideértve a kulturális, oktatási, egészségügyi javakhoz való hozzáférést, a lakhatás problémáját, a közigazgatási funkciók teljesülését, értve ez alatt a közbiztonsághoz és más közigazgatási eljárásokhoz való hozzáférést! A megélhetés biztonsága is jelentős probléma a munkahely, foglalkoztatottság, de akár a tömegközlekedés lehetőségeit tekintve is.

Ázsia, Dél-Amerika, Afrika nagyvárosai már most ezekkel a problémákkal küzdenek. Jelentős tőkebefektetés és fejlesztés nélkül ezek a problémák nem oldhatók meg, így gazdasági, társadalmi krízist szülnek.

Európa és Észak-Amerika nagyvárosai is már a közeli jövőben szembesülnek a klímaváltozás okozta problémákkal. A déli meleg éghajlati öv északra tolódásával jelentősen megváltoznak a klimatikus viszonyok, amelyre e területek épített infrastruktúrája nincs felkészülve, nem beszélve az emberi szervezet alkalmazkodóképességéről.

A bolygó népességi előrejelzéseit tekintve 2055-re a lakosság száma eléri a 10 milliárd főt, 2100-ra pedig meghaladja a 11 milliárdot. Míg 1950-ben a világ népességének mintegy 30% élt városokban, ez a tendencia megfordult, s 2018-ban már 55%, 2050-re ez a szám várhatóan 68% lesz. (URL 1) Az ENSZ prognózisa szerint 2100-ra a Föld népességének 43% Ázsiában fog élni, 40%-a Afrikában. Európa súlya mindeközben 5,8%-ra csökken, ellentétben Észak-Amerikával, amelynek lakosság száma jelentős növekedést mutat akkorra. Ahogy korábban jeleztük, az urbanizáció folyamata folytatódni fog, és mintegy 2,5 milliárd fővel fog növekedni a városlakók száma. 2018–2050 között legnagyobb mértékben India, Kína és Nigéria városlakó népessége fog növekedni.

A világ városi lakosságának egyre nagyobb hányada él megavárosokban. 1950-ben mindössze két 10 milliónál több lakosú, úgynevezett metropolisz volt: New York 12 és Tokió 11 millió fővel. 2018-ra számuk 33-ra emelkedett, közülük 20 Ázsiában, 6 Latin-Amerikában, 3 Afrikában, 2–2 Észak-Amerikában és Európában található. A metropoliszokban élők összlétszáma 463 millió, ez a globális városi lakosság 12%-át teszi ki. Az előrejelzések szerint 2035-re már 48 megaváros lesz, döntő többségük a kevésbé fejlett régiókban.

Jelenleg Tokió 37 milliós népességszámával a világ legnépesebb városa, melyet Delhi (29 millió), Sanghaj (26 millió), Mexikóváros és Sao Paulo (22–22 millió) követ. További 4 megaváros lakosságának száma érte még el a 20 milliót. A következő időszakban Tokió népessége várhatóan csökkenni, míg Delhi továbbra is növekedni fog, így 2028 körül az indiai metropolisz lesz a világ legnépesebb városa.

Amennyiben ezeket a megavárosokat részletes közbiztonsági statisztikai elemzésnek vetjük alá, láthatjuk, hogy a közterületen elkövetett erőszakos bűncselekmények tendenciája kedvezőtlen, illetve kezelésük hatalmas rendőrségi erőforrásokat igényel.

A népesség növekedése együtt jár az urbanizációs folyamatok erősödésével. A tendencia prognózisszerűen is emelkedő. Mindezek mellett belátható időn belül számolnunk kell a tengervíz emelkedése okozta parti települések veszélybe kerülésével, és néhány esetben elkerülhetetlen átköltöztetésükkel. Mindezek számos új megközelítést igényelnek az éghajlat változás okozta időjárási anomáliák kezelésével egyetemben!

Legyünk figyelemmel Jared Diamond *Összeomlás* című könyvében megfogalmazottakra. A 14. fejezetben teszi fel a kérdést „*Miért hoz néhány társadalom önsorsrontó döntéseket?*” Az okokat az alábbiakban határozza meg:

- Az előrelátás hiánya.
- Akik nem veszik észre a veszélyt.
- Racionálisan helytelen viselkedés.
- Kárt okozó értékrend.
- Sikertelen megoldási kísérletek.

Az általunk vizsgált témakörben az első megállapítást kell figyelni. „*Mivel a jövőt közvetlenül nem tudjuk érzékelni, a közeledő eseményekre szükségképpen csak a jelen és a múlt analóg tendenciáiból következtethetünk. Igen ám, de aktuális látókörünkben esetleg nincsenek ilyen tendenciák, vagy azért, mert objektíve újfajta eseményeknek nézünk elébe, vagy azért, mert a környezetünkben már előfordultak ugyan ilyesmik, de nem elég szisztematikusan vagy látványosan ahhoz, hogy észre vegyük őket.*” (Diamond, 2007.) Természetesen a további

megközelítésekre is lehet példát állítani, de a globális felmelegedéssel kapcsolatban az előrelátás hiánya megfelelő indoknak látszik a halogató taktika kapcsán.

Az eddig vizsgált tendenciák egyértelműen alátámasztják azt az igényt, hogy a városi biztonság kérdéskörét új megközelítésben vizsgáljuk. A globális kihívástól haladhatunk a lokális irányába. Mindenképpen érdemes leszögezni, hogy a probléma – minden eredőjét és következményét figyelembe véve – tipikusan globális. Ebből kifolyólag lokális megoldások nem hozhatnak jelentős minőségi változást, csupán kárenyhítést, de ebben az esetben a városi lakosságot tekintve ezek elengedhetetlenül szükségesek.

A város egyike az emberi civilizáció legnagyobb és legösszetettebb produktumainak. Sokkal több mint építmények, utak és lakóházak halmaza, emberek rendezett közössége, eleven organizmus, sőt szellemi egység is. Sok évezrede nemcsak a mindenkori gazdaság, az ott élők társadalmi viszonyai, de a tudomány, a technika és a művészetek is tevékenyen alakítják arculatát. (Vidor, 2004)

A városok értelmezéséhez szükséges egy holisztikus-interdiszciplináris megközelítés. A holisztikus megközelítés nem elégszik meg az egyes alkotóelemek elkülönítésével és vizsgálatával, mert egységnek tekinti a várost, amely ez által több mint a részek összege. Valamennyi tényező figyelembevételén túl szükséges, egy leginkább Lewis Mumford által képviselt megközelítés, amely gyakran úgy tekint a városra, mintha szerves élőlény volna. Nyomon követhető a város embrionális kora, az érett kifejltség állapota és a később bekövetkező széthullás kora. Mindezen tényezők jelentősen befolyásolják a biztonság állapotát, illetve a megkövetelt intézkedések sorozatát. Mindezen holisztikus megközelítést szükséges kiegészíteni a globális felmelegedés okozta hatások elemzésével, felmérésével és a cselekvés módszertanával.

Ami a városokról való gondolkodást illeti, az urbanisztika szakembereinek a holisztikus alapállás mellett igen tág interdiszciplináris bázison is kell működniük: egy várostervezőnek, városépítésznek, városkutatónak szociológiai, jogi-politikai, építészeti, műszaki-technikai, környezetvédelmi, élettani, sőt antropológiai megfontolásokat egyaránt szem előtt kell tartania. Sőt, túl kell lépnie a konvencionális tudományok, a problémamegoldó gondolkodás rutinjain, és a várost művészi egészként is kell tekintenie – mi több, nem hanyagolhatja el a spirituális vonatkozásokat sem. (Vidor, 2004)

A város képzeletünkben magában hordja a rend érzetét. A rend szorosan kapcsolódik a biztonság fogalmához, ebből következően a város a biztonság érzetének megjelenítése és kivételése. Szükséges, hogy mindezen képzetet a város működése alátámassza, és megerősítse polgárainak ebbéli reményét.

Városainkat a globális felmelegedésből fakadóan számos természeti, ökológiai katasztrófhelyzet veszélyezteti. Az épített környezet alkalmatlansága

ugyanolyan súllyal esik latba, mint az emberi alkalmazkodóképesség megléte vagy hiánya.

A globális felmelegedésből fakadó éghajlat változás hogyan befolyásolja a magyar városok helyzetét?

A nemrégiben közzétett Crowther Lab által készített tanulmány bemutatja a 2050-ig várható klimatikus változásokat. (URL2) Néhány példa: Madrid éghajlata Marrakeshhez lesz hasonlatos, London időjárása Barcelonához fog hasonlítani, míg Stockholmban a jelenlegi budapesti éghajlatot élvezhetik az emberek. Budapesté pedig Szkopje időjárásával lesz azonos.

Mindezen megállapítások természetesen az eddigi adatokból következő prognózisok. Bizonyára lesz némi eltérés, akár pozitív, akár negatív irányba, egy azonban bizonyosnak tekinthető: a globális felmelegedésből adódó éghajlati változásokra, extrém időjárási körülményekre készülni kell.

Lényegesek azok a modell programok, amelyek hosszú távú prognózisok elkészítését teszik lehetővé, ezzel is elősegítve a felkészülést vagy megelőzést.

Az épített környezet felkészítése a változásokra, illetve egyes változások hatásainak mérséklése alapvető feladat, és természetesen megváltozott közgondolkodást igényel. A lakótelepi hőkatlanok káros következményeinek csökkentése, illetve ezek előkészítése fontos feladat.

Alapvető várostervezési változásokat, tájépítészeti megoldásokat kell eszközölni. Az extrém hőség, szokatlan hidegek, kezelhetetlen mennyiségű csapadék természetesen nemcsak a városokban okoz gondot, hanem szinte minden településen. Ezek kezelési módja eltérő, helyspecifikus. (Gondoljunk csak a villámárvizekre, forgószелеkre stb.)

„A városok klímája jelentősen eltér közvetlen természetes környezetük éghajlatától, ami a városi felszín tulajdonságaival magyarázható. A szűk utcák, a burkolt felületek, a növényzet hiánya és az épületek nagy hőkapacitása azt eredményezi, hogy a városi légkör a környezeténél átlagosan melegebb, szárazabb és aktívabb (turbulensebb) felszíni áramlási rendszerrel bír. Ezek a hatások az éghajlatváltozás bizonyos jellemzőit felerősíthetik, ezáltal növelhetik a város kitettségét, sérülékenységét annak méretétől, gazdasági és földrajzi helyzetétől függően.” (URL3)

A megváltozott éghajlat gazdasági, mezőgazdasági, ökológiai hatásaira most nem térünk ki, de mindezek érzékelhetően befolyásolják a biztonságérzetet, valamint figyelembe kell venni az elhárítás hiányából fakadó közbizalom csökkenést is a helyi vagy központi igazgatásban.

A megváltozott időjárás hatása az emberi szervezetre rendkívül jelentős. Az orvosmeteorológia már felismerte és bemutatta az alapvető veszélyeket, ezek mérséklésére az egészségügyi ellátó rendszernek fel kell készülni! A légúti,

keringési betegségeket kedvezőtlenül befolyásolja az extrém időjárás, de számos kórkép kapcsán elmondható ugyanez. (URL4) Tudatos magatartásformák bemutatása, oktatása már most kedvező hatást gyakorolhat.

A közelmúltban újszerű kriminológiai kutatások foglalkoznak a hőség és bűnözés kapcsolatrendszerével (Heilmann–Kahn, 2019) Los Angeles évtizednyi hőmérsékleti és bűnözési adatait tanulmányozva arra a következtetésre jutottak, hogy 29,4 C fok felett 2,2%-kal nő a bűnesetek száma, az erőszakos bűncselekményeké pedig 5,7%-kal. Természetesen ezek az összefüggések még további kutatásokat igényelnek. Az azonban egyértelmű, hogy a klímaváltozás okozta hőterhelés nagyon egyenetlenül oszlik el a társadalom, városlakók különböző rétegei között. Az egyenlőtlenség csökkentése városi, önkormányzati beruházásokkal jelentősen csökkentheti a közbiztonsági veszélyek számát!

Budapest vonatkozásában a klimatikusan kritikus területeket célszerű számba venni, és közbiztonsági szempontok alapján is részletesen vizsgálni. Mindez természetesen csak kicsiny része az egész feladatrendszernek, de tudjuk, a közbiztonság a közbizalom egyik jelentős tényezője. (URL5)

Ahogy a biztonság fogalma jelentős változáson esett át alig egy évtized alatt, úgy szükséges a városi biztonság fogalomkörének részbeni újragondolása és az eddigi biztonsági szempontok kiegészítése is. Jelen tanulmány keretében azonosítottuk azokat a fő veszélyforrásokat, amelyek eddig nem, vagy csak periférikus szempontként jelentkeztek a városi biztonság definiálásánál. A globális felmelegedésből adódó extrém időjárási hatások felmérése, helyes felismerése, a veszély mérséklése és elhárítása új szempontként jelentkezik. A mind teljesebb megoldás kidolgozásához szükséges egy holisztikusabb, interdiszciplináris szemléleti megközelítés, és feltétlenül számításba kell venni a város társadalomalakító, megtartó és főképp változtató hatását. A biztonság komplex, a városi biztonság egymással összefüggő alrendszerek konvergenciája, amelyek biztosítják a folyamatos és zavartalan működést. Mindezeket szükséges a természeti erők normalistól eltérő működésére felkészíteni, és lehetőség szerint egyes negatív hatásokat mérsékelni!

A problémával kapcsolatban tökéletesen igaz Henry Kissinger kérdés felvetése: *„Elkerülheti-e a demokrácia, hogy a tömegek érzelmi befolyásolására alapozó népbuhtítás útjára lépjen?”* (Kissinger, 2014.)

Felhasznált irodalom

- Barabás T. – Dallos E. – Kelenné Török L. – Nagy A. – Ongjerth R. – Péti M. – Sütő A. – Tomay K. – Windt Sz. (2011): Biztonságos város. Kézikönyv a városi bűnmegelőzés lehetőségeiről. Budapest: Belügyminisztérium
- Danielisz B. – Jármay T. (2008): Rendészet Európában. Budapest: Duna Palota Kulturális Kht
- Deák P. (2007): Biztonságpolitikai kézikönyv. Budapest: Osiris Kiadó
- Diamond, J. (2007): Összeomlás. Budapest: Typotex Kiadó
- Giddens, A. (1995): Szociológia. Budapest: Osiris Kiadó, Budapest
- Gore, A. (2006): Kellemetlen igazság. Budapest: Göncöl Kiadó
- Heilmann, K. – Kahn, M. E. (2019): The urban crime and heat gradient in high and low poverty areas. Cambridge: The National Bureau of Economic Research.
- Kissinger, H. (2015): Világrend. Budapest: Antall József Tudásközpont
- KSH (2018): Statisztikai tükör: Népesedési világnap.
- Magyary Z. (1942): Magyar közigazgatás. Budapest: Királyi Magyar Egyetemi Nyomda
- Marton P. – Balogh I. – Rada P. (2015): Biztonsági tanulmányok. Budapest: Antall József Tudásközpont
- Vidor F. (2004): A városok világa. Mindentudás Egyeteme, előadás.

A cikkben található online hivatkozások

- URL1: KSH statisztikai tükör 2018. július 10. Népesedési világnap.
<https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/nepesedesi18.pdf>
- URL2: <https://www.crowtherlab.com>
- URL3: https://www.met.hu/omsz/tevekenysegek/klimamodellezes/varosklima_modellezes
- URL4: <https://www.webbeteg.hu/cikkek/egeszseges/8103/idoras-hatasai-betegsegekre>
- URL5: <http://mindentudas.hu/szemelyek/item/1080-vidor-ferenc.html>, <http://www.origo.hu/itthon/20040209vidor.html>

Balláné Szentpáli Edit

A költségvetési csalás a statisztikai adatok tükrében a rendszerváltozástól napjainkig

Budget fraud reflected by statistical data from the regime change to nowadays

Absztrakt

Magyarországon a 90-es évek közepén teljesen új gazdasági-társadalmi környezet formálódott a gazdasági bűncselekményekkel összefüggésben. Megjelent a fehérgalléros bűnözés fogalma, és megerősödött a láncolatossá válás kérdése. Az Európai Unióhoz való csatlakozás után kialakult a közösségen belüli termékbeszerzéshez kapcsolódó költségvetési csalás gyakorlata, amely általános forgalmi adót érintő területei a belföldi tevékenységhez kapcsolódó fiktív számlák befogadása, a közösségen belüli beszerzéshez és a közösségen belüli értékesítéshez kapcsolódó gazdasági cselekmények lettek. Amíg 2013-ban országosan 180 felnőttkorút ítéltek el költségvetési csalás miatt, addig 2018-ra ez a szám már 1639-re nőtt (1637 felnőttkorú és két fiatalkorú). A fehérgalléros bűnözéssel szemben nehéz felvenni a küzdelmet, ezért szükségessé válhat a megelőzés a bűncselekmények visszaszorítása érdekében, illetve a már folyamatban lévő eljárásokban a bűnüldöző szervek helyes szakmai irányba való terelése.

Kulcsszavak: költségvetési csalás, statisztika, rendszerváltozás

Abstract

In the context of economic crime a completely new economic-social environment was formed during the mid-1990s in Hungary. The term white-collar crime has appeared, and the issue of interconnected VAT fraud strengthened. After joining the European Union, the practice of fiscal fraud related to acquisitions within the Community has evolved. These crimes included various VAT related frauds such as accepting pro forma invoices related to domestic sales activities and other economic activities related to acquisitions and sales within the Community. Whereas 180 adults were convicted for fiscal fraud in 2013; this figure has grown to 1637 adults and 2 juveniles by 2018. It is difficult to fight against white-collar crime. Crime prevention may therefore be necessary in order to fight off the number of

frauds as well as diverting law enforcement agencies into the right direction regarding ongoing procedures.

Keywords: budget fraud, statistics, regime change

Bevezetés

A magyar rendszerváltozás óta eltelt 30 esztendő alapvető változásokat idézett elő a társadalom szerkezetében, a jogalkotói gondolkodásban, a jogalkalmazói magatartásban.

A változás hatásai már a 90-es évek közepén érezhetők voltak. Ugrásszerűen megnőtt az ismertté vált bűncselekmények száma, a gazdasági bűncselekményekkel összefüggésben teljesen új gazdasági-társadalmi környezet formálódott. Az új helyzet azonnali reagálást kívánt mind a jogalkotótól, mind a jogalkalmazótól. Új bűnözési szokások jöttek létre, olyan magatartásformák, amelyekkel a rendszerváltozást megelőző kodifikációs gyakorlat, illetőleg a bűnildőzés nem is számolható. Új tendenciák jelentek meg az adócsalás, későbbi megnevezés szerinti költségvetési csalással érintett elkövetési magatartások rendszerében is. Megjelent és a későbbiekben megerősödött a láncolatossági áfacsalás kérdése, új fogalmakat tanultunk meg az építőipari tevékenység kapcsán, a fiktív számlázással összefüggésben. Míg a pártállami időszakban a büntetőjogszabályokon keresztül kísérelték meg irányítani a gazdasági élet működését, addig a rendszerváltozás utáni piacgazdasági környezetben a jogalkotó már a verseny tisztaságára és az anomáliák kiszűrésére irányuló kodifikációs tevékenységet végzett.

Jelen dolgozatomban azt szeretném bemutatni, hogy a statisztikai adatok tükrében hogyan alakult a rendszerváltozástól napjainkig az adó-, illetve költségvetési csalással¹ érintett ügyek számaránya.

Előjáróban egy lényeges adatra szeretném felhívni a figyelmet. Míg 2013-ban országosan 180 felnőttkorú itéltek el költségvetési csalás miatt, addig 2018-ra ez a szám már 1637 felnőttkorúval és kettő fiatalokkal szembeni eljárást jelentett.²

- 1 A költségvetési csalás a 2012. évi C. tv. 396. § (1) bekezdés szerinti tényállás része az alábbi: Aki
a) költségvetésbe történő befizetési kötelezettség vagy költségvetésből származó pénzeszközök vonatkozásában más tévedésbe ejt, tévedésben tart, valótlan tartalmú nyilatkozatot tesz, vagy a valós tény elhallgatja,
b) költségvetésbe történő befizetési kötelezettséggel kapcsolatos kedvezményt jogtalanul vesz igénybe, vagy
c) költségvetésből származó pénzeszközöket a jóváhagyott céltól eltérően használ fel.
- 2 Országos Bírósági Hivatal 2019. január 31. napján kelt tájékoztatása.

A gazdasági bűncselekmények mögött meghúzódó okok a rendszerváltozásig

Az I. világháború után a gazdaságban alapvető változások következtek be, amelyek gazdaságpolitikai és büntetőpolitikai szemléletváltáshoz vezettek, és szükségessé tették az állami beavatkozást a gazdaság életébe. A korlátozásokat nem elsősorban a szegényebb osztályok tagjai szegték meg, hanem kialakult a bűncselekményeknek egy olyan fajtája, amelyet nem a hagyományos értelemben vett bűnözők követtek el. A bűnelkövetők ezen új kategóriáját a bűnügyi tudományokban fehérgalléros bűnözőknek nevezték. (Tóth, 2006; Kránitz, 1999)

A II. világháborút követően a gazdaság területén minden európai országban rendkívüli helyzet alakult ki, amely a bűnözésre is hatást gyakorolt. A gazdasági életben olyan változások következtek be, amelyek mind a gyakorlati bűnözést, mind a bűnügyi tudományokat új helyzet elé állították. A gazdasági tevékenység nemzetközi méretűvé válásával a gazdasági bűnözés is nemzetközi méreteket öltött. Az államok különféle gazdasági csoportosulásai megteremtették a lehetőséget olyan gazdasági visszaélésekre, amelyeknél az illegálisan szerzett nyereség vagy a mások megkárosítása már csak milliókban, illetőleg milliárdokban volt kifejezhető. A gazdasági bűnözés a gazdasági tevékenységgel összefüggésben elkövetett bűncselekményeket foglalja magában, kezdve azt a hamis könyveléstől, a hagyományosnak mondható csaláson keresztül, a munkavédelemmel összefüggésben elkövetett bűncselekményekig bezárólag. Modern világunkban már a fogyasztói érdekeket sértő bűncselekményekig és a cyberbűnözésig is eljuthatunk. (Wiener, 1986)

Magyarországon az 1980-as években a bűnözés szerkezete átalakult. A vagyoni elleni bűncselekmények domináltak, de folyamatosan nőtt a modern piaci társadalomra jellemző fehérgalléros bűnözési forma. (Gönczöl, 2009)

A rendszerváltozást követő évek

Hazánkban az 1989–1990-es években zajló rendszerváltozás következtében beindult a piacgazdaság, a gazdaság jogi háttértől független életet kezdett élni. Lévay Miklós szerint a piacgazdaság a vállalkozás szabadságára, a versenyre épült. A gazdasági szereplők jelentős része a megnövekedett lehetőségekre koncentrált, nem pedig az ezzel járó felelősségre. (Lévay, 2012) Nem volt elég magántőke, nem lehetett elég magántulajdont felhalmozni, ugyanakkor növekedtek az igények a társadalmi szükségletek iránt, és e feszültségek feloldásának egyik módja a bűnözés növekedésével járt. Ennélfogva új típusú

gazdasági bűncselekmények jelentek meg. (Inzelt, 2014) Miskiné Fekete Ágnes tanulmánya szerint a gazdasági bűncselekmények száma 1998-ban kiugróan magas volt, különösen az adó- és társadalombiztosítási csalások száma emelkedett. 1999-től ez továbbra is folyamatosan emelkedő tendenciát mutatott, amelynek oka a rendszerváltozást követően a gazdaság teljes átalakulása volt. (Miskiné, 2002)

A bűnözést segítő gazdasági bűncselekmények megjelenését, megerősítését kialakító tényezők az alábbiak voltak: a piacgazdaságra való gyors áttérés ellentmondásai, a privatizáció lebonyolítása, a tulajdonviszonyok átalakítása, az állami dotációk következtelensége és ellenőrizetlensége, a vállalkozás szabadságának félreértése, a gyors meggazdagodás hamis mítosza, a gazdasági morál hiánya, a túlságosan gyakran változó, ellentmondásos, csaknem követhetetlen, számos kibúvót kínáló jogi környezet, a jogalkalmazás tapasztalatlanságából adódó gyakori bizonytalanságok, az ítélkezés elvi irányításának hiányosságai, ezáltal a felelősségre vonás elkerülhetőségébe vetett hit erősödése. (Tóth, 2006)

A rendszerváltást követő évek gazdasági büntetőügyeinek fő cselekménye az úgynevezett olajügyletek lettek. A visszaélésekre az adott alkalmat, hogy a motorüzemanyagként használt gázolaj és az ezzel teljesen azonos összetételű és minőségű háztartási fűtőolaj fogyasztói ára között – szociálpolitikai megfontolásból – jelentős különbség volt. Ez az árkülönbség adta a lehetőséget a nyereség lefölözésére. (Tóth, 2009) Az új évezred első évtizedeinek vége felé közeledve pedig megjelent a gazdasági bűnözés egy újabb veszélyesebb formája, ez pedig az általános forgalmi adóval történő visszaélések. Tipikus módszernek tekinthetők a láncértékesítések (több szereplő közbeiktatása, hogy az ügyletek követhetetlenek legyenek), amelyek pontosan kidolgozott munkamegosztás szerint akként épülnek fel, hogy fantomcégeket vonnak be, így tényleges gazdasági tevékenységet nem takaró körbeszámlázások és az adófizetés elmaradása jön létre. (Tóth, 2009) Tóth Mihály 1995-ben megjelent tanulmánya szerint 1985 és 1994 között a bűncselekmények közel 90%-át a vám- és deviza bűncselekmények alkották. (Tóth, 1995)

A büntetőjogi tényállások stabil piacgazdasági viszonyokat feltételeznek, csak ezek között hatékonyak. A büntetőjog korszerűsítése a gazdasági társaságokról szóló 1988. évi VI., és a gazdasági társaságok átalakulásáról rendelkező 1989. évi XIII. törvény hatályba lépésével megkezdődött. A jövő gazdasági büntetőjoga már a gazdaság zavartalan működését állította középpontba. (Gál, 2012) A Btk. novelláris úton változott, a XVII. fejezetében újabb és újabb törvényi tényállások jelentek meg, pönalizálva a gazdasági életben megjelenő, a társadalomra súlyosan veszélyes magatartásokat. (Horváth és tsai., 1999)

A megalkotott jogszabályi háttér ismeretében gazdasági társaságok sora született és megnőtt a vállalkozások száma. Gazdálkodni annyit jelent, mint biztosítani az anyagi lehetőségeket, megszerezni azokat a jószágokat és szolgáltatásokat, amelyek az ember életében nélkülözhetetlenek, azaz gondoskodni saját anyagi jövőnkéről és biztosítani hozzátartozóink jövőjét, valamint a megszerzett javakat ésszerűen felhasználni, előirányozni és beosztani. (Erdey, 1941)

Az embereket azonban a versenykényszer hajszolja, a gazdaság lett a fő megkülönböztetés, és valamennyi társadalmi osztályra nézve jellemzővé vált a fényűző életmódra és a könnyű pénzszerzésre való törekvés. Az emberek gazdasági viszonyai, szükségletei és azok kielégítésének eszközei, a jóléte, a gazdagsága fontos szerepet játszanak abban, hogy milyen magatartást tanúsít gazdálkodása során. (Gödöny, 1976)

2008-ban gazdasági válság bontakozott ki az egész világon, így hazánkban is. A kedvezőtlen gazdasági helyzet rákényszeríthette az egyént a bűnözésre. Leküzdésének eszközei között fontos szerepet kapott a büntetőjog eszköztára is. A gazdasági életben egyre nagyobb teret nyerő korrupció, a pénzmosás, az adócsalás és megannyi egyéb gazdasági bűncselekmény negatív tényezőként hatott a nemzetgazdaságra. (Gál, 2012) A kedvezőtlen társadalmi-gazdasági adottságok miatt az ország keleti régiói a bűnözés szempontjából a legfertőzöttebb területekké váltak, ahol az országos átlagnál magasabb mind a felnőtt, mind a fiatalok bűnelkövetők száma. A Központi Statisztikai Hivatal 2008-as tanulmánya szerint a gazdasági bűncselekmények súlya kiemelkedően magas az észak-alföldi régióban, ami több mint duplája a közép-, és nyugat-dunántúli értéknek. A gazdasági bűncselekmények közül a legtöbben az adócsalás, jövedékkel visszaélés büntetést követték el a közép-magyarországi régió kivételével, ahol a csődbüntetés a legjellemzőbb bűncselekmény. (Zilahy, 2008)

A költségvetési csalás számának emelkedése 2013–2018 között

Irk Ferenc szerint: „*A világ egészében bekövetkezett gyökeres átalakulásnak fontos jellemvonása a gazdasági és a szociális bizonytalanság széles körű elterjedése*”. (Irk, 2015)

A válságtól terhes időszakban megszületett a 2012. évi C. törvény, a Büntető Törvénykönyvről. Ennek XXXIX. fejezetében foglalt költségvetést károsító bűncselekmények közül egyre népszerűbb lett a Btk. 396. § szerinti költségvetési csalás.

Év	Felnőttkorú	Fiatalkorú	Összesen
2013	180	0	180
2014	862	2	864
2015	1087	1	1088
2016	1200	2	1202
2017	1382	0	1382
2018	1637	2	1639
Összesen	6348	7	6355

1. számú táblázat: A Btk. 396. § szerinti költségvetési csalás miatt jogerősen elítéltek száma (2013–2018). Forrás: Országos Bírósági Hivatal

A bűnözés statisztikai eszközökkel való vizsgálatával elért eredmények iránt mindig is meg volt az érdeklődés, ugyanis a bűnözésről alkotott statisztikai kép teljességgel rámutat a társadalmi valóságra. (Borsi–Halász, 1972)

Jelen esetben is így van. A költségvetési csalásért felelősségre vontak száma növekszik. A háttérben meghúzódó okokat megkísérlem a jelenlegi gazdasági-társadalmi helyzet, a körülvevő jogszabályi környezet, és nem mellékesen az elkövetők személyisége alapján feltárni.

A bűnözést, mint minden deviáns viselkedési formát úgy kell felfogni, hogy mögötte a társadalom különböző ellentmondásai, problémái húzódnak meg. Ilyen szempontból alapvető jelentőségük van az egyenlőtlenségi rendszereknek. (Tauber, 1993)

A gazdasági bűnözést voltaképpen azok a társadalmi, gazdasági viszonyok befolyásolják, amelyek között maga a gazdaság a tevékenységét folytatja. A gazdasági élet menete fel- és lefelé ingadozik, aszerint hogyan változnak az üzleti kilátások. A gazdasági élet hullámmozgása mindig problémaként jelenik meg. Központi kérdés az árak hullámozása és az ezt kiváltó okok feltárása, az árváltozások egyik következménye pedig a jövedelmek alakulása. A gazdasági átalakulás jellegzetességeit a gazdasági szféra nagy intenzitással és ügyességgel tudja kihasználni. (Sipos, 2007)

A gazdasági bűnözés jellemzően a gazdaság keretében, a gazdasági életre vonatkozó jogszabályok megsértésével, haszonszerzési céllal elkövetett bűncselekmény. A gazdálkodás legális formáinak felhasználásával, máskor azokkal való visszaélés révén valósul meg és az eredményre tekintettel elsősorban a gazdálkodás rendjét, a gazdálkodási kötelezettségeket, a tisztességes és törvényes gazdálkodás kereteit sérti vagy veszélyezteti. (Lévay, 2012)

A gazdasági társaságok által elkövetett bűnözés azért virul, mert a megvalósulást az a közeg biztosítja, amelyben a tevékenységüket kifejtik, és amelyben a

hasznot elérik. (Irk, 2015) A cselekmények elkövetéséhez az elkövetők magas jövedelemmel, nagy mozgatható tőkével rendelkeznek. A legális tevékenységgel elérhetőnél lényegesen magasabb profit érdekében követnek el bűncselekményeket. (Papházi, 2000)

Dános Valér tanulmánya szerint a gazdasági bűnözés okai sokrétűek: „*a gazdaság átmeneti állapota az egyik legjelentősebb oksági tényező. ... Szubjektív oldalon a gazdálkodási fegyelem erőteljes lazulása, a felelősség megállapíthatóságának hiánya jelentkezik erőteljesen. Különösen aggasztó az üzleti erkölcs romlása és a gazdaság alacsony szintű morálitása.*” (Dános, 2004)

A gazdasági bűnözés alapja az elkövetők fejében az extra profitorientáltság, amelynek egyenes következménye az adóelkerülés. Az adók és egyéb járulékos költségek, amelyek szerepet játszanak egy gazdasági társaság életében, egy gazdasági kiskaput kereső fejében csak az extra profit csökkenését jelenti. Az ilyen társaságok mérlegében csak a bevételi, azaz a „követel” oldal létezik, a kiadás, azaz a tartozik oldal ismeretlen számukra.

A gazdasági élet szereplői így mindig megtalálják azokat a kiskapukat, amelyek kibújhatnak a jogszabályok alól. Az a cél, hogy minél jobban meg tudják találni ezt a kibúvót, és minél hosszabb ideig tudják élvezni, minél nagyobb anyagi hasznot tudjanak szerezni maguknak. Kezdetben csak lazítanak a jogszabályi feltételeken, a későbbiekben már hajlamosak nagy vonalakban és hanyagabban kezelni az üzleti ügyeket. A strómanok kezét elengedik, hiszen már mindenki tudja a dolgát, a szervezet működik. (Bőröczky, 2015)

A gazdasági bűnözők a gazdálkodásuk legális kereteinek felhasználásával elkezdnek tisztességtelen eszközökhöz nyúlni annak érdekében, hogy extra profithoz jussanak, megerősítsék piaci helyzetüket. Előbb-utóbb a piac többi szereplői is követni fogják ezt az utat, különösen abban az esetben, ha a cselekményt nem követi gyors felderítés és megfelelő büntetés kiszabása. (Korinek, 2009) Lehetetlen a gazdasági versenyben a gazdasági szereplők helyzetének, és a rendelkezésükre álló eszköztárak teljeskörű szabályozása, ez már önmagában megölné a gazdasági versenyt. (Korinek, 2011)

Fehérgalléros bűnözés

Mielőtt a népszerűségnek örvendő bűncselekményekre rátérnék, lássuk az elkövetői kört. Kivel áll szemben a hatóság?

A fehérgalléros bűnözés fogalmát először Edwin Sutherland, egyesült államokbeli kriminológus definiálta 1940-ben kiadott tanulmányában. Ezt a kifejezést használta a felsőbb osztályok (upper class) bűnözésének jellemzésére, szembe állítva azt az alsóbb osztályok bűnözésével. (Nagy, 2001) Hazánkban is többen írtak

már a fehérgalléros bűnözésről. Gödöny József 1976-ban írt tanulmánya szerint a tőkés országokban mind nagyobb hangsúlyt kapott az úgynevezett fehérgalléros bűnözés. Véleménye szerint a minőségrontással, hitelezéssel, adómanipulációkkal, általában a törvények kijátszásával mind nagyobb illegális jövedelemhez jutnak a tőkés vállalkozók, üzletemberek. Ez a tevékenység a szervezett bűnözés egyéb fájának tekinthető, mégis azon eltéréssel, hogy az ilyen bűnös tevékenység üldözése hallgatólagosan eltűrt. A fehérgalléros bűnözés amellet, hogy nem egyszer jelentős károkat okoz a társadalomnak, mint az egyéb bűnözés, táptalaja a korrupciónak, a legkülönbözőbb visszaélésnek, amelyek viszont kedvező feltételt jelentenek a különböző bűncselekmények elkövetéséhez, növelik a deviációs jelenségeket, a társadalom dezorganizációját. (Gödöny, 1976)

De milyen személyiséggel bírnak azok az elkövetők, akikre ráhúzható a fehérgalléros bűnözés fogalma?

Németh Zsolt 2006-ban megjelent tanulmánya szerint: „*az elkövető nem lehet akárki, képzettsége, pozícionáltsága az átlagos bűnözői népességből kiemeli őt, hisz egy-egy gazdasági bűncselekmény rendszerint egyszerre nagy számú sértettet érint, akár individuumként, akár az egész társadalom tagjaként. [...] Nyilvánvaló, hogy a fehérgalléros bűnelkövetők minden bizonnyal jól szocializáltak, tehát együttműködni, beilleszkedni képes személyekről van szó, akik megfelelő szakmai tudásanyagot is birtokolnak, akiket egyébként erkölcsi, szabálytisztelő valakinek ismer a környezetük. Feltehető, hogy a legális szférában is jól boldogulnának, éppen ezért igazi kihívás volna a kriminológia számára annak tisztázása, hogy miért kerültek a túloldalra.*” (Németh, 2006)

A lehetséges elkövetői kör behatárolása nagyon fontos. Irk Ferenc szerint: „*Egyértelműnek látszik, azok a magas státuszú személyek sorolhatók ide, akik nagyvállalatok élén állva és egyfajta bizalommal visszaélve követnek el bűncselekményt, mert ők személyüknél fogva is veszélyesebbek a társadalomra, mint azok, akik ezekkel a privilegizált jellemzőkkel nem bírnak.*” (Irk, 2015)

2017-ben volt szerencsém tárgyalótermen kívül 23 felnőttkorú férfival interjút készíteni, akiket jogerősen költségvetési csalás büntette miatt ítélték el. E férfiak kifejezetten jó anyagi körülmények között éltek, vállalkozásaik voltak és egyeseknek vannak a mai napig is. Úgy fogalmazott az egyikük: „*A napfényes oldalon élt.*” A velük folytatott beszélgetés alapján azt szűrtem le, hogy a költségvetési csalás elkövetői esetlegesen több intellektussal bírnak, mint a csalás elkövetői. Ismeretekkel bírtak a gazdálkodást érintő jogszabályokról, azok kijátszási lehetőségeiről, majd taktikával a büntetőjogi felelősség vonás elkerüléséről. A fiktív számlákat kiállító személyeket is körültekintéssel választották ki. Nem is önmagukban látták a hibát, hanem a vádlott társaikban, akik beismerő vallomást tettek. (Balláné, 2018)

A fehérgalléros bűnelkövető az elkövetett bűncselekmények fajtájára tekintettel különül el, mind saját osztálya egyéb bűncselekményeitől, mind a társadalmi rétegződésben alul helyet foglaló tipikus bűnmegvalósítóktól. A nem magas szociális státuszba tartozó egyéneknek nincs módjuk a fehérgallérosok által speciális jellemvonású folyamatként elkövethető bűncselekmények megvalósítására. Nem elégséges a magas társadalmi státusz, még az elismertség is kell ehhez. (Irk, 2015)

A bűnelkövetői kör elsősorban a jövedéki termékekre elkövetett bűncselekményeknél élesen ketté osztható az értelmiségre, magasán kvalifikált vezetőre, irányító rétegre, illetve a végrehajtókra, akiknek a személyi összetétele vegyes. (Szöcs, 2009) Érzékelhető különbség van a gazdasági társaság ügyvezetője és a fiktív számlák kiállításáért felelős személy társadalmi-gazdasági helyzete között. Ezen utóbbi bűnelkövetők elsősorban anyagi lesüllyedés következtében kényszerülnek rá, hogy segítsék a fehérgalléros bűnelkövetők további gazdagodását. Ezt követően már nem képesek törvényesen élni. A fiktív számlák kiállításából származó törvénytelen jövedelem miatt „*anyagi helyzetük valamennyire megjavult, mert közben megszokták a dologtalan léha életmódot, s a bűnözési kedvet, amely inkább csábítja őket, mint a tisztességes megélhetés és a munka.*” (Erdey, 1941)

Fontos jellemzője az általuk elkövetett bűncselekményeknek, hogy az elkövetők – céljuk elérése érdekében – mindig megtévesztő magatartást tanúsítanak. Ennek a csalás a legkiválóbb példája. Oly tökélyre kifejlesztve tudják a csalást véghez vinni, hogy a rendőrség ritkán fed fel e körbe tartozó bűncselekményt és hozzá tartozó elkövetőt. Más jogsértés miatt és az elkövetés után évekkel kezdeményezik a hatóságok – rendszerint az állami adóhivatal – a büntetőeljárás megindítását. Az elkövetők álcázásként azt a megoldást választják, mintha tevékenységük a köz számára hasznos volna, hiszen alapvetően alapélelmiszerekkel kereskednek. A valóságban ez a haszon azonban csak az övéké, mindenki másnak kárt okoznak. E gazdasági társaságok titkos működése zárt ajtók mögött folyik, és sokszor maguknak az alkalmazottaknak sincs fogalmuk arról, hogy tevékenységükkel miként segítik elő a társaság vezetői körének jogtalan gazdagodását. Az általuk elkövetett bűncselekményeket az teszi lehetővé, hogy működésük teljes mértékben illeszkedik a termelési és gazdálkodási rendjükbe, tehát kívülről minden rendben lévőnek látszik. (Irk, 2015)

A középpontba állított bűncselekmények spektruma nagyon széles, kezdve a korrupciótól, a csaláson, a pénzügyi bűncselekményeken, a környezetszennyezésen át, egészen az állami szervezetek bűnözéséig. Témánk szempontjából a költségvetési csalás bűncselekmények jelentős része igen bonyolult ténybeli és jogi megítélésű ügyek. Külön kiemelésre érdemesek az általános forgalmi adót

érintő költségvetési csalások, amelyek elkövetéséhez jelentős részben úgynevezett fantom cégekből álló láncolatokat hoznak létre, és ezek a gazdasági események és pénzmozgások nyomon követését rendkívüli módon megnehezítik. (Kondorosi, 2018)

Az adóalanyok körében rendkívül elterjedt az adóhatóság fiktív bizonylatok felhasználásával történő megtévesztése annak érdekében, hogy mentesüljenek adókötelezettségeik alól.

A fiktív ügyletek lényege már a kezdetektől fogva abban állt, hogy a szereplők valós gazdasági tevékenységet nem folytató társaságokkal létesítettek kapcsolatot. Az ebből származó számlákat az adóhatóság adójogi szempontból azonban nem vette figyelembe, minthogy a felek között valós gazdasági esemény nem történt. A fiktív bizonylatokat leggyakrabban a bennük feltüntetett gazdasági esemény költségként történő elszámolására használják, ezzel együtt a társasági adóalap, és ebből eredően a fizetendő adó mértékének csökkentése céljából szerepeltetik a társaság könyvelésében, majd ezt követően a benyújtandó bevallásokban. Leggyakrabban általános forgalmi adónemre történik, amely az adónem sajátosságából ered. Az általános forgalmi adó jellemzője ugyanis, hogy a termék, illetőleg szolgáltatás végső felhasználóját, a fogyasztót terhelik.

Ismeretesek a láncolatos költségvetési csalások is, miszerint a láncolat tetején általában egy nagy cég áll, amely a munkákat saját alkalmazottaival végezteti el, ahhoz azonban, hogy költségeit növelje és ezáltal fizetendő adójának összegét csökkentse, a munkákat továbbadja gazdasági tevékenységet nem folytató alvállalkozóknak. Ezek tehát rendszerint olyan cégek, amelyeket ő maga hoz létre a saját profiljába illeszkedő termékek gyártására, de sem gazdasági tevékenységet nem végeznek, sem alkalmazottaik nincsenek. A munkát nem is ez a cég végzi el, hanem továbbadja egy létező és valós gazdasági tevékenységet folytató társaságnak.

A számlákon szereplő összegeket bankszámlákon utalják át a sorban következő cégnek, majd a sor végén álló fiktív cég visszautalja az összegeket. (Gál, 2018)

A vállalkozások mindig a magas áfafizetési kötelezettségük csökkentése érdekében használnak fel olyan valótlan tartalmú bizonylatokat, amelyeken a kívánt mértékű, előzetesen felszámított áfát tüntetik fel, majd szerepeltetik a könyvelésben, és az áfanyilvántartásba úgy kerül be az adótartalma, mint a vállalkozás által tárgyidőszakban levonható adó.

E bűncselekmény elkövetését segítették elő azok a tényleges gazdasági tevékenységet nem folytató társaságok, amelyek e költség számlákat a bennük feltüntetett összeg előre meghatározott százalékaért bocsátották ki. E tevékenységre számlagyártó cégek alakultak, amelyek a megrendelő kívánsága szerint gazdasági eseményről és összegről állítottak ki valótlan tartalmú számlákat. (Bartus, 2005)

Az illegális tevékenységgel szerzett hasznot visszaforgatják, majd újabb bűncselekmények elkövetésére fordítják. Különösen igaz ez a magas adótartalmú termékekkel vagy az olajüggyel kapcsolatban. A bűncselekményeket döntően gazdasági társaságok keretében valósítják meg. Az illegális tevékenység leplezésére létező, de az adott termék forgalmazásával nem foglalkozó – esetlegesen nem is létező – gazdasági társaságokat szerepeltetnek eladóként vagy vevőként a forgalmazást alátámasztó számlákon.

Az uniós csatlakozást követő időszak speciális kérdései

Hazánk Európai Unióhoz való csatlakozása után alakult ki a közösségen belüli termékbeszerzéshez kapcsolódó költségvetési csalás gyakorlata, amelynek általános forgalmi adót érintő területei a belföldi tevékenységéhez kapcsolódó fiktív számlák befogadása, a közösségen belüli beszerzéshez és a közösségen belüli értékesítéshez kapcsolódó gazdasági cselekmények lettek.

Az általános forgalmi adóról szóló 2007. évi CXXVII. törvény (továbbiakban áfa tv.) értelmében a közösségen belüli termékbeszerzéshez kapcsolódó általános forgalmi adó tekintetében a termék beszerzője az adó fizetésére kötelezett.

A belföldi értékesítéshez és szolgáltatásnyújtáshoz kapcsolódó fiktív számlák esete olyan gazdasági szereplőhöz, az áfa tv. 5 §-a szerinti adóalanyhoz kapcsolódik (például egyéni vállalkozás, gazdasági társaság), amelynek tevékenysége során az áfa tv. 2. §-a szerint adót kell fizetni az adóalany által – ilyen minőségben – belföldön, és ellenérték fejében teljesített termékértékesítés és szolgáltatásnyújtás, valamint terméknek az Európai Közösségen belüli egyes, belföldön és ellenérték fejében teljesített beszerzése, valamint importja esetén.

Áfa tv. 63. § (1) Termék közösségen belüli beszerzése esetében a fizetendő adót az ügylet teljesítését tanúsító számla kibocsátásakor, de legkésőbb a teljesítést követő hónap tizenötödik napján kell megállapítani.

Áfa tv. 84 § (2) a.) pont előírja, hogy az adó mértéke a termék közösségen belüli beszerzése esetében, a fizetendő adó megállapításakor érvényes adómérték.

Az Áfa tv. 127. § (1) bekezdés szerint az adólevonási jog gyakorlásának tárgyi feltétele, hogy az adóalany személyes rendelkezésére álljon – a nevére szóló, az ügylet teljesítését tanúsító számla. (URL1)

Az adóalany a közösségen belüli termékbeszerzéshez kapcsolódó általános forgalmi adó alapját és összegét a 63. § és a 84. § alapján fizetendő adóként megállapítja, és az áfabevallási gyakoriságának megfelelően bevallásában szerepelteti.

A közösségen belüli termék első belföldi forgalomba hozatala esetén keletkezik az 55. § (1) szerinti adófizetési kötelezettség, a belföldi vevő részére a

teljesítésről kiállított, nevére szóló számla alapján a 127. § (1) bekezdés szerinti levonási jog keletkezik.

A költségvetési csalás elkövetése a közösségen belül beszerzett termék esetében a tovább értékesítéskor felszámított áfa összegére valósulhat meg abban az esetben, amikor az első belföldi értékesítés után fizetendő áfa bevallására és befizetésére nem kerül sor. Az elkövetés módjának különböző gyakorlata alakult ki:

- a közösségen belüli termékbeszerzést végző társaság képviselője a belföldi értékesítést követően az áfabevallás benyújtását elmulasztja, vagy benyújtja, de fizetési kötelezettségének nem kíván eleget tenni (például elérhetetlené válik, elköltözik, külföldre távozik, értékesíti a társaságot egy vagyontalan személynek);
- a közösségen belüli termékbeszerzést végző társaság képviselője a belföldi értékesítést követően az áfabevallás benyújtása után, vagy helyett értékesíti a társaságot egy külföldi (például ukrán, román) állampolgárnak, aki adott esetben az adásvételt követő néhány napon belül elhalálozik;
- az értékesítés tekintetében egyes esetekben több cég bevonásával értékesítési láncolatot alkotnak, hogy a közösségen belüli termékbeszerzést végző társaságtól minél messzebb kerüljön a tényleges belföldi vevő részére az értékesítés, mely vevő a számla birtokában a felszámított áfa levonására jogosulttá vált;
- a közösségen belüli termékbeszerzés tovább értékesítése során keletkezett áfafizetési kötelezettség csökkentése, adóminimalizálása nem valós gazdasági eseményről szóló számlák befogadásával, adótartalmának levonásba helyezésével;
- a közösségen belül beszerzett termék nem valós közösségen belüli értékesítéséről készült számla kibocsátása és közösségen belüli adómentes áruértékesítés bevallása;
- az áru tényleges belföldi értékesítése ebben az esetben számla nélkül valósul meg.

A költségvetési csalást kísérő elkövetési magatartások a stróman vagy fantomcégek megalapítása. A kifejezés azokat a gazdasági társaságokat takarja, amelyeknek a vezetői strómanok. Semmilyen vagyoni jellemzővel nem rendelkezik, amellyel egy ténylegesen működő gazdasági társaságnak rendelkeznie kellene. E gazdasági társaság ügyvezetőjével szemben semmiféle felelősség nem merül fel, mint más gazdálkodókkal szemben, hiszen a stróman által vezetett gazdasági társaság semmilyen gazdasági tevékenységet nem végez. Ez tekinthető az általános gyakorlatnak az általános forgalmi adónemben elkövetett költségvetési csalásra nézve, amikor a terméket külföldről, más uniós

tagállamból hozzák be az országba a kereskedelmi cégekhez, és a nagykereskedelmi cégek osztják szét a termékeket különféle kereskedelmi hálózatokba. Az árut behozó gazdasági társaságok jellemzően strómanok által irányított cégek. E társaságok léte és ügyvezetői személye az adóbevallási időszakokhoz kapcsolódik. Ezek a gazdasági társaságok adóbevallást sem nyújtanak be, nehogy adót kelljen fizetniük. Azok az emberek lesznek a bűncselekmények tettesei, akik azt sem tudják, miben vállalkoztak, mihez nyújtottak segítséget, milyen folyamatban vettek részt. Azok az emberek, akik a bűncselekmény elkövetéséből eredő hasznot élvezték és a láncolat tetején állnak, a bűncselekmény részesei, felbujtói. (Vankó, 2017)

A lelepleződés elkerülhetetlensége esetére, és nyilvánvalóan a felelősség alóli mentesülés végett az elkövetők megkísérlik eltüntetni mind a számlabefogadó, mind a számlakibocsátó cégeket. A cégfantomizálás célja tehát az, hogy a cégek mögött álló tulajdonosok a különböző állami szervek, illetve a gazdasági partnerek számára ne legyenek elérhetőek. A fantomizálás következtében eltűnnek az érdekeltek látóköréből, elérhetatlenné válnak. (Molnár, 2009)

A működő cégek eltüntetésére és fantomizálására komoly iparág épült. Az ilyen jellegű cégek és személyek a felszámolók és a nyomozóhatóság előtt ismeretlenek lesznek. Általában azonban a cég megvásárlására már rendszerint úgy kerül sor, hogy a tényleges vásárlók vagy működtetni kívánják, vagy fiktív számlák kibocsátására tervezik, ők maguk rejtve maradnak, mivel közvetítőkön keresztül, rossz anyagi viszonyok között élők rászorultságát kihasználva, anyagi ellenszolgáltatás ígéretével veszik rá őket, hogy valós ügyleti akarat nélkül a cég ügyvezetőjévé váljanak. (Juhász, 2015)

Összegzés

A fentiekben kifejtett gondolatsor csak a jéghegy csúcsa. Ugyanis, mint minden bűncselekmény esetében, úgy a költségvetési csalás statisztikai kezelése vonatkozásában is gondot okoz a látencia. Ennek oka egyrészt abban keresendő, hogy a bűncselekmények a gazdálkodás legális keretén belül, annak felhasználásával történnek. A költségvetési csalást elkövető cég számlái, szerződesei, bevallásai első pillantásra rendben vannak. Mivel a gazdasági bűncselekmények tipikusan bonyolultabbak ezért mögöttes jogszabályok ismeretét is igénylik, a jogsértések bizonyítása nehezebb, így előfordulhat, hogy a vádhatóság esetleg azért nem emel vádat, mert a jogsértést nem tartotta bizonyíthatónak. Másfelől a gazdasági bűncselekmények és a hozzájuk kapcsolódó közigazgatási szankciók között is átfedések vannak. A gyakorlatban a gazdasági bűncselekmények

feltárása sokszor valamely közigazgatási hatóság eljárásával kezdődik. (Györy–Inzelt, 2016)

Úgy gondolom, a most bemutatott statisztikai adatok is alátámasztják azt, hogy szükségessé válhat a megelőzés a bűncselekmény visszaszorítása érdekében, de a már folyamatban lévő eljárásokban a bűnüldöző szervek helyes szakmai irányba való terelése is. (Borsi–Halász, 1972)

A fehérgalléros bűnözéssel szemben nehéz felvenni a küzdelmet. Egyfelől azért, mert a magas intelligenciájú elkövetők kifogástalanul ismerik a mögöttes jogszabályokat, amelyek kijátszására törekednek, másfelől olyan kapcsolatokkal rendelkeznek, amelyek által hosszú időre el tudnak tűnni a nyomozó hatóságok látóteréből. Ez további, korrupciós bűncselekmények meglétét veti fel, de dolgozatom témájából kiindulva, ezzel bővebben nem kívántam foglalkozni.

A sajnálatos az, hogy az elkövetők évekig üzik a bűncselekményt, s céljuk a minél nagyobb profit elérése. Míg 2013-2015 között a bűncselekménnyel okozott vagyoni hátrány értéke átlagban 80-200 millió forint volt, addig napjainkra a milliárdot is meghaladja. Ezt követően az első állami adóhatóság által lefolytatott vizsgálattól, a nyomozó hatóság iratismertetéséig ismételten évek telnek el. Mire a bíróság elé kerül az ügy a bíróság már csak töredékét tudja kiszabni az 5-10 évig terjedő büntetési tételkeretnek. Nyilvánvalóan a későbbiekben a hatályos Be. adta lehetőségek – leplezett eszközök alkalmazása és egyéb felderítési eszközök – fokozott alkalmazására van szükség a látencia visszaszorítása és a gyorsabb, hatékonyabb felderítés, megelőzés érdekében.

Teljes mértékben osztom Korinek László szavait: „*A gazdasági bűnözés veszélyessége nemcsak az okozott kár nagyságában van, hanem abban, hogy ha a piac valamely szereplője tisztességtelen eszközöket vesz igénybe a saját pozíciójának megerősítése érdekében, előbb-utóbb a többiek is hasonló módon fognak eljárni*”. (Korinek, 2009)

Felhasznált irodalom

- Balláné Szentpáli E. (2018): *A megtévesztés lelki hátterei*. Miskolci Jogi Szemle, 2, 84–94.
- Bartus S. T. (2005): *Magyarország gazdasága az adóbevételek tükrében*. In: Gidai E. (szerk.): *Gazdaság és társadalom. Egészséges Nemzedékért Alapítvány, Győr*
- Borsi I. – Halász K. (1972): *A bűnözés megismerésének statisztikai módszerei*. Budapest: Közgazdasági- és Jogi Könyvkiadó
- Böröczky K. (2015): *Gazdasági „kiskapu-keresők” – avagy a gazdaság büntetőjogi védelme*. In: Szabó M. (szerk.): *Doktoranduszok Fóruma*. Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Szekciókiadmánya

- Dános V. (2004): *A gazdasági bűnözés megelőzése*. In: Meszlényi R. (szerk.): *Tudományos Mozaik I.*
- Erdey Gy. (1941): *A gazdasági és társadalmi tényezők hatása a bűnözésre*. Debrecen: Debreceni Tisza István Tudományegyetem, Jog- és Államtudomány Kar
- Gál I. L. (2012): *Gazdasági büntetőjog, gazdasági bűnözés és a jelenlegi gazdasági válság*. Pécs: PTE ÁJK
- Gál I. L. (2018): *A költségvetési család és a tőkepiaci visszaélések*. Jura, 1, 34–37.
- Gödöny J. (1976): *A társadalmi-gazdasági fejlődés és a bűnözés*. Budapest: Közgazdasági- és Jogi Könyvkiadó
- Gönczöl K. (2009): *A bűnözés társadalmi reprodukciója, deviancia – kontroll, bűnözéskontroll*. In: Borbíró A. – Kerecsi K. (szerk.): *A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve I.* Budapest: Fresh Art Design Kft. – Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium
- Györy Cs. – Inzelt É. (2016): *Fehér galléros, gazdasági és korrupciós bűnözés*. In: Borbíró A. – Gönczöl K. – Kerecsi K. – Lévay M. (szerk.): *Kriminológia*. Budapest: Wolters Kluwer
- Horváth T. – Kereszty B. – Maráz V. – Nagy F. – Vida M. (1999): *A magyar büntetőjog. Különös rész*. Budapest: Korona Kiadó
- Inzelt É. (2014): *Átfedő halmazok: Gazdasági bűnözés – fehér galléros bűnözés*. In: Bárd P. – Hack P. – Holé K. (szerk.): *Pusztai László emlékére*. Budapest: Országos Kriminológiai Intézet – ELTE Állam- és Jogtudományi Kar
- Irk F. (2015): *Megbüntethetetlen bűnök I.* Miskolc: Bíbor Kiadó
- Juhász M. (2015): *A feketegazdaság elleni büntetőjogi fellépés eredményességét befolyásoló tényezők*. *Ügyészek Lapja*, 5, 57–61.
- Kondorosi A. (2018): *A gazdasági büntetőjog aktuális problémái*. Miskolc: Bíbor Kiadó
- Korinek L. (2009): *A gazdasági bűnözés kriminológiai szempontú megközelítése*. *Rendészeti Szemle*, 7-8, 39–57.
- Korinek L. (2011): *Mit keres a büntetőjog a gazdaságban?* In: Gál I. L. (szerk.): *Tanulmányok Tóth Mihály professzor 60. születésnapja tiszteletére*. Pécs: Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar
- Kránitz M. (1999): *A „fehérgalléros” bűnözés Magyarországon az ezredfordulón*. *Kriminológiai és kriminalisztikai tanulmányok* 36. kötet. Budapest: Országos Kriminológiai Intézet
- Lévay M. (2012): *A gazdasági bűnözés jogi kontrollja Magyarországon a rendszerváltás óta*. In: Róth E. (szerk.): *Tanulmányok Dr. Dr. H.C. Horváth Tibor professor emeritus 85. születésnapja tiszteletére*. Miskolc, Bíbor Kiadó
- Miskiné Fekete Á. (2002): *Az elmúlt tíz év a bűnözés alakulásának tükrében*. *Belügyi Szemle*, 4, 72–75.
- Molnár G. M. (2009): *A cégfantomizálásához kapcsolódó adócsalás*. *Rendészeti Szemle*, 7-8, 37–40.
- Nagy Z. A. (2001): *Informatikai bűncselekmények*. *Magyar Tudomány*, 8, 108.
- Németh Zs. (2006): *A gazdasági bűnözés elkövetői oldaláról*. In: Nagy F. (szerk.): *Bűnügyi mozaik, tanulmányok Vida Mihály 70. születésnapja tiszteletére*. Szeged: Pólay Elemér Alapítvány

- Papházi T. (2000): *A rendszerváltás hatása a gazdasági bűncselekményekre – a statisztika tükrében*. Társadalomkutatás, 3-4, 197–210.
- Sipos B. (2007): *A hosszú-ciklusok társadalmi hatásai*. In: Both E. – Deres P. (szerk.): *Kriminológiai Közlemények* 64. Budapest: Magyar Kriminológiai Társaság
- Szöcs L. (2000): *Néhány gondolat a gazdasági bűnözésről*. In: Tauber I. (szerk.): *Tanulmányok Vig József 70. születésnapjára*. Budapest: ELTE Állam- és Jogtudományi Kar
- Tauber I. (1993): *Kultúra – Társadalmi változások*. In: Lévai M. (szerk.): *Kriminológiai közlemények* 47. Budapest: Magyar Kriminológiai Társaság
- Tóth M. (1995): *Piacgazdaság és büntetőjog*. In: Lévai M. (szerk.): *Kriminológiai közlemények* 52. Budapest: Magyar Kriminológiai Társaság
- Tóth M. (2006): *A fehérgalléros bűnözés; a gazdasági bűnözés*. In: Gönczöl K. – Kerecsi K. – Korinek L. – Lévai M. (szerk.): *Kriminológia–szakkriminológia*. Budapest: Complex Kiadó
- Tóth M. (2009): *Húsz év mérlege, gazdasági bűneink és következményeik egy „szép új világ”-ban*. *Rendészeti Szemle*, 7-8, 5–16.
- Vankó L. (2017): *A „cégtemető” és a stróman jelenség büntetőjogi megítélése*. In: Domokos A. (szerk.): *A vállalkozói felelősség büntetőjogi vonatkozásai konferencia előadásainak szerkesztett változata*. Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem – Patrocinium Kiadó
- Wiener A. I. (1986): *Gazdasági bűncselekmények*. Budapest: Közgazdasági- és Jogi Könyvkiadó
- Zilahy E. (2008): *Az ismertté vált bűncselekmények és elkövetőik Magyarországon*. Miskolc: Központi Statisztikai Hivatal – Xerox Magyarország Kft.

A cikkben található online hivatkozások

URL1: 2007. évi CXXVII. törvény az általános forgalmi adóról. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a0700127.tv>

Az Egyesült Államok lőfegyverszabályozására vonatkozó egyes kérdések vizsgálata¹

Examination of particular questions relating the weapons policing in the United States

Absztrakt

Jelen tanulmányban a fegyverigazgatás, a fegyvergyártás- és forgalmazás, valamint a lőfegyverek birtoklására és használatára vonatkozó jelenkori amerikai kihívások kerülnek bemutatásra. Többek között ilyen kihívások az USA alkotmány második kiegészítésének vizsgálata az egyéni lőfegyverszabályozás jogértelmzésének kérdésében, az állami és szövetségi hatalom egyensúlya a lőfegyvertartás szempontjából, a történelmi összefüggések és a jelenlegi helyzet értékelése, valamint a fegyveripar lobbitevékenységének bemutatása. A kutatásban egy társadalmilag, gazdaságilag és politikailag meghatározó jelenségkör kerül megvilágításra tényszerű adatok szemszögéből. A 2016-os amerikai elnökválasztás egyes szakaszaiban, valamint a választások után a sajtóban és a politikában (és bizonyos értelemben a szakterülettel foglalkozó tudományos munkákban is) eluralkodó vitában előtérbe került a lőfegyvergyártók és a lőfegyverforgalmazók szerepvállalásának és beavatkozásának kérdésköre. A probléma azonosításához és feltárásához elemezni szükséges az amerikai alkotmány második módosítását, amely segítségével rávilágíthatunk az amerikai fegyverszabályozás egyes problémáira, valamint a fegyvergyártói csoportok befolyásoló tevékenységének motivációira.

Kulcsszavak: fegyvergyártók, lobbitevékenység, politika, amerikai elnökválasztás, fegyverigazgatás

Abstract

In this study are present challenges of the United States relating weapons policing, weapons manufacturing and distribution, proliferation and use of firearms

¹ A mű a KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001 azonosítószámú, A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés elnevezésű kiemelt projekt keretében működtetett Egyed István Posztdoktori Programban, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem felkérésére készült.

presented. Such challenges are among others the examination of the second change of the Constitution of the United States in the question of law interpretation of individual weapons regulation, the balance of state and union power regarding possession of firearms, historical coherences and evaluation of the present situation, and further the presentation of lobbying activities of weapons industry. In this research is intended to highlight a socially, economically and politically determining circle of phenomena in the aspect of factual data. In certain periods of the presidential election of 2016 and after the election both in press and in politics (and in a certain sense also in the scientific works of this professional field) became conspicuous the topic of role assumption and interference of firearm producers and firearm distributors. Identification and clearing of the problem need analyses of the second change of the Constitution of the United States, which can help to clarify certain problems of the weapons regulation in the United States, and motivations of weapons manufacturing groups in their lobbying activities.

Keywords: weapons manufacturers, lobbying activity, politics, American presidential election, weapons policing

Bevezetés

A politikai választásokkal összefüggésben elmondható, hogy számos tényező befolyásolja és hatást gyakorol rá a végső választási eredmény kialakulása szempontjából. A választási kampány során akár a Demokrata Párt, akár a Republikánus Párt elnökjelöltjeit vizsgáljuk látható, hogy több oldalról érik őket impulzusok, amelyek során a lobbista tevékenységet folytató támogatók nyílt vagy burkolt állásfoglalások formájában kísérlik meg a nyomásgyakorlást a gazdasági, a jogi és a politikai érdekeik érvényesítése érdekében.² A kérdéskör megismerése érdekében az 1993–2017-es időszak között regnáló elnökök (Bill Clinton, George W. Bush, Barack Obama, Donald Trump) politikai időszakát vizsgálom és olyan releváns amerikai kutatásokat veszek alapul, amelyek részletesen foglalkoznak a fegyverlobbi politikai és társadalmi tevékenységeivel.

2 Ujházi Lóránd Az amerikai katolikus egyház szerepe az Egyesült Államok politikai életében és befolyása az amerikai elnökválasztásra című tanulmányában kifejti, hogy a vallási közösségek iránymutatása is egy, a politikai jelölteket érő impulzusok közül. Kifejti, hogy az amerikai elnökválasztás előtti prognózisok vagy a választás utáni értékelések eltérően ítélték meg a vallási közösségek súlyát és szerepét. Egyes források szerint a 2016-os amerikai elnökválasztás során bizonyítást nyert, hogy nem lehet az emberek hitét, vallási elkötelezettségét és vallási közösségük vezetőinek erkölcsi kérdésekben adott tanítását figyelmen kívül hagyni vagy nevétségessé tenni.

Vizsgálódásaim körét az amerikai fegyverkereskedelmi ipartestületek elnökválasztási kampányokban betöltött szerepére, valamint az amerikai lőfegyvertartásra vonatkozó állampolgári alapjog egyes elnöki időszakokban felmerült problémaköreinek a vizsgálatára korlátoztam.

A vizsgálataim során három kérdéskör vonatkozásában kerestem a válaszokat:

- 1.) Milyen befolyást gyakoroltak az amerikai fegyvergyártók és -kereskedők lobbitevékenységei az elmúlt négy amerikai elnök elnökségének ideje alatt?
- 2.) Az Amerikai Egyesült Államok alkotmányának második módosítása szerint kimondott fegyverviseléshez való jog érvényesítése érdekében milyen tevékenységet folytattak az amerikai fegyvergyártók a vizsgált időszak alatt?
- 3.) Lehet-e, hogy egy szövetségi állam vagy helyi önkormányzat tiltja (korlátozza) a kézfegyverek birtoklását az amerikai alkotmány második módosítás jogának biztosítása mellett?

A kérdések megválaszolására az irodalomkutatást módszerét alkalmaztam.³

Az amerikai lőfegyver iparág elemzése

A lőfegyverek által elkövetett bűncselekményekkel kapcsolatos kutatások két fontos elemre összpontosítanak. Az egyik elem a sokaság (a lőfegyverekkel elkövetett bűncselekmények áldozatai), míg a másik elem a környezet (például fegyverpolitika, jogi környezet, lobbitevékenység). A vizsgált kutatások nem fordítanak kellő figyelmet a lőfegyverre, mint a bűncselekmény elkövetésének halált okozó eszközére, valamint a vektor tényezőkre, amelyeket a lőfegyvergyártókkal, a -kereskedőkkel és az iparág lobbitevékenységével azonosítunk. (Tulchinsky–Varavikova, 2014) A felvázolt kérdések megválaszolása és a prob-

3 Az irodalomkutatás során az internetes publikációs adatbázisokban a következő kereső kifejezéseket használtam: firearms manufacturers, weapons manufacturers. Az absztraktok tartalma alapján a listából töröltem a nem témába vágó cikkeket. A fennmaradó tanulmányokból kiválasztottam azokat, amelyek kifejezetten a lőfegyvergyártókkal és a lőfegyver-kereskedőkkel kapcsolatos társadalomtudományi kutatásokat tartalmazták. Nem vettem számításba azokat a kutatásokat, amelyek nem az amerikai lőfegyvergyártással és kereskedelemmel foglalkoztak. Kizártam azokat a tanulmányokat, amelyek érintik ugyan az amerikai lőfegyvergyártókat és forgalmazókat, viszont nem az amerikai elnökválasztásokkal, a lobbitevékenységekkel, vagy a politikai érdekszférákkal kapcsolatban teszik mindezt. A felvázolt keresési tevékenység során huszonnegy tanulmányt azonosítottam, amelyek kutatását és irodalomjegyzékét is áttanulmányoztam jelen tanulmány kutatási témájának teljes és eredményes feldolgozása érdekében. A vizsgált jelenség értékelése során a tanulmányok teljes szöveganyag áttanulmányozásra került, és részletesen vizsgáltam a benne közölt adatokat. Az értékelt és felhasznált forrásmunkák összességében alkalmasak a másodlagos elemzésre, és a lőfegyvergyártók és -forgalmazók, valamint az amerikai elnökválasztások és a politikai szinten történő lobbitevékenységük megvilágítására.

léma azonosítása érdekében olyan, eddig nem vizsgált tényezőket is vizsgálni szükséges, mint a társadalmi környezet, a lőfegyverpolitika és -kultúra, a társadalmi normák és a gazdasági érdekek. Az amerikai lőfegyveriparág politikai és társadalmi szerepvállalásának, kapcsolatrendszerének és lobbitevékenységének eszközrendszerét a lőfegyverek gyártásának és kereskedelmének piaci alakulásán keresztül lehet legátfogóbban azonosítani és feltérképezni. (Brauer, 2013) A kutatások eredményeként kapott számadatokból érdekes következtetéseket vonhatunk le.

Egyes kutatások – az elmúlt évtizedek tekintetében – kétségkívül ellentétes jelenségekről számolnak be a lőfegyverek amerikai piacon végbement gyártásával és forgalmazásával kapcsolatban. Azonban mégis kérdés, hogy ellentmondanak-e egymásnak az adatok. Egy 1993-as tanulmányban Cook az 1965–1990-es időszakra vonatkozó adatokat közölte az amerikai lőfegyverek típusainak megoszlásáról. (Cook, 1993) Egy 1996-os tanulmányban Wintemute leírta az amerikai pisztolygyártás 1985-től 1994-ig terjedő változásait. (Wintemute, 1996) Szintén Wintemute egy későbbi tanulmányában az 1976–1999 közötti időszakra vonatkozó adatokat szolgáltatott a fegyvergyártás alakulásáról, és felsorolta a vezető félautomata lőfegyverek gyártóinak az amerikai gazdasági szegmensben betöltött szerepét az 1990-es évek elején. (Wintemute, 2002) Egy 2012-es tanulmányban Braga és munkatársai az otthonvédelem céljából tartott kézfegyverek gyártásáról és felhasználásáról tett közzé tendenciákat az 1979–1998-as időszak vizsgálatát követően. (Braga–Wintemute et.al, 2012) A 2010-ben készített amerikai lőfegyvergyártásról szóló jelentés az 1942 és 2010 között gyártott és forgalomba került lőfegyverekről szolgáltatott adatokat, kiemelve a gyártási mennyiség alakulását, és bemutatta a piac szempontjából legrelevánsabb gyártókat az 1986 és 2010 közötti időszakot vizsgálva. (Harkinson, 2016) Az adatok egyértelműen mutatják, hogy a lőfegyverek gyártása és forgalmazása az amerikai piacon 1996 és 2004 közötti időszakban csökkent, majd 2005-től folyamatosan, 1,7%-ról 2013-ra évi 13,8%-ra nőtt. Ennek a növekedésnek az eredményeként évente több mint 10 millió lőfegyvert értékesítettek az amerikai piacon. A teljes lőfegyvergyártás növekedését a maroklófegyverek (pisztolyok) és a hosszú lőfegyverek (puskák) iránt megnövekedett kereslet adta. A maroklófegyver kategórián belül a megnövekedett termelés a magasabb kaliberű fegyverek iránt elsősorban a társadalmi igény növekedésének, másodsorban a biztonsági szektor egyes védelmi képességeinek lőfegyverrel történő erősítésének tulajdonítható. Hasonló tendenciákat figyeltek meg az elemzők a maroklófegyverek vásárlása és a lőfegyverekkel elkövetett bűncselekmény emelkedésével összefüggésben is.

A meglévő szakirodalom egyik legfőbb korlátja, hogy az amerikai lőfegyvergyártók tevékenységét vizsgáló kutatások nem veszik figyelembe a piaci

szereplők lobbitevékenységét, mivel ezek a nyomásgyakorló tendenciák nem korrelálnak közvetlenül a megvásárolt lőfegyverek és a bűncselekmények elkövetése során használt lőfegyverek viszonyrendszerével. Tekintettel arra, hogy a meglévő lőfegyverállomány jelentős, a termelés akut tendenciái kihatással vannak a megvásárolt és használt lőfegyverek típusaira is. (Reedy–Koper, 2003)

A fegyvergyártólobbi-tevékenység paradoxon lényege, hogy az amerikai lőfegyverpiacon lévő termékek jobb megismerése, a tulajdonosok védelme, a biztonság növelése és a vállalati gyakorlatok megváltoztatása érdekében tett fegyvergyártói intézkedésekkel párhuzamosan a fegyvergyártók az üzleti érdekeik védelme érdekében agresszív lobbitevékenységet folytatnak mind a politikai, mind a törvényhozási, mind a gazdasági szereplők befolyásolása érdekében.

A jelenség további két eltérő viszonyrendszerben is vizsgálható:

- Társadalmi oldal: a célirányos fegyverlobbi következtében a politikai döntéshozók új biztonságpolitikai kihívások elé állítják az állampolgárokat. Ennek hatására az állampolgárok egyre hatékonyabb lőfegyvereket fognak beszerezni egyéni védelmük megerősítése érdekében. Paradoxon, hogy az új amerikai biztonságpolitikai kihívások (mint a cyber terrorizmus, terrorcselekmények kockázata, a hidegháborús kihívások és fenyegetettség erősödése) kockázatainak csökkentése érdekében a lakosság fegyverkezési potenciáljának növelése szükségessé válik.⁴ (Hamil, 2015)
- Politikai (jogalkotói) oldal: Barack Obama amerikai elnök 2015-ben a lőfegyvervásárlók kötelező ellenőrzésének szigorítását rendelte el, valamint, hogy a fegyverboltok számára legyen engedélyköteles a maroklófegyverek árusítása.⁵ (Wheaton, 2016) Paradoxon, hogy az Obama adminisztráció első évében több fegyvereladást engedélyeztek a világ különböző országaiba, mint bármely más amerikai kormányzat a II. világháború óta.⁶ (Atkinson, 2015)

4 A tanulmány a következő új, Amerikai Egyesült Államokat érintő biztonságpolitikai kihívásokat azonosítja: a Közel-Kelet jövője, Orosz Föderáció és Vlagyimir Putyin, a változó éghajlat, az USA versenyképességének és gazdasági tevékenységének csökkenése, Nyugat-Afrika és az Ebola-járvány következményei, az energia jövője, a Dél-Ázsiai régió kihívásai és instabil államai, az USA űrprogramjának kihívásai.

5 Barack Obama elnök további húsz intézkedést is kiadott, amelyekkel ösztönözni kívánta a tagállamokat, hogy megosszák egymással a lőfegyvereket vásárló személyek átvilágítása során szerzett adatokat, valamint, hogy az állami főügyész vizsgálja felül, hogy az átvilágítás során kockázatot jelentő személyek ne kaphassanak lőfegyvert.

6 A tanulmányban a szerző elemzése során kifejti, hogy az amerikai fegyverlobbicsoport üzleti érdekei érvényesítése miatt a washingtoni Védelmi Minisztériumon keresztül az amerikai külpolitika meghatározásában vállalnak jelentős szerepet. A szerepvállalás során a lőfegyverek külföldi értékesítésének ösztönzésére törekvenek. Az amerikai társadalom támogatottsága jelentős mértékűnek nevezhető a lőfegyverek külföldre történő exportálásával kapcsolatban, mivel a társadalmi biztonságérzet erősítése nemcsak az egyén lőfegyver birtoklásával, hanem a baráti országok és szövetségesek hadianyaggal történő erősítésével és ellátásával is fokozható.

A fegyvergyártólobbi-tevékenység által generált paradoxon feloldása érdekében hat olyan terület újradefiniálására van szükség, amelyek hozzájárulhatnak a lőfegyvergyártók gyakorlatának jobb megértéséhez és új fegyverszabályozási stratégiák kidolgozásához.

- 1.) A lőfegyverkereskedelemhez, gyártáshoz és forgalmazáshoz köthető biztonsági előírások betartása és végrehajtása.
- 2.) A lőfegyverek által okozott emberölések számának csökkentése.
- 3.) A felügyeleti és ellenőrzési protokollok végrehajtása.
- 4.) A lőfegyverkereskedők felügyeletének szigorítása.
- 5.) Felelős reklámozási tevékenység.
- 6.) Az elszámoltathatóság biztosításának növelése. (Smith–Xuan et.al, 2017)

Ezek a felvázolt intézkedési mechanizmusok önmagukban nem biztosítanak végleges megoldásokat a fegyvergyártói lobbitevékenység csökkentésére, azonban segítséget nyújthat a felmerülő vitákban, és megfelelő alapot szolgáltat a további kutatások hatékony és eredményes elvégzéséhez.

Az USA alkotmány második kiegészítésének vizsgálata az egyéni lőfegyverszabályozás jogértelmezésének kérdésében

Jelen fejezetben azt a kérdéskört vizsgáljuk, hogy egy amerikai szövetségi tagállam vagy egy önkormányzat korlátozhatja, esetleg hatósági engedélyhez kötheti-e egyéni fegyverszabályozási törvénnyel a lőfegyverek birtoklását, szállítását, viselését és regisztrációját (a második alkotmánymódosítás jogának biztosítása mellett) arra hivatkozva, hogy azt a közrend és a közbiztonság fenntartása érdekében tartja szükségesnek. A felvázolt kérdés elemzésével rávilágítunk arra, a fegyverigazgatási jogterület szempontjából releváns kihívásra, amelynek tisztázásával választ kaphatunk az amerikai fegyvergyártók politikai célirányultságú lobbitevékenységének szükségszerűségére. Más oldalról megközelítve a kérdést: az amerikai fegyvergyártók miért tartják csatatér területnek a fegyverek önvédelmi célból történő birtoklásához és viseléséhez való egyéni jog kérdéskörét, amennyiben annak megváltoztatására és/vagy eltörlésére sem társadalmi igény, sem politikai akarat, sem jogalkotói lehetőség nem került érvényesítésre az alkotmány második módosításától eltelt időszak alatt.

A lőfegyver, mint jogosultságot kikényszerítő eszköz birtoklása és alkalmazása az amerikai társadalom számára a szabadság jelképévé vált, amelynek értéke és szükségessége az egyes amerikai történelmi korszakok alatt fokozatosan

erősödött. Ennek az értéknek a szükségességét és alapjogokban történő biztosítását a törvényhozó is felismerte. Az Egyesült Államok alkotmányának második módosítása kimondja a fegyverviseléshez való jogot. A módosítás szövege szerint „*Mivel egy jól szervezett milícia szükséges a szabad állam biztonsága szempontjából, nem lehet a népnek a fegyverek birtoklásához és viseléséhez való jogát csorbítani.*” (Amendment II.; Dillon–Gloss, 1921) A huszadik század második felétől éles vita bontakozott ki arról, hogy pontosan mit is jelent ez a mondat, és hogyan szükséges értelmezni. Az értelmezési jogvita alapot teremtett a korlátozásoktól mentes szabad lőfegyvertartás és -birtoklás korlátozására vonatkozó politikai álláspontok felszínre kerüléséhez. Ezek a jogviták elsősorban az amerikai elnökválasztások idején erősödtek fel, megosztva a két domináns politikai tábor az adott kérdéskörben. Az utóbbi négy amerikai elnökválasztási kampányprogram meghatározó része volt a fegyverviseléshez való egyéni jog kérdéskörének megvitatása. A kérdésben a társadalmi megosztottságot jól érzékelteti, hogy számos tüntetés és ellentüntetés szerveződött a vélemények pró és kontra ütköztetése érdekében. A második alkotmánymódosításban a szervezett milíciáról szóló kitélt egyesek úgy értelmezték, hogy a fegyveres testületeken kívül állók fegyverviseléshez való jogát nem védi az alkotmány. Ennek a jogalkotói kérdéskörnek a megvitatására azért kerülhetett sor, mert az egyre növekvő társadalmi erőszak és az emberéleteket követelő bűncselekmények során a lőfegyverek dominanciája jelentős mértékben megnőtt. Ennek a megállapításnak a tisztázása érdekében az Egyesült Államok Legfelsőbb Bírósága 2008-ban úgy döntött, hogy ez az értelmezés nem helytálló, és a fegyverviseléshez való jogot egyéni jogként kell értelmezni. (Jackson, 2009) A jogvita során a petíció benyújtói azzal érveltek, hogy a szabad fegyvertartáshoz és viseléshez való jog olyan alapvető jognak minősül, amely megvédi az egyénnek az önvédelemhez való jogát, és mint ilyen jogot meg kell védeni. Az egyes szövetségi államok vagy önkormányzatok ennek ellenére mégis korlátozták az állampolgárokat az alkotmány második kiegészítésében megfogalmazott alapjogainak érvényesítését.

Chicago városa 2008-ban helyi rendelet formájában szabályozta és egyben korlátozta a szabad fegyverviselést a város közigazgatási területén. A korlátozás elsősorban a közintézmények és az oktatási épületek védelmét kívánta szolgálni. A jelentős számú erőszakos és életellenes bűncselekmények száma miatt azonban egyre inkább felerősödtek azok a hangok – mind a politika mind egyes társadalmi szervezetek irányából –, hogy a szövetségi kormányzat akadályozza a helyi önkormányzat azon képességét, amely a fegyverek viselésének korlátozására vonatkozó rendeletalkotási jogot jelentette. A vonatkozó érvelés a helyi rendelettel szemben az állampolgárok lőfegyverrel történő védelmi

képességének erősítését fogalmazta meg az erőszakos bűncselekmények elkövetőivel szemben.⁷ A helyi rendelet érvényben tartása mellett elkötelezett szervezetek azzal érveltek, hogy a fegyverkezés növelése fokozott erőszakhoz vezet. A lőfegyverek szabad viselését és tartását ellenzők az érvelésüket azzal a kutatással támasztották alá, hogy a nők, a gyermekek és a fiatal felnőttek körében bizonyítottan jelentősen megnövekszik a halálozási kockázat aránya, ha háztartásukban lőfegyvert tartanak. A washingtoni székhelyű Ügyészek Szövetségének (Association of Prosecuting Attorneys) érvelése a chicagói rendelet mellett úgy szól, hogy a szigorú lőfegyverszabályozás lehetővé teszi, hogy a rendvédelmi szervek nagyobb hatékonyságot és eredményességet érjenek el a bűncselekmények megelőzése és felderítése érdekében.

Az állami és szövetségi hatalom egyensúlya

Chicago városa azzal érvelt a rendelet érvényben tartása mellett, hogy az alkotmány második módosítása megzavarja az állami és a szövetségi hatalomgyakorlás közötti egyensúlyt. Ezzel a megállapítással összefüggésben az Egyesült Államok Polgármestereinek Konferenciája kihangsúlyozta, hogy nagyobb szükség van a szigorúbb és korlátozóbb fegyverszabályozásra a nagyobb lélekszámmal rendelkező városok esetében, mint például New York városa, ahol a szigorúbb fegyverszabályozás hatására az erőszakos bűncselekmények száma jelentős mértékben csökkent.⁸ A Legfelsőbb Bíróság 2008 júniusában az alkotmány második kiegészítésével kapcsolatos jogértelmezési kérdés tisztázása érdekében állásfoglalást adott ki. Ennek értelmében elutasítja a lőfegyverek korlátozására vagy viselésére vonatkozó állami vagy önkormányzati rendelkezések jogosságát. A Legfelsőbb Bíróság állásfoglalásában kimondta, hogy leg-

7 Supreme Court of the United States District of Columbia, et al., *Petitioners v. Dick Anthony Heller*. 2008. 06. 26. In: Cornell University Law School. *District Of Columbia v. HELLER* (No. 07-290) 478 F. 3d 370, affirmed.

8 Gun Safety. 77th Annual Meeting. Adopted Resolutions. Providence, 2009. The United States Conference of Mayors. 2008. augusztus 5-6. között, több mint 50 polgármester és rendőrfőnök találkozott az Egyesült Államok Polgármesterei Konferenciáján, a Philadelphiában elkövetett bűncselekményekkel foglalkozó konferencián. Az ülést követően a polgármesterek és a rendőrségi vezetők munkacsoportja kidolgozott egy nemzeti cselekvési tervet a bűnözés visszaszorítása érdekében. A cselekvési terv programjában megállapításokat és ajánlásokat fogalmaztak meg a lőfegyverek biztonságával kapcsolatban. Ennek értelmében kiemelt cél a katonai stílusú lőfegyverek hatékony tilalmának megerősítése, a bűnügyileg fertőzött nagyvárosok egyes régióiban korlátozni kell a lőfegyverek viselését és szállítását, szabályozni kell az otthon tartható lőfegyverek és lőszer számát, a bűnüldöző szervek jogosultságát a maroklőfegyverek nyomon követésére ne korlátozhatja semmilyen állami vagy szövetségi jog, a lőfegyver vásárlást megelőző rendőrhatalom háttérvizsgálat kiterjesztése, az integrált ballisztikus azonosítási rendszer (IBIS) ballisztikus képekre vonatkozó adatbázisának kiterjesztése az új lőfegyverek esetében is.

alább részlegesen biztosítani kell az állampolgároknak a szabad lőfegyverviselésre vonatkozó alkotmányos jogát, függetlenül attól, hogy melyik szövetségi államban tartózkodnak. Két nagyváros – Chicago és Washington – továbbra is széles körű lőfegyvertilalmat vezetett be a városok közigazgatási területére, kiemelve a közintézmények, az oktatási intézmények, valamint az állam működése és a lakosság ellátása szempontjából kiemelten fontos objektumok védelme érdekében. (URL1)

Amennyiben az amerikai fegyvergyártói lobbipolitikai színtereken történő tevékenységét az alkotmány második kiegészítésének szempontjából vizsgáljuk, akkor megállapíthatjuk, hogy a lőfegyvertartásra és viselésre vonatkozó egyéni alkotmányos jog továbbra is biztosítani fogja a lőfegyverek megvásárlását és birtoklását az állampolgárok számára. Más megközelítésből vizsgálva a kérdést jól látható, hogy egyes szövetségi államok és városok önkormányzatai a helyi közbiztonsági viszonyok figyelembevételével, a közrend és a közbiztonság védelme érdekében jelentősen korlátozzák a lőfegyvertartásra és viselésre vonatkozó egyéni alkotmányos jogot. Ezeknek a korlátozásoknak a következménye, hogy a fegyvergyártók lobbitevékenysége (politikai akciócsoportok formájában) a politikai választások időszakában ezekben az államokban és városokban a legjelentősebb.⁹

Történelmi összefüggések és a jelenlegi helyzet értékelése

A 20. század második felében az amerikai alkotmány második módosításának jogalkalmazói értelmezése, valamint gyakorlati alkalmazása jelentős társadalmi és politikai vitákat okozott. Talán nem véletlenül. Vizsgáljuk meg az amerikai alkotmány második módosításának szövegét egy kérdésfeltevéssel.

Vajon a második módosítást a jogalkotó azért hozta létre, hogy biztosítsa az állami milíciák védelmi eszközként történő alkalmazását a szövetségi államok határvédelme, valamint közbiztonságának fenntartása érdekében, vagy hogy biztosítsák az egyének lőfegyver tulajdonjogának biztosítását?

A kérdés mindkét részére – a retorikai megfogalmazás ellenére – a válasz egyértelműen: igen. Az amerikaiak magatartása és hozzáállása a hadsereggel szemben sokkal elutasítóbb volt az 1790-es években, mint napjainkban. Az állandó

9 A Center for Responsive Politics (CRP) adatai alapján 2013-ban a National Rifle Association (NRA-ILA), az Everytown for Gun Safety (MAIG), és a National Shooting Sports Foundation (NSSF) szervezetek a Brady-kampány során összesen 25,2 millió dollárt költöttek lobbitevékenységre Washingtonban. Ezzel szemben a lőfegyvert ellenzők szövetsége összesen 2,2 millió dollárt költött a kampány időszakában.

hadsereggel szemben bizalmatlan volt a lakosság, mivel az uralkodói elnyomás eszközeként használták a katonaságot. Az amerikai függetlenségi háborúban állandó hadsereg került felállításra, azonban a britek elleni harcok jelentős részét az állami milíciák vívták meg, helyi tisztek parancsnoksága alatt. A függetlenségi háborút követően az állami milíciák létjogosultsága tovább erősödött, mivel olyan kihívásokkal találta magát szembe a városok és legfőképpen a vidék lakossága, mint az indiánok és rablóbandák támadásai, vagy másik tagállam csapatai általi incidensek, elsősorban a rendezetlen határviták következtében. A milíciák a tényleges katonai cselekmények megszűnését követően nemzeti gárdákká alakultak át. (Trautmann, 2016) Az alkotmány második módosítása elfogadásának időpontjában több tagállam törvényileg szabályozta, és egyben előírta, hogy az állami milíciák fenntartása érdekében a férfi lakosság pisztolyt és felszerelést szerezzen be, beleértve a löport és a golyót is. Az Amerikai Függetlenségi Nyilatkozat idején írt szövetségi állami alkotmányokban eltérő módon szabályozták a lőfegyvertartás és -viselés jogát. Az Egyesült Államok Kongresszusa 1781. március 1-jén ratifikálta azt a jogszabályt, amely kimondja, hogy a szövetségi államoknak fenn kell tartaniuk a milíciákat, de nem említik a lőfegyverhez való jogot. (URL2) Ezért minden ilyen védelemnek az állami jogból kell származnia. Az egyes jogokról szóló Virginiai Nyilatkozat szintén megemlíti, hogy szükség mutatkozik egy jól felszerelt és hatékony milíciára, amely az állam biztonságát és függetlenségét hivatott biztosítani. (URL3) Azonban a nyilatkozat – a milícia állandó jelleggel történő felállítása mellett – itt sem említi a fegyverekhez való jog szükségességét.

Az ismertett történelmi kontextus rávilágít arra, hogy az amerikai alkotmány második módosításának értelmezése több szempontból is jogérvényesítési problémákat vet fel. A jogértelmezés szempontjából felmerülő elemzéseket általánosságban kétféle oldalról és célzattal lehet megközelíteni. A módosítás egyik célja, hogy biztosítsa az egyéneknek a lőfegyverhez való teljes jogot, míg a módosítás másik célja annak biztosítása, hogy a szövetségi államok önálló milíciákat hozhassanak létre és tarthassanak fent. Az 1960-as évektől minden egyes alkotmánymódosítás beépítésre került a tagállamok jogrendszerébe. Ez a folyamat a jogokról szóló törvény egyes részeinek a megfelelő eljárással való összekapcsolódása miatt párhuzamba állt a szelektív beépítési doktrínával, ahol a törvényjavaslat egyes részeit (a 14. módosítás alapján) az államokra vonatkozóan végrehajthatják, függetlenül attól, hogy a megfelelő eljárást alkalmazták-e. Az alkotmány második módosítása azonban kivételt képez ez alól. (URL4) Ez azt jelenti, hogy saját alkotmánya alatt egy állam (a második módosítástól eltérő) korlátozó vagy korlátozó jellegű intézkedést hozhat a lőfegyverek birtoklásának szabályozására.

Ennek értelmében megtilthatják, avagy ösztönözhetik a lőfegyverek tartását és viselését az adott állam területén.

Jogosan merül fel a kérdés, hogy napjaink amerikai biztonságpolitikai kihívásait vizsgálva, valamint a társadalmi igényeket figyelembe véve szükséges-e megtartani az alkotmány második módosításának mindkét elvét?

Amennyiben a jogértelmezési irányvonal arra irányulna, hogy megszüntetésre kerüljön a második módosítás egyéni jogra vonatkozó aspektusa, abban az esetben újradefiniálásra kerülne a módosítás azon alap gondolata, amellyel lehetővé válna a lőfegyverek tartásának korlátozása. Ezzel megnyílna a kapu az alkotmány más alapvetőbb részeinek radikálisabb átértelmezéséhez. Azonban, ha a jogértelmezés arra irányulna, hogy a lőfegyverek korlátlan birtoklásának és viselésének egyéni joga kerüljön továbbra is érvényesítésre, akkor abban az esetben fennáll a veszélye annak, hogy egy állami ellensúlyoktól és fékek-től mentes, lőfegyver dominanciában szenvedő társadalom kerül létrehozásra. (Stewart –McCann et al, 2016)

A megoldás megtalálni a szabadság és az ésszerű lőfegyver-szabályozás közötti egyensúlyt az indokolatlan mértékű tulajdonjog és az indokolatlan előzetes lőfegyverkorlátozás között. A fegyverek tulajdonjoga alkotmányos jog, de ez egyben nagy felelősség is. A felelősség a társadalom érdekeit szolgálja annak biztosítására, hogy a fegyvereket biztonságosan használják, és azokat a megfelelő képzéssel és engedélyekkel rendelkező személyek birtokolják. Amennyiben egyetértünk ezzel az egyszerű feltevéssel, akkor nem lehetetlen kidolgozni a joggyakorlatra vonatkozó részleteket, és megfelelő kompromisszumot találni a kérdésekkel kapcsolatban, mind az ellenzői, mind a támogatói oldal megnyugtatására. (Tushnet, 2008)

Módosítási irányvonalak

A lőfegyverek birtoklása és viselése az amerikai történelem és kultúra szerves részévé vált. A hagyományok elmélyítése és gyakorlása, valamint a történelmi múlt vállalása egységet képez a lőfegyverek birtoklására és viselésére vonatkozó társadalmi igénnyel, elsősorban az önvédelem, a sport és a vadászat területén.

Figyelemmel az amerikai alkotmány második módosításának jogértelmezésére és joggyakorlatára az alábbi módosítási irányvonalak mentén lehet társadalmi vitát kezdeményezni, a megfogalmazott kihívások kezelése érdekében:

- Az amerikai állampolgároknak a vadászat, a sportlövészet, a fegyvergyűjtés és az önvédelem szempontjából indokolt fegyverhasználati jogát nem szabad semmilyen módon korlátozni.

- A tagállamok egyéni fegyverkorlátozásra vonatkozó döntéseit az Egyesült Államok Kongresszusának két egymást követő ülészakán, a kongresszus kétharmados szavazata alapján elfogadottnak kell tekinteni, mielőtt jóváhagyásra továbbítanák azt az elnökhöz. Ebben az esetben a kongresszusnak vizsgálni szükséges a tagállamok fegyverkorlátozásra vonatkozó érveit, figyelemmel az állampolgárok érdekeire.

A javaslatban megfogalmazott jogértelmezési módosítások rávilágítanak az amerikai társadalom fegyverkezési szabadságának valós kihívásaira. A két kongresszusi korlátozás megköveteli, hogy azonos véleményeket fogalmazzanak meg a kérdéskörben. Ezzel lehetővé válik, hogy az állampolgárok kifejezzék véleményüket az egyéni fegyverkorlátozás szükségességével, avagy szükségtelenségével kapcsolatban. Végezetül a bíróságok hatáskörrel rendelkezének annak megítéléséről (vizsgálva a közrend és a közbiztonság helyzetét, valamint az állampolgárok biztonságérzetét), hogy a lőfegyver korlátozás indokolt-e az adott tagállam részéről.¹⁰

A lobbitevékenység alapjai

Az Egyesült Államokban az intézményesített lobbizás az érdekérvényesítés egyik alappillérvé vált. Ennek megfelelően az amerikai politikai rendszerben a bizottságok játszanak döntő szerepet, és ők vannak a legjobban kitéve a lobbisták tevékenységének. A hatalmi ágak elválasztásának és kiegyensúlyozásának amerikai modelljében a közpolitika kritikus eleme a finanszírozás, amelyre vonatkozó kérdések a kongresszusi bizottságokban dőlnek el. A lobbisták – érdekeik érvényesítése céljából – teljes mértékben beépültek az amerikai törvényhozás rendszerébe. Így váltak főszereplőkké az érdekeiket sértő vagy elősegítő társadalmi kérdések eldöntésében. Hajdu Nóra értekezésében kifejti, hogy a lobbizással foglalkozó cégek négy nagy csoportját érdemes megkülönböztetni egymástól. (Hajdu, 2002) Ezek a gazdasági társulások, az esélyegyenlőségért küzdők csoportjai, a közérdekért küzdő szervezetek, és a kormányzati szervezetek. A fegyvergyártók a vállalati és üzleti szövetségek berkein belül tevékenykednek. A nagyobb fegyvergyártók külön lobbistát alkalmaznak, míg a kisebb cégek érdekszövetségekbe tömörülnek. Ebből következik, hogy a gazdasági társulások elsősorban az adók, a munkaerő és a jogi-alkotmányos kérdések területén végeznek aktív lobbitevékenységet. (Kovács, 2006)

10 Amennyiben a milícia szövegrészt nem vizsgáljuk az amerikai alkotmány második módosításának szövegében, máris tisztább kép rajzolódik ki a módosítás valódi célját illetően.

A fegyveripar lobbitevékenysége

A fegyveripari szektor lobbitevékenysége nem csak a kongresszusban és az egyes jelentős döntéseket megvitató és előterjesztő bizottságokban fontos. A szakterület lobbitevékenysége releváns befolyást gyakorol az adminisztratív politikára is. Ez a tevékenység az amerikai elnökválasztások utolsó harmadában (jellemzően a csatatér államokban folyó kampánytevékenység ideje alatt) a legintenzívebb. Nézzünk erre konkrét adatokat.

2004-ben George W. Bush és John Kerry elnökjelöltek választási kampányában a fegyveriparhoz köthető személyek hozzájárulásai 766.355 és 399.000 dollárral, nagyjából 2:1 arányban volt kimutatható Bush elnök javára. A Felelősségteljes Politika Központ által összeállított adatok szerint a 2004-es választási ciklusban a fegyveriparban részt vevőktől származó több mint 13 millió dollárnyi támogatás 62%-a republikánus jelöltekhez vagy bizottságokhoz, míg 38%-a demokrata jelöltekhez vagy bizottságokhoz került. (Hartung – Ciarrocca, 2004) Az amerikai védelmi kiadások az első Bush kormányzat idején 300 millió dollárral növekedtek. Ennek jelentős részét az afganisztáni és iraki háborúk tették ki, míg a belső biztonságra fordított kiadások 19 millió dollárról, 47 millió dollárra emelkedtek. Bush elnök katonai költségvetésének növelése a folyamatban lévő iraki és afganisztáni műveletekkel és a terrrorszervezetek elleni háborúval kapcsolatban olyan környezetet teremtett, amelyben az amerikai fegyvergyártók mindkét fejlesztési irányvonal megtartása mellett végezheték tevékenységüket.¹¹

A védelmi kiadások e hatalmas növekedésének kíséretében az amerikai fegyverkereskedők korábbi vezetői, tanácsadói vagy részvényesei meghatározó jelenléttel rendelkeztek a Bush kormányzat kulcsfontosságú politikai döntéshozatali pozícióiban. Az első George W. Bush adminisztráció során legalább 32 adminisztratív alkalmazott kapcsolódott a fegyveriparhoz, köztük 17 jelölt tartott fent aktív kapcsolatot fő védelmi vállalkozókkal.¹²

A 2016-os amerikai elnökválasztási kampány során eddig nem látott új elemek és szereplők kerültek előtérbe. Az amerikai fegyvergyártó cégek, valamint egyes jelentős gyártási, gazdasági és fejlesztési potenciállal bíró amerikai katonai vállalkozók megalapították az Americans for Peace Prosperity and Security csoportot

11 Folytathatták a fejlesztéseket a hidegháborús fegyverrendszerek rendszerbe tartásával, valamint fejlesztéseket végeztek olyan innovatív fegyverrendszerek szempontjából, mint a pilóta nélküli légi járművek és az intelligens bombák.

12 A Felelősségteljes Politika Központja kutatásában nevesíti azt az első három amerikai fegyvergyártót, akik az egyes elnökválasztási kampányidőszakokban jelentős összegekkel támogatták az egyes elnökjelölteket. A Lockheed Martin 1,20 millió dollárral, a Northrop Grumman 1,26 millió dollárral, míg a Boeing 1,2 millió dolláros kampánybefizetéssel járul hozzá a választási kampányhoz.

Iowa-ban és New Hampshire-ben.¹³ A csoport elsődleges célja az volt, hogy támogatást nyújtsanak nemzetbiztonsági, külpolitikai és belbiztonsági kérdésekben a leendő elnökjelölteknek. A csoport nyíltan felvállalja, hogy az Egyesült Államok biztonságpolitikai érdekeit tartja szem előtt, amikor szakmai álláspontokat és jelentéseket fogalmaz meg különböző védelmi és biztonsági szakpolitikai kérdésekben. Mindazonáltal jól látható, hogy a csoport háttértevékenységei között megtalálható egy agresszív külpolitikai lobbitevékenység is. Ebben az esetben hitelesebbnek tűnik, amikor az Americans for Peace Prosperity and Security nevű csoport fogalmaz meg érveket egy szakpolitikai kérdéskör vonatkozásában, mintha ugyanaz az érvelés egy olyan fegyvergyártó lobbista szájából származna, amelynek gazdasági nyeresége a nemzetközi konfliktusok kialakulásához kötődik. (URL5) Ennél fogva az amerikai fegyvergyártók üzleti érdekei (például fegyvereladások külföldi értékesítési kvótájának emelése) határozzák meg a washingtoni külpolitika egyes lépéseit lényeges nemzetbiztonsági kérdésekben. Ezek az üzleti csoportok nemcsak a nemzetközi biztonságpolitikai színtéren történő hatékonyabb jelenlét érdekében fejtenek ki lobbitevékenységet, hanem a lőfegyvertartási és -viselési egyéni jog érdekérvényesítő szerepének stabilitása és erősítése érdekében is megfogalmaznak szakmai és jogi iránymutatásokat.¹⁴

Következtetések

Az amerikai alkotmány második kiegészítésének vizsgálatával egy olyan alkotmányossági probléma került felszínre, amely számos jogértelmezési kihívást vázol fel. A vizsgálat során arra a következtetésre jutottunk, hogy a lőfegyverek önvédelmi célból történő birtoklásához és viseléséhez való egyéni jog érvényesítése megkérdőjelezhetetlen az amerikai jogrendszerben. A szövetségi fegyvertörvények mellett minden tagállam és egyes helyi joghatóság is rendelkezik saját lőfegyvertörvénnyel és a lőfegyverviselést korlátozó jogszabállyal.

Huszonegy állam alkotmányba foglalta a fegyvertartási jog védelmét. Tíz állam kiterjesztette az otthoni és vagyoni védelemhez való jogot, öt a család védelmét, és hat a vadászat és a rekreáció érdekében történő lőfegyvertartási jogot. Idaho állam egyedülállóan speciális helyzetben van azzal a rendelkezésével,

hogy a lőfegyverek és lőszer tulajdonjogának vagy birtoklásának tekintetében azok engedélyezését, nyilvántartását és külön adóztatását írja elő. Tizenöt állami alkotmány tartalmaz konkrét korlátozásokat a fegyverek tartására és viselésére vonatkozóan. A floridai alkotmány például három napos várakozási időt határoz meg minden félautomata marok lőfegyver vásárlása esetén. További tizenhárom állam eltérő korlátozásokat vezetett be olyan rendelkezésekkel, amelyek szerint az állam önállóan törvényeket alkothat arról, hogyan szabályozzák a fegyverek szállítását, tárolását és viselését. Láthatjuk, hogy állami szinten lényeges eltérések vannak a lőfegyverek birtoklására és viselésére vonatkozóan. Ezek az eltérések az adott állam lőfegyverekre vonatkozó társadalmi és történelmi kultúrájából fakadnak, de az állami szabályozást nagymértékben befolyásolja a lőfegyverekkel elkövetett bűncselekmények számának alakulása is.

A lőfegyvertartást érintő politikai vitában a lőfegyverek ellenőrzését végző állami hatóságok és az alkotmányba foglalt lőfegyverjogok képviselői egyetértenek abban, hogy a lőfegyverek jelentős szerepet játszanak a bűncselekmények számának alakulásában. Az Egyesült Államokban a lőfegyverrel elkövetett erőszak magas halálzási számával kapcsolatos aggályok a lőfegyvertulajdonjog korlátozására irányulnak elsődlegesen, mivel az erre irányuló intézkedésekben az erőszak megakadályozását látják, és az elemzések azt támasztják alá, hogy a fegyverkezés növelése magasabb szintű bűnözési, öngyilkossági és egyéb társadalmilag negatív eseményeket eredményez. Az egyéni lőfegyvertartási jogokkal foglalkozó csoportok szerint a fegyveres állampolgárok megakadályozzák a bűnözést, valamint a lőfegyverek polgári tulajdonjogának illegálissá tételével növekedne a bűnözési arány, mivel a törvénytisztelő állampolgárokat támadhatóvá tenné azokkal szemben, akik úgy döntenek, hogy figyelmen kívül hagyják a korlátozást.

A lőfegyverkereskedelem motorja az Egyesült Államokban az amerikai alkotmány második kiegészítése, amely biztosítja a lőfegyverek birtoklására és viselésére vonatkozó egyéni alkotmányos jogot az állampolgárok számára. Azonban a lőfegyverrel elkövetett több ember halálát követelő bűncselekmények elkövetése újabb és újabb korlátozásokat eredményeznek bizonyos államokban és egyes joghatóságok területén. Ezek az intézkedések nagymértékben gátolják a fegyverkereskedelmet az adott területen. A nemzetközi fegyverkereskedelem piacának alakulását elsősorban a fegyveres konfliktusok kialakulása befolyásolja, valamint az egyes országok fegyverkezési és modernizációs törekvéseinek alakulása szabályozza.

¹³ Iowa és New Hampshire az a két állam, ahol a legelső előválasztásokat tartják a republikánus és a demokrata pártok elnökjelöltségének megszerzéséért.

¹⁴ Michigan Állam Szenátusának Kormányzati Művelési Bizottsága 2017. 11. 07-én elfogadta a lőfegyvermentes zónák kialakítására vonatkozó indítványt. Az NRA (National Rifle Association of America) tiltakozását fejezte ki az elfogadott szigorító intézkedések ellen, amely korlátozza az alkotmány második módosításának érvényesítését bizonyos területeken. Az NRA jogi ellenlépéseket helyezett kilátásba az elfogadott rendelet hatályon kívül helyezése érdekében. (URL6)

Felhasznált irodalom

- Atkinson, M. (2015): *US lobby backed by arms industry could influence foreign policy*. Middle East Eye, 11, 12.
- Braga, A. A. – Wintemute, G. J. – Pierce, G. L. – Cook, P. J. – Ridgeway, G. (2012): *Interpreting the empirical evidence on illegal gun market dynamics*. Journal of Urban Health, 5, 779–793.
- Brauer, J. (2013): *The U.S. firearms industry: production and supply*. Small Arms Survey Working Paper, 14, 5.
- Cook, P. J. (1993): *Notes on the availability and prevalence of firearms*. American Journal Preventive Medicine, 3, 33–38.
- Gun Safety. 77th Annual Meeting. Adopted Resolutions. Providence, 2009. The United States Conference of Mayors.
- Hajdu N. (2002): *Lobbizás az Egyesült Államokban*. In: Lékó Z. – Hajdu N. – Kéglér Á. – Sándor P. – Vass L. (szerk): *Lobbikézikönyv*. Budapest: Demokrácia Kutatások Magyar Központja Közhasznú Alapítvány
- Hamil, P. (2015): *10 Key National Security Challenges in 2015*. American Security Project, 1, 7.
- Harkinson, J. (2016): *Fully loaded: inside the shadowy world of America's 10 biggest gunmakers*. Mother Jones, 6, 14.
- Hartung, W. D. – Ciarrocca, M. (2004): *Ties that Bind: Arms Industry Influence in the Bush Administration and Beyond*. World Policy Journal, 10, 5-10.
- Jackson, K. P. (2009): *McDonald v. Chicago. Second Amendment Substantive due Process privileges and Immunities Clause*. United States Court of Appeals. Legal Information Institute, 6, 1.
- Kovács R. (2006): *Érdekvényesítő szervezeti stratégiák*. Budapest: Budapesti Gazdasági Főiskola
- McCann, S. J. H. – Zawila, C. (2016): *American state gun law strength and state resident differences in neuroticism levels*. Journal of Social and Political Psychology, 1, 91–113.
- Reedy, D. C. – Koper, C. S. (2003): *Impact of handgun types on gun assault outcomes: a comparison of gun assaults involving semiautomatic pistols and revolvers*. Injury Prevention, 2, 151–155.
- Smith, V. M. – Siegel, M. – Xuan, Z. – Ross, C. S. – Galea, S. – Kalesan, B. – Fleegler, E. W. – Goss, K. A. (2017): *Broadening the Perspective on Gun Violence: An Examination of the Firearms Industry, 1990–2015*. American Journal of Preventive Medicine, 5, 1–8.
- Trautmann B. (2016): *Hétvégi harcosok – Az amerikai nemzeti gárda*. Magyar Honvéd, 12, 3-7.
- Tulchinsky, T. H. – Varavikova, E. (2014): *The New Public Health: An Introduction for the 21st Century*. San Diego: Elsevier
- Tushnet, M. (2008): *Interpreting the Right to Bear Arms — Gun Regulation and Constitutional Law*. The New England Journal of Medicine, 358, 1424–1426.
- Wheaton, S. – Gass, N. (2016): *Obama wipes away tears as he calls for new gun measures*. Politico, 1, 5.

- Wintemute, G. J. (1996): *The relationship between firearm design and firearm violence*. Journal of the American Medical Association, 22, 1794–1753.
- Wintemute, G. J. (2002): *Where the guns come from: the gun industry and gun commerce*. Future Child, 2, 54–71.

A cikkben található online hivatkozások

- URL1: *Mears, B: Justices take on potentially landmark gun rights cases*. In: CNN. 2009.09.30. <http://edition.cnn.com/2009/CRIME/09/30/scotus.state.guns/index.html>
- URL2: *The Articles of Confederation. Article VIII – United States to pay for defense*. <https://www.usconstitution.net/articles.html#Article8>
- URL3: *The Virginia Declaration of Rights. Section 13*. <https://www.usconstitution.net/vdeclar.html>
- URL4: *Constitutional Topic: The Bill of Rights*. https://www.usconstitution.net/consttop_bor.html#incor
- URL5: *Lee Fang: Military Contractors Behind New Pressure Group Targeting Presidential Candidates*. The Intercept. 2015.05.09. <https://theintercept.com/2015/05/09/military-contractors-form-group-pressure-2016-candidates-adopt-hawkish-positions/>
- URL6: *Michigan: Senate to Vote on Self-Defense Bills*. <https://www.nraila.org/articles/20171107/michigan-senate-to-vote-on-self-defense-bills>

Jogszabályi hivatkozások

- Amendments to the Constitution of the United States of America. Articles In Addition to, and Amendment of, the Constitution of the United States of America, Proposed by Congress, and Ratified by the Several States, Pursuant to the Fifth Article of the Original Constitution*. 1992. Dillon v. Gloss, 256 U.S. 368. 1921.
- Supreme Court of the United States District of Columbia, et al., Petitioners v. Dick Anthony Heller*. 2008.06.26. Cornell University Law School. District Of Columbia v. HELLER (No. 07-290) 478 F. 3d 370, affirmed.

KÖNYVISMERTETÉS

Kontra Jenő **A Magyar Honvédség** **a rendszerváltozás sodrában**

Nagyszerű elhatározás volt a Rendszerváltás Történetét Kutató Intézet és archívum részéről, hogy egy különleges, zárt terület kutatását felvette programjai közé, amikor a Magyar Néphadsereg - Magyar Honvédség átalakulását hiteles főtisztekre bízva, kutatási feladatként kijelölte. Dr. Helgert Imre ezredes és dr. Mészáros Gyula re. ezredes készítette el, és Kelemen József tábornok úr szerkesztette a két kötetes munkát. A szerzők, dr. Helgert Imre a Zrínyi Miklós Katonai Akadémián összefegyvernemi diplomát szerzett, majd a Nemzetvédelmi Egyetemen PhD fokozatot kapott, magasabb-egység parancsnok is volt. Dr. Mészáros Gyula vadászpilóta hajózó volt, később elvégezte a Zrínyi Miklós Katonai és utána a Szovjetunió Vezérkari Akadémiáját, többek között az 5. Hadsereg repülő főnöke és később a Zrínyi Akadémia tanszékvezetője volt. Mindketten a haza védelmének szentelték életüket.

A kötetek szerkesztését Kelemen József altábornagy, volt vkf. helyettes végezte. A szerzők igen tárgyilagosan, az eseményeket a hadseregen belül átélve mutatják be, beleértve a vitatott eseményeket, történéseket is.

A rendszerváltoztatásnak nagy és sokrétű irodalma van, de a hadsereggel kevesen foglalkoztak, ez a témakör alig kapott nyilvánosságot.

A vizsgált időszak kezdete az 1980-as évek közepe, amikor a hadsereg még közjogi értelemben a magyar állam erőszakszervezete volt. Az 1949. évi Alkotmány nem rendezte a fegyveres erők jogállását. A szovjet csapatok 1944. augusztus 27-től 1991. június 16-ig tartózkodtak Magyarországon. Ennek a ténynek meghatározó jelentősége volt a magyar hadsereg szovjet mintájú átalakítására, fejlesztésére és vezetésére. A szovjet fegyverrendszerekkel ellátott honvédség esetleges háborús alkalmazásának, kiképzésének megalapozására szovjet tanácsadók tartózkodtak hazánkban, akik segítettek a kiképzést, ami elsősorban a támadó hadműveleteket célozták és csak kevésbé a védelem kérdéseit. Lényeges volt egy átpolitizált tömeghadsereg kiépítése a szovjet Vörös Hadsereg szervezési és kiképzési elveinek megfelelően, burkoltan egy harmadik világháborúra történő felkészítéssel.

Az első ilyen háborús felkészülés 1949. után a Jugoszlávia elleni fegyverkezés volt, a hadsereg létszáma 1952-re elérte a 210 ezer főt. Sztálin halála, 1953 után enyhülés következett, csökkentették a hadsereg létszámát és 1955. május 14-vel betagozódunk a Varsói Szerződés politikai, katonai szervezetébe.

A szerzők részletesen leírják az 1956-os forradalom idején a hadsereg helyzetét, tevékenységét. Az első éles hadgyakorlatunk éppen a szövetséges szovjet erők ellen lett volna, ha nem demoralizálódik a felső katonai vezetés. A Magyar Néphadsereg ekkor az átszervezés állapotában is jelentős erőt képviselt, összesen 12 lövész, 5 gépesített, 3 harcokosi, 12 tüzér, 5 rohamlövég ezred, egy különleges, a 8. hadosztály, 4 honi lé. hadosztály, 2 vadászrepülő hadosztály stb.

A hadsereg tényleg szemlélte az eseményeket, kevés kivételtől eltekintve, nem avatkozott be a forradalomba.

A forradalom leverése után a tiszti és tiszthelyettesi hűségnyilatkozatot 1957-en nem írták alá, de a hírhedt belső karhatalom megalakult, létszáma elérte a 18 ezer főt. Dicstelen tevékenységükkel elkezdődött a kemény kádári diktatúra.

A Magyar Néphadsereg újjászervezésével párhuzamosan elkezdődött a felkészülés a termonukleáris háborúra. Ez lényegében 1953-1989-ig tartott. Dr. Mészáros Gyula, aki vezérkari végzettségű és az 5. hadsereg repülőfőnöke is volt, igen szakszerűen mutatja be a Varsói Szerződés országainak, hadseregeinek támadó hadművelési céljait a Nyugat, vagyis a NATO katonai erői ellen az európai hadszíntéren. Komolyan mérlegeli a Magyar Néphadsereg esélyeit egy nyugat felé irányuló első lépcsős támadás esetében, annak várható sikertelenségét. Kiemelten fontos szakmai szemmel a honi légvédelem, a vadászrepülő erők feladata akkor, amikor frontrepülő feladatokat kaptak volna, holott nem rendelkezünk front csapásmérő légierővel. Itt kell megjegyezni, hogy 1956, a forradalom után Magyarországnak nem volt légierője, csupán vadászrepülő csapatai, később harci helikopter ezrede. Ezáltal a Magyar Néphadsereg harci értéke hiányos volt és szükségessé vált a fegyverzeti korszerűsítés az 1960-as évektől. A hadsereg összlétszáma is folytonosan növekedett, 1985 végére a békelétszám 123.880 fő, a háborús létszám 330.000 fő volt. Jelentős szárazföldi haderővel rendelkezünk.

Fontos, hogy a hadsereg valamennyi harcoló alakulata és a honi légvédelem csapatai is a Varsói Szerződés Egyesített Fegyveres Erői alárendeltségébe tartozott.

Több hazai, rejtett helyszínen, szovjet repülőtereken szovjet atomfegyvereket tároltak. (Duna-objektum, Tab, Császár, Debrecen, Kunmadaras, Kiskunlacháza, Sármellék).

Külön fejezetben foglalkozik a szerző az 1968. évi Csehszlovákia elleni intervencióval, amelynek terveit 1968 áprilisában már elkészítették a szovjet

vezérkarnál. A résztvevő 8. hadosztály a szovjet 38. hadsereg alárendeltségében volt, megfelelő légi támogatás nélkül. Jól leírja a szerző, hogy milyen, a VSZ. hadgyakorlatának álcázott előkészítés folyt a háttérben és hogy mennyire nem tájékoztatták a magyar vezetést, sőt először három magyar hadosztály részvételét akarták a szovjet parancsnokok a csoportosításon belül. A nemzetközi jog szabályait durván felrúgó és egy elvileg szövetséges (VSZ.) ország szuverenitásának súlyos sérelmére elkövetett hadgyakorlat a szomszédos Csehszlovákia szovjet katonai megszállásához vezetett és ebben az 1968. október 23-ig ott állomásoztatott magyar hadosztály is közreműködött. A Szlovákia déli vidékén elő, Trianonban elszakított testvéreink ellen is fellépett az anyaország, ami önértéküket sértette, az ottani demokratizálódási folyamatot hátráltatta és a két ország lakosságát szembeállította. Szerencsére fegyverhasználatra nem került sor.

A Magyar Néphadsereget a nemzetgazdasági építő, mezőgazdasági munkákban is felhasználták, egy általános műszaki dandárt és közlekedési dandárt hoztak létre, ahol építő katonákat dolgoztattak.

1985-1989 között mélyreható változások következtek be a Magyar Néphadseregben belül. A politikai változások felvetették azt a kérdést, hogyan viszonyul a hadsereg tisztkara, hivatásos állománya az átalakuláshoz. A hadsereg betöltötte azt a szerepét, hogy legyen stabilizáló tényező ebben a társadalmi folyamatban.

Egymást követték a honvédelmi miniszterek, akik akkor kizárólag táborno-
kok lehettek: Czinege Lajos, Oláh István, Kárpáti Ferenc. Mindhárman tagjai voltak az akkori MSzMP vezető szerveinek.

Kiemelkedő személy volt Oláh István hadseregtábornok, széles körben elismert katonai vezető. Ő kezdeményezte – szemben a szovjet szervezési struktúrával, – a zászlóalj-dandár-hadtest szervezetű szárazföldi erő kiépítését, amit utódai meg is valósítottak és a haderő nemzeti jellegű formálását.

Igen fontos és kiemelendő a régi, szovjet mintájú hadrend reformja. Ennek eredményeképpen az 5. hadsereg három hadtestből állt. Hadtestenként három gépesített lövészdandár, két harcokosi dandár, egy tüzér dandár és egyéb harc-
biztosító és logisztikai ezredek alkották a harc önálló megvívására alkalmas dandárok összességét, a hadtestet. A második hadtesthez négy gépesített lövészdandár tartozott, csakúgy, mint a 3. hadtestnél. A jól felépített 5. hadsereg önálló rakéta dandárral, gépkocsizó lövészdandárral, tüzérdandárral, műszaki dandárral, harci helikopter dandárral is rendelkezett.

Az átalakítás után a 17 dandár parancsnokai már komoly katonai főiskolákon, akadémiákon diplomát szerzett főtisztek, tábornokok voltak. Ezzel átrendeződött az ötvenes évekből megszokott, kis szakmai műveltséggel rendelkező főtisztek uralma és egyre többen vettek részt a Szovjetunió vezérkari akadémiáján a vezérkari képzésben.

Az új, módosított 1989. évi Alkotmányra a hadsereg hivatásos állományának 98,8%-a felelt meg.

A honvédség önmaga átalakításával és azzal, hogy távol maradt a pártpolitikai csatározásoktól, politikamentessé vált, támogatta az országban végbevitt politikai változásokat, a társadalom fontos stabilizáló tényezője volt.

A kiadvány hosszan fejtegeti, hogy a rendszerváltozás idején a reformokat ellenző régi párt- és állami vezetők egy csekély hányada, Grósz Károly főtitkár, miniszterelnök vezetésével még a katonai diktatúra bevezetését is fontolóra vette. A honvédség vezérkari főnöke 1990-ben a Magyar Néphadsereg karhatalmi és fegyveres biztosítási feladatait megszüntette a 024/1990-es intézkedésével.

A szerzők igen részletesen tárgyalják az akkori események katonai hátterét, a pártpolitikai (MSzMP) helyzet változását és kiemelik a katonai parancsnokok józan gondolkodásának fontosságát.

A rendszerváltozást megakadályozni vágyó erők fő támasza elméletileg a Munkásőrség lehetett, amelynek esetleges meggondolatlan beavatkozásától tartani lehetett. Érdekes elolvasni a különleges állapot bevezetésével foglalkozó terv részleteit.

A Munkásőrségről külön fejezetben írtak a szerzők. Részletezik felépítését, fegyverzetét, létszámát, feladatait. 1989. október 16-án a Németh Miklós által vezetett kormány a Munkásőrség megszüntetéséről döntött. Előtte az országos munkásőrparancsnok egy felállítandó karhatalmi készenléti erőről adott ki parancsot, pl. Budapesten 17 századdal jelentős erő lett volna egy esetleges munkásőr puccs esetén. Mindezzel szemben a Magyar Néphadseregnek a fővárosba irányítható nagy erői hatékonyan fel tudtak volna lépni minden ilyen törvénytelen akcióval szemben. A Munkásőrség 1989 folyamán már alacsony hadrafoghatósággal, részben felbomló állapotban volt.

A Munkásőrség felszámolásában, lefegyverzésének lebonyolításában a Néphadsereg rendkívül jól szervezeten, példamutató fegyellemmel egy éles bevetést hajtott végre. Több, mint 500 objektumot kellett megszállni, hatalmas fegyver mennyiséget lefoglalni; 52.736 főt kellett lefegyverezni. Ezt 135 egység hajtotta végre, 34.100 katonával. A jelentős mennyiségű munkásőr fegyverzet – és anyag jórészt korszerűtlen volt, így a hadsereg nem tartott rá igényt.

A pártállam fennállása alatt mindvégig hiányzott a fegyveres erőknek a jogállamokra jellemző civil ellenőrzése. A Néphadsereg felett az ellenőrzést az MSzMP.KB. gyakorolta 1989. októberéig. A honvédelmi miniszterek egy személyben látták el az államigazgatási irányítási és a katonai, parancsnoki funkciókat.

A Néphadsereg megnevezés 1990. március 15-től Magyar Honvédségre módosult és döntő szervezeti változásokat hajtottak végre. A Németh-kormány lépésről-lépésre előkészítette a haderő csökkentését, a demokratikus és polgári

irányítás megteremtését, a pártirányítás megszüntetését. Megalakították a Magyar Honvédség Parancsnokságát és külön választották a Honvédelmi Minisztériumot. Küldöttség tanulmányozta két független állam – Ausztria és Finnország – katonai vezetésének szervezetét. Az új katonai legfelsőbb szervezet a MH. Parancsnoksága a béketervezéstől, a felkészítéstől a háborús alkalmazás megteremtéséig – beleértve az anyagi-technikai ellátást, - teljesen átfogta a katonai erő alkalmazásával kapcsolatos területeket.

Haderőreformként mutatták be a védelmi doktrína követelményeiből adódó folytonos átszervezéseket, ami elkezdődött a Varsói Szerződés 1987. évi legfelső szintű ülésével, ahol a politikai enyhülésnek megfelelően elfogadták az új védelmi doktrínát, vagyis felhagytak a támadó jellegű háborús alkalmazás hangsúlyozásával, a fenyegetésekkel.

A Magyar Néphadsereg csapatainak első hadászati lépcsője a Dunántúlon állomásozott, nagy tömegű támadó fegyverrel, viszonylag korszerűen ellátva. 1990 novemberében aláírták az európai hagyományos fegyveres erők csökkentéséről szóló megállapodást, amelynek részleteit a Mellékletben lehet olvasni.

Megkezdődtek – a később több lépcsőben végrehajtott – haderőcsökkentések, létszámleépítések.

A könyv részletesen ismerteti ezek pénzügyi hátterét, a nemzetgazdaság rossz állapotát és a felelőtlen, reformok sorozatát, ami a hadsereg személyi állományában, a fegyverzetben súlyos károkat okozott, hosszú éveken át.

A Honvédség mindvégig távol tartotta magát a belpolitikai, pártpolitikai küzdelmekről, a katonák segítették a demokratikus átmenetet.

A Néphadsereg/Honvédség főbb technikai eszközeit táblázatosan mutatja be az írás az 1980-as évek második felében. Meg kell jegyezni, hogy az adott kor követelményeihez a szomszédos keleti és nyugati országok hadseregeinek technikai fejlettségéhez hasonlítva, a magyar hadsereg felszerelése és csapatainak kiképzése, hadrafoghatósága korszerűnek volt mondható, sőt elérte a II. Világháború utáni évtizedekben a legfejlettebb színvonalat. Nagyon érdekes áttekintést ad egy táblázat a főbb haditechnikai rendszerek és fegyverek 1986-os árszínvonaláról. Pl. egy igen korszerű (1986.) T-72 típusú harckocsi beszerzési értéke 11.800 tonna kenyér árának felelt meg az akkori áron. Jól érzékelhető az is, hogy egy fegyverrendszeren belül hogyan növekedett az egyre korszerűbb újabb fegyverzet ára. (Pl. SZU-22M3 repülőgép)

Külön érdekes fejezet szól a katonai elhárítás átalakításáról a rendszerváltozás során. Ilyen áttekintés még korábban nem látott napvilágot, erről a témáról.

Az 1990. évi X. törvény a megalakuló biztonsági szervezeteket a Belügyminisztérium helyett a miniszterelnök alá rendelte. Létrejött a Katonai Felderítő és Katonai Biztonsági Hivatal. Érdekes, olvasmányos a leírás a felderítés a

hírszerzés rövid történetéről, az I. Világháborútól, a II. Világháború végéig és azután.

A VKF-2 Csoportfőnökség sokévi tevékenysége a Varsói Szerződést kiszolgálva, stabilan működött. Egy 1990. februári minisztertanácsi határozatban egyesítették a titkosszolgálatokat, tehát folytonos átalakítások történtek 1995-ig, majd egy teljesebb körű, jól kidolgozott törvény intézkedett a Katonai felderítés tárgyában (1995. évi CXXV.trv.). Az EU- és NATO-csatlakozás újabb átalakítást eredményezett a katonai biztonsági szolgálatnál, megalakult a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat, ami magában egyesíti a felderítő és az elhárító tevékenységet.

A könyv X. fejezete a rendszerváltozás egyik nagy figyelmet keltő eseményéről is ír, az ún. taxis-blokádról, katonai szemmel. Véleményeket lehet olvasni vezető politikusoktól az SzDSz által a háttérből szervezett törvénytelen megmozdulásról és az államfőnek az Alkotmánybíróság által is helytelenített beavatkozásáról, vagyis a Magyar Honvédségnek a rend helyreállításában felvetődött beavatkozásának megtiltásával kapcsolatban.

Roppant érdekes olvasmány az akkori napok, a feszült helyzet részletes leírása, a honvédségi erők esetleges alkalmazhatóságának dilemmája, és egy, – akár részleges katonai rendteremtés – lehetséges következményeinek elemzése. A szerző levonja a taxisblokáddal kapcsolatos következtetéseket – az Alkotmánybíróság ezzel kapcsolatos állásfoglalását figyelembe véve, – miszerint az államfői beavatkozás megakadályozta a katonák bevonását a konfliktusba. A honvédelmi törvény egyértelműen rögzíti, hogy a honvédséget annak parancsnoka (nem a köztársasági elnök) vezeti, részletesen meghatározott joghatás, - és felelősségi körrel. Akkor ezt a tényt a politikai vezetés nem tudta értelmezni és elfogadni. Nagyon érdekesek a közölt eredeti dokumentumok másolatai, főleg a honvédség erőinek felhasználásáról szóló Kormányhatározat (1990. okt. 26.)

A XI. fejezet a Varsói Szerződés megszüntetésével foglalkozik – magyar szemmel. Érdemes elolvasni a Szerződés rövid történetét 1955-ös alapításától, és a magyar kormány 1956. októberi forradalom idején bejelentett kilépési szándékáról. Nagy Imrét idézve: „*A Varsói Szerződés nem más, mint a szovjet katonai doktrína ráerőszakolása a résztvevő országokra, –... .. igazi értelme tehát az, hogy az egyes országokban elhelyezett csapatok segítségével olyan politikai, gazdasági és katonai helyzetet biztosítson, amely legjobban megfelel a szovjet hatalmi, katonai törekvéseknek.*”

Az 1990. évi választások után az új kormány kifejezte akarátát a szerződésből való kilépésre. Az események felgyorsulásának motorja Magyarország kormánya volt.

Nagyon érdekes – a mai közép-európai politikai együttműködéshez hasonlóan – a magyar-lengyel-csehszlovák kormány egyeztetett, összehangolt tevékenysége 1990-ben is, ami a szerződés felszámolását célozta. Végül 1991. március 31-vel megszűnt a Varsói Szerződés szervezete, annak minden katonai, politikai tevékenysége. A mellékelt dokumentumok másolatai között legérdekesebb: Jegyzőkönyv a Varsói Szerződés katonai szerveinek felszámolásáról, amit aláírt valamennyi tagállam külügy- és honvédelmi minisztere.

A fenti témával szorosan összefüggő fejezet a Szovjet Fegyveres Erők hazánkban ideiglenesen állomásozó csapatainak kivonásáról. Több, mint 46 év után történt ezen csapatok kivonása. A kivonás előtt, 1989-ben egy páncélos hadosztály, egy páncélos gárdahadosztály, és két gépesített lövész hadosztály és egyéb alakulatok, valamint a 36. Légi Hadsereg tartózkodott hazánkban. Nukleáris fegyverek, rakéta- és repülő támaszpontokon is voltak szovjet kézben az ország különböző pontjain, nagy titokban, amelyek nem tartoztak a Déli Hadseregcsoporthoz. Az itt állomásozó szovjet alakulatoknak nem annyira a mennyisége, mint inkább a minősége volt jelentős ütőerő (első lépcsős csapatok), korszerű haditechnikai eszközökkel ellátva. Érdekes momentum, hogy a csapatok kivonására – Romániához hasonlóan Hruscsov pártfőtitkár tett javaslatot először, 1958-ban, amit Kádárék hallani sem akartak a forradalom után. (Romániából ki is vonták őket 1958 nyarán).

1989 őszén elszállították hazánkból a szovjet atomfegyvereket és megkezdődtek a részleges csapatkivonások: 11.300 katona, 470 harcocs, 200 löveg stb.

A teljes kivonásról szóló szerződést 1990. március 10-én írták alá, és véghatáridőnek 1991. júniust jelölték meg. A maradék 49.700 katona, 860 harcocs, 1500 pc. harcjármű, 152 repülőgép, 117 helikopter, nagy mennyiségű jármű, lőszer képezte a kivonandó tételket. A hatalmas méretű szállítás pontos végrehajtása után Magyarország visszanyerte szuverenitását 1991 júniusában. Nagy vitát, nehéz tárgyalásokat követelt az utólagos pénzügyi elszámolás a felek között. Roppant érdekes olvasmányokat tartalmaz a XII. fejezethez csatolt irodalomjegyzék.

Egyúttal felvetődött a kérdés, hogy a visszanyert szuverenitás megtartása, a semlegesség, vagy a nyugati katonai tömbhöz igazodás lesz-e Magyarország számára a követendő külpolitikai út? Egyúttal hasonló dilemma foglalkoztatta a mai V4-tagországok vezetőit is az akkori politikai átalakulások idején. Hatalmas változást követelt – sokéves fejlődéssel – a hadsereg átalakítása, átfegyverzésének elhúzódó feladata, a kiképzés reformja, maga a katonai doktrína, az állam és a hadsereg viszonya, a katonák megbecsülése és az egyéni sorskérdések, a létszámcsökkentések, a jól képzett tisztek hiányzó megbecsülése, sokszor feleslegessé válása. A legnagyobb érték az átalakulások évtizedében a Magyar

Honvédség távolmaradása a politikától, ami a magyar katona intelligenciáját és a parancsnokok helyes hozzáállását bizonyítja.

A teljes kép bemutatásához hozzátartozik a szerzők szerint a Katonai Táborig Lelkészi Szolgálat újjászervezésének leírása is. Kiindulási alap az újjászervezéshez a katonai szolgálatot teljesítők szabad vallásgyakorlása volt, a lelki gondozás és a hazaszeretetre való nevelés. Hatalmas története van a régi idők-től fogva a tábori lelkésznek.

A második világháború után a nagy ideológiai változás egyik fő célja volt az egyház és a társadalom szétválasztása.

Áttekintést kapunk az állam, az egyház és a hadsereg 1945. előtti kapcsolatáról. Szent István király a frank király birodalmának szerkezetét tekintette mintának és a király gondoskodott a katonai lelképászorokról. Később, több esetben maguk a főpapok vezettek csapatokat a csatákba.

A két világháború közötti, jól működő lelkészi szolgálatot 1951-ben felszámolták. Az állami szinten meghirdetett ateizmus lett a kereszténység helyett az iránymutató ideológia, a valláspótlék. Valamennyi felekezet, de főleg a katolikus egyház elleni kíméletlen harc folyt a „reakciós erők” ellen. A vallásszabadság akkor sem létezett, ha azt formailag az Alkotmányban biztosították is. Az egyházak ellenőrzését az Állami Egyházügyi Hivatal végezte.

Az 1970-es években egyre többen tagadták meg a katonai szolgálatot mind a sorkötelesek, mind a tartalékos állományból és később bevezették a fegyver nélküli szolgálatot. A törvény és a joggyakorlat az 1980-as évek közepéig a szolgálat-megtagadást politikai szembenállásként tartotta számon, és börtönnel büntette. A Püspöki Kar 1986. évi nyilatkozata rendezte a feszült helyzetet, elismerte a katonai szolgálat kötelező jellegét.

A civil szervezetek követelték a szabad vallásgyakorlást a Magyar Néphadseregben belül is, ezért 1987-ben megalakult a Katonai Lelkészi Hivatal, ám a sokszor szerepelt lelkiismereti ok, vagyis a fegyveres szolgálat megtagadása nem volt konkrétan meghatározva és ezért vita tárgyát képezte.

A laktanyákon belüli vallásgyakorlás lehetőségét egészen a rendszerváltozásig nem sikerült tisztázni, egészen 1990. őszig, amikor az egyházak és a HM között konkrét párbeszéd indult meg. Végül 1994-ben megadatott a Katonai Lelkészi Szolgálat létrejöttével a háború előtti tábori lelkészi rendszer jogfolytonosságának helyreállítása. A Szolgálatban három, azonos jogállású szolgálati ág jött létre, a katolikus, protestáns, zsidó. Sok-sok jogi vita után és 1994-ben a kormányváltás utáni akadályoztatással, de tisztázódott a tábori lelkészi tevékenység a hadseregben, jó személyi feltételekkel, katonai keretek között működik a rendszer és 1999. óta, a NATO-tagságunk óta megfelel a Magyarországi Katonai Ordináriátus Szabályzatban rögzítetteknek. A sokak által felvetett

kérdés, hogy nincs-e ellentmondás a katonának a haza védelmére tett esküje és az isteni törvények (ne ölj!) parancsa között, - nyugodtan lehet válaszolni, hogy nincs, mert a haza védelme parancs, ha egy hadsereg nem védi a hazáját, akkor nem azon az úton jár, amire rendelve van, és nem teljesíti keresztény és európai kötelességét.

A tábori lelkészek együtt vannak a missziós kiküldetésben is a honvédekkel, a szolgálat nehézségeiben bátorítják a helyállásban a katonákat.

Az utolsó, XIV. fejezetben a szerző áttekinti a megváltozott biztonsági környezetben a hadsereg szerepét, küldetését. Enyhült a nemzetközi feszültség a 80-as évek végére, 1990-ben aláírták az európai hagyományos fegyverzet csökkentéséről alkotott CFE-egyezményt. A maximálisan fegyverben tartható fő fegyverzet Magyarországon a következő lehet; 835 harckocsi, 1700 páncélozott harcjármű, 180 harcászati repülőgép, 108 harci helikopter. A tüzérség ereje is túlméretezett volt, hasonlóan a többi fegyvernemhez a 80-as évek elején. Ekkor érte el a Magyar Néphadsereg a háború utáni legmodernebb fegyverekkel történt felszerelésének csúcspontját és ütőképes modern, jól szervezett hadsereg volt.

A Varsói Szerződés 1991. évi felszámolása és a szovjet hadosztályok kivonása után hazánk egy semleges erőterében volt a szomszédos országokkal együtt. Magyarországnak és szomszédjainak ekkor történelmi lehetősége lett volna saját külpolitika és katonapolitika folytatására, és választani kellett a semlegesség és egy ismételt elkötelezettség között. A semlegesség akkor geostratégiai lehetőség lett volna, Kelet-Közép Európa államaival karöltve, egyeztetett katonapolitikai, stratégiai elvek szerint, egy „Köztes Európa” létrehozásával Oroszország és a NATO között. Így nem képezhetett volna az ütköző zónát ez a néhány, azóta NATO-tag ország és nem képezné ma sem a szemben álló fegyveres erők stratégiai előrevonásának és szétbontkozásának területét. Ez a semlegesség csak vágyálom maradt, a délszláv háború, az USA NATO-terjeszkedése lett a meghatározó. 1991. március 15-től a Magyar Néphadseregből Magyar Honvédség lett.

Új korszak kezdődött a Magyar Honvédség életében 1990 tavaszán, és az több lépésben folytatódott. Az új kormány – némi bizalmatlansággal – kezdett neki a haderő átalakításnak, immár civil honvédelmi miniszterrel a HM élén, amiben segítette őt Lőrincz Kálmán altbgy., Borsits László altbgy. és sok becsületes főtiszt, tábornok. Fő cél volt a nemzet érdekeinek képviselője, a hadsereg demokratizálása, a politika és a hadsereg szétválasztása. A hadsereg iránti bizalmat a délszláv háború félelme, a honvédség helyállása hozta meg. Nem Göncz Árpád főparancsnok útmutatása miatt lett demokratikus, nemzetéhez hű a hadsereg, hanem a személyi (hivatásos) állomány többségének hazafias gondolkodása, hozzáállása, az állami vezetés honvédelmi politikája határozta meg az átalakulást.

Meghatározó volt az 1990. évi XXI. sz. honvédelmi törvény és az 1993. évi CX. törvény. Az Alkotmány is segítette a folyamatokat, a hadsereg pártirányítása megszűnt. Létrejött a Honvédelmi Tanács, de a köztársasági elnök, mint főparancsnok, a fegyveres erők egyikének sem szolgálati előljárója.

Az átalakítás első szakasza 1989. dec. 1-től 1991. dec. 31-ig tartott. Új védelmi doktrínát és jelentős létszámcökkentést határoztak el 1991. dec. 21-ig. A tervezett békelelétszám 90.000 fő, háborús létszám 270.000 fő volt a terv szerint. A szárazföldi hadsereg három hadtestből és hadsereg közvetlenekből állt, a légvédelem egy hadtestbe szervezve működött.

Ám az ország rossz gazdasági, pénzügyi helyzetében a költségvetésből egyre kevesebb jutott a haderőre.

Ezzel elkezdődött, – a még a 80-as évek közepén erős, jól felszerelt – hadsereg folyamatos leépítése, gyengítése. A rendszerből kivonták a csapásmérő rakéták 50%-át, a tábori tüzér- és páncéltörő tüzérség eszközeinek 40%-át, a harcokocsik 43%-át és a páncélozott harcjárművek 14%-át, és 1991-ben a hadrendből kivonták a SCUD-B és a FROG-7 rakétarendszert. Megszűnt hét öszszefegyvernemi dandár, 22 harcokocsi zászlóalj. A légvédelmi és repülőcsapatok – nem lévén még légierő, – állományából a helikopterek 19%-át, a vadászrepülőök 40%-át, a honi légvédelmi rakétakomplexumok 20%-át. Az ország védelme erősen legyengült a délszláv háború küszöbén. A csapatok feltöltöttsége, készenléti rendszere is megváltozott. A diszlokáció az egész ország területének védelmével arányosan megváltozott.

Át kellett dolgozni a Varsói Szerződésből immár független hadászati – hadműveleti terveket rövid idő alatt és konkrét háborús tervezést igényelt a déli határszakaszok védelme. A „körkörös védelem” tervezését sokan bírálták, – a liberális ellenzék, az SzDSz, – katonai ismeretek hiányában.

Rendkívül érdekes a hadsereg fenntartásának, fejlesztésének pénzügyi, költségvetési háttere. Ellentét van folyamatosan az átalakulás éveiben a pénzügyi lehetőségek és védelmi feladatok megvalósíthatósága között. Érdekes megjegyzés például, hogy Magyarország nem vette igénybe az amerikai és európai segélyprogramokat, mint pl. Lengyelország, Románia. Mindenképpen csökkent – pénzhiány miatt – a csapatok kiképzési színvonala, a működőképesség fenntartása és a fiatal tisztikar megtartása. De ki tudna elszámolni a drága fegyverzet felszámolásával?

A működőképesség fenntartása közelítette a kritikus szintet a leírás szerint.

Az 1994. évi kormányváltás után egyre inkább a NATO-csatlakozás elérése került előtérbe és ezzel elkezdődött a klasszikus haderőstruktúráról, a modul rendszerű NATO-részfeladatokra történő alkalmazásra való átállás. Több, mint tíz évig ez volt a meghatározó feladata a Magyar Honvédségnek, ami az

ország önálló védelmét elhanyagoló katonapolitika volt, nagyon szűkös katonai költségvetéssel.

A fejezet végén Lőrincz Kálmán vezérezredes összefoglaló értékelését, lesújtó véleményét idézi dr. Mészáros Gyula, a szerző. Ebben a Magyar Honvédség első parancsnoka leírja: „*hogy senki sem mérte fel, mekkora a társadalom tűrőképessége, bizalomvesztése, úgy azt sem, milyen mértékben kopott el másfél évtized alatt a haderő további reform-befogadóképessége. A professzionális katonai értékeket előszeretettel nélkülöző és hitelében egyre jobban kiüresedő reformok hatásaként, – az értékvesztés állapotában – jellemzővé válik a meggyőződés nélküli alkalmazkodás kényszere, nehezen alakulhat ki és fejlődhet a szervezeti kultúra, a tisztikar elengedhetetlenül szükséges erkölcsi értékrendje, megújulása, testületi szelleme.*”

A politikának tudomásul kell vennie, hogy mindaddig, amíg a népek, nemzetek békés eszközökkel nem képesek érvényesíteni saját érdekeiket és másokkal szemben azokat megvédeni, addig háborúkkal a jövőben is számolni kell.

„*Egy hazánk elleni agresszióknak lehet, ma csekély a valószínűsége, de beláthatatlan lenne a következménye.*” (Lőrincz Kálmán)

A könyv két kötete az 1990-es évek eseményeivel lezárul, mint az címe is rögzíti: a rendszerváltás sodrában tárgyalja a Magyar Néphadsereg/Magyar Honvédség átalakulási folyamatát. A szerzők hazafias lelkesedéssel írták le a sokszor negatív, hadsereg-ellenes, a hadseregtől idegenkedő politikai döntések között vergődő honvédségi folyamatokat, és a 90-es évek végére elgyengített, pénzügyileg ellehetetlenített hadsereg helyzetét, a tisztikar kitartását és a felső vezetés helytállását. Jól érzékeltetik a határainkon túli országok labilis politikai állapotát, bár nem vállalkoznak a szomszédos államok fegyveres erőivel történő összehasonlításra. Mégis érzékelhető országunk védelmének folyamatos gyengítése, az állandó reformok hangoztatása és a katonai állomány kiszolgáltatása, a fegyverzet túlzott csökkentése, ami később is folytatódott az ország-védelem felelőtlen gyengítésével. Elgondolkodtató, hogy mennyire szükségessé vált a Magyar Honvédség tényleges fejlesztése, a katonai felső képzés minőségi átalakítása és a teljesen hiányzó fegyverzet beszerzésével (harcokocsik, tüzérség, forgószárnyasok stb. -) egy ütőképes hadsereg kialakítása, ami most kezdődik.

A könyv elolvasása hozzásegíti az olvasókat a jelenlegi katonai fejlesztések megértéséhez, ahhoz, hogy hazánkat érő esetleges támadás kivédésére önálló erővel is kell rendelkezni a feszültségekkel bővelkedő európai helyzetben, és végre legyen Magyarországnak a térségben meghatározó hadereje a legkorszerűbb hagyományos fegyverekkel felszerelve, jól kiképezve.

A könyv csatolt mellékletei eddig nem közismert adatokat, táblázatokat tartalmaznak. Például kiemelve az 1990. évi áttekintés a Magyar Néphadsereg főbb

haditechnikai eszközeinek mennyiségi és korszerűségi állapotáról, a 2000. évig végrehajtandó kivonási tervről, a létszámadatokról, a szervezeti rendszerről. Ez már történelmi helyzetismertetés.

Minden fejezetet végén igen gazdag irodalomjegyzék áll, mert a szerzők rendkívül nagy irodalmi kutatómunkát végeztek, sok forrásmunkából idéznek.

Fontos függelék a katonai fogalmak, szakkifejezések magyarázata, ami az olvasót eligazítja, ha nem jártas a katonai világban vagy nem volt katona.

A két szerző, Helgert Imre és Mészáros Gyula életrajza hitelesíti a leírtakat, mert ők végigjárták a hadsereg minden szintjén katonai pályájuk lépcsőfokait, magas képzettségük, parancsnoki beosztásuk, vezetői gyakorlatuk áttekintést és pontos, hiteles ismereteket adott a katonaság helyzetéről, a nehéz átalakítási folyamatokról. Mészáros Gyula repülő ezredes a szovjet vezérkari akadémiát is elvégezte, ami az akkori korszak legmagasabb képzését adta és nemzetközileg is a legelismertebb ilyen felsőfokú intézet volt.

A könyv egyedülálló vállalkozás a magyar katonai átalakulás, a Magyar Honvédség kialakításának, rögzös útjának ismertetésére, eddig még soha nem tárgyalt, korábban titkos adatok, összefüggések bemutatására. Izgalmas, magas színvonalú, hiteles olvasmány minden érdeklődő számára.

Felhasznált irodalom

Helgert I. - Mészáros Gy. (2017): *A magyar honvédség a rendszerváltozás sodrában I-II.* Lakitek: Antológia Kiadó

Interjú Balogh Jánossal, Nagy Istvánnal és Túrós Andrással

Külterületek biztonsága, környezetünk védelme 2019-2020

Az Agrárminisztérium és az Országos Polgárőr Szövetség együttműködésében, az Országos Rendőr-főkapitányság szakmai támogatásával és felügyeletével megvalósuló program

Lajosmizsén került megrendezésre 2019. november 9-én az a szakmai rendezvény, amelynek témája az Agrárminisztérium és az Országos Polgárőr Szövetség együttműködésében, az Országos Rendőr-főkapitányság szakmai támogatásával és felügyeletével a 2019-2020. év között megvalósuló projekt programindító eseménye volt. Az előadások során elhangzott, hogy milyen nagy jelentősége van az összefogásnak egy olyan történelmi pillanatban, amikor a globális kihívások, a klímaváltozás következtében felértékelődnek Magyarország természeti erőforrásai, termőföldjei, ivóvízkészlete, valamennyi természet adta kincse, amely az itt élő emberek jólétének záloga. A különböző területeken, szinteken működő intézmények szakemberei, vezetői felismerték, hogy a kitzűzött célok hatékonyabban, sikeresebben megvalósíthatók egy jól szervezett, előkészített összefogás keretében. Különösen nagy érdeklődésre tarthat számot, amikor egy közös program különböző résztvevői a saját szemszögükből láttatva mutatják be annak részleteit. Ennek érdekében kérdeztük a projektről és annak részleteiről mindhárom szervezet vezetőjét, akik örömmel tettek eleget megkeresésünknek.

Elsőként Túrós András, az Országos Polgárőr Szövetség elnökét kérdeztük az összefogásról, akivel Hornyik Zsuzsanna beszélgetett.

Tisztelt Elnök Úr! A 2019. november 9-én megrendezett Külterületek biztonsága, környezetünk védelme 2019-2020 programindító konferencián kiderült, hogy az Országos Polgárőr Szövetségnek kiemelt szerep jutott nemcsak a program előkészítésében, de végrehajtásában is. Mi is a közös program előzménye, célja és mi indokolta annak elindítását?

Az előzmények kapcsán egészen 2009-ig kell visszamennünk az időben. Tíz évvel ezelőtt Pintér Sándor belügyminiszter megbízott azzal, hogy tájékozzunk Magyarország különböző régióiban, hogy milyen a lakosság biztonságérzete, milyen problémákat látnak a helyi lakosok a közbiztonságot illetően, és

milyen javaslataik vannak azok kezelésére, megoldására. 2010-re ez a felmérés elkészült Borsod-, Szabolcs, Heves- és Somogy-megye vonatkozásában, ahol találkoztunk a helyi lakosokkal és a települések vezetőivel is. Általános véleményként fogalmazódott meg a megkérdezettek részéről, hogy nem kielégítő a közbiztonság a külterületeken. Sok volt a lopás, a rongálás, erdőirtás, a szántóföldi termények eltulajdonítása, a szőlőskertek lerombolása. A másik előzménye a mostani programnak, hogy a tapasztalt negatív jelenségek megismerését követően, azokra tekintettel, öt évvel ezelőtt az Országos Polgárőr Szövetség meghirdetett egy hasonló programot, a külterületek biztonságának a programját, amely egyszerűen abban merült ki, hogy meghatározta a polgárőrök számára azt, hogy szolgálati óráik 25-30%-át külterületeken teljesítsék. Az előzmények között említeném meg rendőri pályafutásom során aziránt szerzett tapasztalataimat is, hogy a külterületeken elkövetett bűncselekmények nem kaptak kellő figyelmet a rendészeti szervek részéről. Személy szerint engem a lakosság részéről megfogalmazódott kritika motivált leginkább abban, hogy valamit tenni kell a helyzet megoldása érdekében. A 2015-ös program rendkívül sikeresnek bizonyult. Érezhetően visszaszorult a bűnözés, a jogsértések száma a külterületeken, a polgárőrök pusztán jelenléte idézte elő a kedvező irányú változást. Több száz tettenérésben, elfogásban is részt vettek a kollégák.

A program jelenlegi célja a viszonylag elfogadható biztonság stabilizálása, elsősorban a falopások, erdei rongálások megelőzése, valamint az, hogy a polgárőrség a megvalósítás élére állva alakítson ki egy virtuális külterületi biztonsági hálót, elsősorban az alföldi megyékben és azokon a helyeken, ahol jelentős a tanyavilág. Ehhez társul további járulékos célként a környezetkárosítás megelőzése és a környezeti értékek megelőző védelme.

Hogyan határozták meg a programban résztvevő szervezetek a végrehajtás időtartamát?

Az Agrárminisztériummal abban állapodtunk meg, hogy a meghirdetett program időtartama bő egy év legyen, de ez nem jelenti azt, hogy az 2020. év végén befejeződné. A program időtartama alatt már idén december, január hónapban előkészítő előadások, felkészítések kezdődnek. Mivel idényjellegű jogsértésekről van szó, minden évszakhoz köthető valamilyen külterületi jogsértési tendencia, ezekben az időszakokban összehangoltan, nagy létszámú polgárőr állománnyal próbáljuk a területeket ellenőrizni. Többek között ez is benne foglaltatik a 2020-as munkatervben. Nagy polgárőr demonstrációkkal is próbáljuk javítani a külterületek biztonságát.

Kik vesznek részt az összefogás során a program megvalósításában?

Az Országos Polgárőr Szövetség részéről legalább tízezer polgárőr vesz részt a program megvalósításában. Mivel a Polgárőrség szervezi és áll az élén a programnak, elvárás a helyi polgárőrvezetők felé, hogy koordinálják a végrehajtást, valamint a külterületeken lévő ún. alternatív rendészeti szervek képviselőit is bevonják. Így különösen, az Agrárminisztérium kérésének megfelelően, a mezőőröket kell megszólítani, munkájukban támogatni a polgárőr jelenléttel, továbbá valamennyi természetvédelmi őr, halőr, vadőr tevékenységét is erősíteni. A kapcsolatfelvétel a helyi vadásztársaságokkal, a földtulajdonosokkal és gazdákkal is megtörtént. Általános tapasztalat, hogy a gazdák nagy része mástól várja a biztonságot, a nagy gazdaságok pedig védik saját vagyoniukat, ugyanis olyan hatalmas értékek halmozódtak fel, hogy vagyonoőrköt, fegyveres őrköt alkalmaznak, de ezek inkább objektum védelemre korlátozódnak. A polgárőrök megszólítják a gazdákat is, erkölcsi, anyagi támogatást kérnek a közbiztonság érdekében folytatott tevékenységükhöz, és szerencsére elmondható, hogy a földtulajdonosok szívesen támogatják az egyesületeket, örömmel fogadják az együttműködés ezen módját.

Mi az Országos Polgárőr Szövetség szerepe a program végrehajtásában?

Az Országos Polgárőr Szövetség a gazdája a programnak, az elnökség alkotta meg a programot egyeztetve az Országos Rendőr-főkapitányság vezetőjével, a szakmai ajánlásokat, elvárásokat is az elnökség fogalmazta meg. Tulajdonképpen a Polgárőr Szövetség feladata a program meghirdetése, koordinációja és a végrehajtáshoz szükséges feltételek megteremtése. A Polgárőr Szövetség kezdeményezte az Agrárminisztériumnál a program beindítását és szervezetünk javaslatára támogatta negyven millió forinttal a Minisztérium a program elindítását.

Mi várható a most meghirdetett program végrehajtását követően, lesz-e folytatás?

Ma még nem látjuk a most induló program hatásait, de ettől függetlenül vannak elképzeléseink a folytatást illetően. Tekintettel arra, hogy a program egésze nemcsak a külterületek biztonságára fókuszál, hanem a környezetünk védelmével is foglalkozik, továbbá a nyitórendezvényen is elhangzott, hogy a Szövetség az ország-fásítási programhoz csatlakozik azáltal, hogy minden polgárőr fejenként öt-öt fa ültetését vállalja a helyi önkormányzatokkal, erdőgazdaságokkal a 2020. és 2021. évben, elmondhatjuk, hogy a 2020. év végével nem fejeződik be a program, folytatódik az azt követő években is. Ismerve a polgárőrök lelkes hozzáállását, biztosan kijelenthetem, hogy ennek a programnak a megvalósítása is várhatóan százszázalékos lesz, az eddigi polgárőr akciók végrehajtásához hasonlóan. Amennyiben a közös értékelést követően kiderül, hogy a programnak van létjogosultsága, természetesen folytatódik ezen okból kifolyólag is. Annál

is inkább valószínű a folytatás, mert egy olyan területre hirdette meg a programot a Polgárőr Szövetség, amely eddig nem volt kezelve. Ma Magyarországon a települések biztonsága olyan szintet ért el, hogy a polgárőrségnek van kapacitása arra, hogy a külterületek közbiztonságával foglalkozzon. A külterületek biztonságának javítása és a környezetünk védelme nagyon fontos célkitűzések, és egyre több polgárőr van, aki szívesen csatlakozik a meghirdetett célok megvalósításához és én ennek szívből örülök.

A következőkben álljon itt Balogh János r. altábornaggyal, az Országos Rendőr-főkapitányság vezetőjével készített interjúnk, amelyből a rendőrség szemszögéből ismerhetjük meg a programot és annak a hivatásos állományra jutó feladatait.

Tisztelt Főkapitány Úr! A 2019. november 9-én megrendezett Külterületek biztonsága, környezetünk védelme 2019-2020 programindító konferencián Ön is előadást tartott, amelyből kiderült, hogy már régóta szoros együttműködés jellemzi a rendőrséget és a polgárőrséget. Ennek is köszönhetően lényegesen javultak a bűnügyi statisztikák. A most meghirdetett projekt kapcsán szeretnénk néhány kérdést feltenni, amelyeket Túrós Andrásnak, az Országos Polgárőr Szövetség elnökének is feltettünk és Nagy István minisztert is megkerestük. Mi is a közös program előzménye, célja és mi indokolta annak elindítását?

A rendőrség és a polgárőrség kapcsolata harminc évre nyúlik vissza, egészen az Országos Polgárőr Szövetség megalakulásának pillanatáig, amely bátran tekinthető a mostani program előzményének. Nagyon megtisztelő, hogy a Polgárőr Szövetség elnöke, Túrós András egy előadáson megjegyezte, még mindig érzik, hogy fogjuk a kezüket, de már nem olyan viszonylatban, mint a kezdetekkor, hanem most már partnerinek mondható ez a kapcsolat. Nagy örömeinkre kölcsönös támogatás jellemzi a jelenlegi együttműködést. Ma már mindenki számára elfogadott tény, hogy a polgárőrök a közterületek biztonságának fenntartása érdekében állandóan jelenlévő szereplők, és nagyon sok helyen ki tudják egészíteni a rendőrség munkáját. Olyan időszakokban, olyan helyeken tudnak fizikai jelenlétet biztosítani, amelyre a rendőrség nem képes, köszönhetően a Polgárőr Szövetség közel 65ezres létszámának. Ez majdnem a duplája a rendőrség állományának. Ezért, ahol nem szükséges a tényleges rendőri felügyelet, ott a polgárőrök maradéktalanul el tudják látni a közbiztonság fenntartását, és az ahhoz kapcsolódó egyéb megelőző tevékenységeket is. Ahogyan azt a lajosmizsei konferencián is elmondtam, a jelenlegi program tulajdonképpen egy régi jól működő kapcsolat térbeli kiterjesztése, amely nem jelenti azt, hogy a rendőrség ne lett volna jelen eddig is a külterületeken, csak ez most központi

helyre került. Szerencsére mára már kijelenthető, hogy a települések közbiztonsága elérte azt az elfogadható szintet, amely lehetővé tette, hogy a figyelem a külterületek felé is irányuljon. Valójában a külterületeken is jelentős mértékű a bűncselekmények számának csökkenése és összességében elmondható, hogy minden tendencia javulást mutat, viszont vannak olyan jelenségek – többek között a környezetkárosítás, illegális hulladéklerakás, rongálás -, amelyekre a mennyiségi adatok okán is jobban oda kell figyelnünk, másrészt a felszabaduló, a településekről átirányított kapacitásnak köszönhetően megvalósíthatónak látszik az egyenszilárdság a települések és a külterületek közbiztonsága tekintetében. Engem személy szerint is nagyon zavar a külterületen zajló illegális hulladéklerakás, és nagyon örülök annak, hogy egyre többen vannak ezzel így, mert a probléma kezelése, megoldása csak széleskörű összefogással valósulhat meg, amelyben a rendőrség a polgárőrségen kívül a lakosság együttműködésére is számít. A lakosság részéről még nem érte el ez a jelenség azt az ingerküszöböt, amely automatikussá tenné a lakossági bejelentéseket. Tudatosítani kell az emberekben, hogy ezekkel a bűncselekményekkel okozott károknak mindenki az elszenvedője, ezért mindenkinek érdeke a felelősök megtalálása, felelősségre vonása. Ezen a területen a kapcsolatépítésben lehet fontos szerepe a polgárőrségnek, mert tagjai jelen vannak a mindennapokban, helyben laknak. Lehetőségük van rá, hogy rálássanak a rendkívüli eseményekre. Azért meg kell jegyezni, hogy bizonyos körben mégis megnőtt az emberek bejelentési hajlandósága, aminek köszönhetően csökkentek bizonyos bűncselekmények, pl.: a terménylopások, borospincék feltörése, borlopás. A cél az, hogy ez a bejelentési hajlandóság a környezetkárosításokra és minden környezetvédelemmel összefüggő káresetre is kiterjedjen, és további segítséggel, közreműködéssel is kiegészüljön a rendőrség irányába a hatékony fellépés érdekében.

A program végrehajtásának várható befejezését a 2020. év végére hirdették. Főkapitány Úr hogyan vélekedik erről?

A Külterületek biztonsága, környezetünk védelme programot meghirdető résztvevők nem csupán egy kampánynak szánták azt, ezért teljesen biztos vagyok abban, hogy annak megvalósítása nem ér véget 2020-ban. Legfontosabb üzenete a figyelem-kiterjesztés a külterületek felé, amely egy hosszú távon is fenntartani kívánt cél.

Mi az Országos Rendőr-főkapitányság szerepe a program végrehajtásában?

A rendőrségnek több fontos szerepe is van a végrehajtásban, többek között az, hogy az adatbázisa alapján rámutasson arra, melyek azok a területek, ahol a legnagyobb szükség van a beavatkozásra. Erősíti továbbá a polgárőrök és az

egyéb önkormányzati, rendészeti feladatokat ellátó szervek közötti együttműködést, betölt egyfajta koordinátori szerepet is. Ezeken túl pedig amennyiben szükséges, a tevékenységi területre vonatkozó jogszabályok módosítását, kiegészítését is kezdeményezi. Nagyon szeretném, ha nem csak a közfelfogásban elfogadott rendészeti, járőrözési, polgárőri tevékenységekre korlátozódna a rendőrség részvétele. Szívesen részt veszünk kollégáinkkal a szélesebb figyelemfelkeltést célzó megmozdulásokban, kampányokban, fásítási programban, egyéb akciókban. Ezzel is hozzájárulva a környezettudatos magatartás erősítéséhez. Ehhez kapcsolódik az ORFK Közlekedésrendészet legújabb kampánya, amely a gépjárművek szennyező anyag kibocsátásának mértékét szűri. A téli fűtőszeszben beköszöntével pedig aktuális kérdéssé válik a különböző, légszennyezést okozó tüzelőanyagok használata. Ez egy olyan terület, ahol nem csak a bejelentés, figyelmeztetés lenne szükséges az érintettek részéről, hanem egyúttal segítségnyújtás is a káros anyagok kiváltására, hiszen ezekben az esetekben nem a szennyezést okozók megbüntetése a cél, hanem a szennyezés megelőzése, jövőbeli elkerülése. Bízom benne, hogy a rendőrség továbbra is hatékony szerepet tölt be a jövőben a konferencián megfogalmazott célok megvalósításában, a hazánkat is érintő globális méretű problémák kezelésében, megoldásában.

Nagy István agrárminiszter is elfogadta megkeresésünket, tőle a következő válaszokat kaptuk kérdéseinkre a közösen meghirdetett programmal kapcsolatban.

Mi a közös program célja, szükségessége, milyen előzmények kötődnek hozzá?
A magyar gazdák, agrárvállalkozások folyamatosan fejlesztenek, beruháznak a hazai és európai uniós támogatásokból, pályázati forrásokból és az állami kamattámogatás mellett felvett, kedvezményes hitelekkel. A nagy értékű beruházások, a modern gépek, eszközök, technológiák, az újonnan kiépülő mezőgazdasági infrastruktúra, a klímaváltozás kedvezőtlen hatásait mérséklő öntözésfejlesztés keretében megépülő műtárgyak, öntözőrendszerek nagyobb védelmet igényelnek. Ehhez hasonlóan azok a fák, parkok, fasorok, erdők, ipari célú faültetvények is fokozott védelemre szorulnak, amelyek a most induló országos erdősítési, fásítási program keretében fogják gazdagítani Magyarország faállományát. A polgárőrség jelenléte a kormányzati programok indulásánál, közreműködése a végrehajtásuk során, előmozdítja a kormányzati célok megvalósítását. A program célja a jogsértések – a zártkerti, szántóföldi, mezei, erdei lopások – megelőzése, a tanyákon, külterületeken élők biztonságának garantálása, a gazdaságok, nagy értékű eszközök, üdülők védelme, tevékeny szerepvállalás a környezet- és természetvédelemben.

Miként határozná meg a program időtartamát az agrártárca részéről?

A program kialakításánál biztos alapot jelentett, hogy a rendőrség, a polgárőrség és a megyék szervezésében lezajlottak már közel azonos tartalmú és célú eredményes programok az elmúlt húsz évben. Az összegyűjtött információk, tapasztalatok a megkezdett munka folytatására ösztönözték a polgárőrséget – új célok kitűzésével együtt. A Külterületek biztonsága, környezetünk védelme 2019-2020 program idén indult és jövőre fejeződik be, de bízunk abban, hogy a következő években is folytatódhat.

Kik a program résztvevői?

Az együttműködés az Országos Rendőr-főkapitányság, az agrártárca és az Országos Polgárőr Szövetség, a megvalósulás szintjén a polgárőrök és a mezőőrök között jött létre, hogy a közösen felmutatott eredmények növeljék tovább az őrszolgálat és a polgárőrség társadalmi megbecsültségét, ösztönözzék további tagok jelentkezését, újabb őrszolgálatok és polgárőr egyesületek alapítását. Az Agrárminisztérium ágazati szakmai felügyelete alá jelenleg kilenc rendészeti feladatot ellátó őrszolgálat tartozik, amelynek tagjai a mezőőrök mellett, a hegyőrök, a természetvédelmi őrk, az önkormányzati természetvédelmi őrk, a halászati őrk, az erdővédelmi szolgálat tagjai, a hivatásos vadászok, az erdészeti szakszemélyzet és a jogosult erdészeti szakszemélyzet, valamint az élelmiszer-rendészet munkatársai. A mezei őrszolgálat rendészeti jellegű feladatokat ellátó szerv – a többi őrszolgálatához hasonlóan. Az Agrárminisztérium, mint ágazati felelős a felsorolt kilenc őrszolgálat feletti felügyeletét a Belügyminisztériummal közösen gyakorolja.

Mi az Agrárminisztérium szerepe a programban?

Az Agrárminisztérium a költségek finanszírozásával támogatja a kezdeményezést. A megyénként kettőmillió forinttal kalkulált támogatási keretből a jelentősebb erdő- és mezőgazdasággal rendelkező megyék nagyobb részt kapnak. A szaktárca által elkülönített keret, összesen mintegy negyvenmillió forint, fedezi a mezőőri szolgálat ellátásával járó költségeket, továbbá lefedi a külterületek biztonságát, a természetbiztonságot szolgáló program forrás- és eszközigényét. Ezek a polgárőr egyesületek működési és üzemanyag költsége, drónok, éjjel látók, hőkamerák, távcsövek, valamint ruházat beszerzése, a programot kísérő kommunikáció finanszírozása, fotók, videók, TV- és rádió szpotok készítése, a Lovas Tagozat, a kutyás csoport támogatása.

Folytatódik-e a közös program a 2020. esztendő után?

A program eredményeit szemléletformálással tehetjük tartóssá. A hatékony bűnmegelőzéshez, a külterületeken élők biztonságához, vagyontárgyaik védelmé-

hez, a környezet- és természetkárosító, rossz beidegződések megváltoztatásához, az ökológiai egyensúly fenntartásához, a klímaváltozással járó negatív hatások elkerüléséhez ugyanis elengedhetetlen a társadalmi szemléletváltás. Célunk, hogy a rendőrség és az agrártárca, valamint a polgárőrök és a mezőőrök között létrejött együttműködések, a közösen felmutatott eredmények növeljék az őrszolgálat és a polgárőrség társadalmi megbecsültségét, ösztönözzék további tagok jelentkezését, újabb őrszolgálatok és polgárőr egyesületek alapítását.

A körinterjú összegzéseként elmondható, hogy a program résztvevőinek válasszaiban megfogalmazott gondolatok sok esetben szinkronban vannak egymással. A jövőképet említve például, mindannyian kiemelték a társadalom szemléletváltásának fontosságát, illetve a kitűzött célok hosszú távon eredményes megvalósításának feltételeként említették a lakosság bevonását. Mind a polgárőrség, mind a rendőrség részéről felmerült annak megállapítása, hogy a települések elfogadható biztonsági szintjének köszönhetően, mindkét szervezet felszabaduló kapacitásával nagyobb figyelmet lehet szentelni a külterületeknek, természetesen a meghirdetett együttműködés keretében, amely tulajdonképpen hosszú évtizedekre tekint vissza. Ezért lehetünk biztosak abban, hogy a most elinduló projekt és azzal együtt kifejezésre jutó, Magyarország egészét érintő célkitűzések előbb-utóbb maradéktalanul megvalósulnak, és ezzel sikerül hatékonyan megvédeni azokat a természeti értékeket, amelyek végeredményben mindannyiunk jólétét szolgálják.

KÖZLÉSI FELTÉTELEK

A Belügyi Szemle kiemelten a Belügyminisztérium felügyeleti és szervezeti rendszeréhez illeszkedő olyan tudományos közleményeket fogad be és jelentet meg, amelyek elsősorban a rendvédelemmel, a közrenddel és a közbiztonsággal, a biztonságpolitikával, az önkormányzatisággal összefüggő kérdésekkel, a társadalmi devianciákkal, valamint a rendészet kérdéseit kriminológiai, kriminálszociológiai, büntetőjogi és rendészeti szempontból elemzi és értékeli.

A kéziratot kérjük feltüntetni a szerző nevét, beosztását, munkahelyének megnevezését, elektronikus és telefonos elérhetőségét, valamint lakcímét.

A teljes kéziratot .docx formátumban kérjük a bszemle@bm.gov.hu email-címen keresztül a Szerkesztőség részére megküldeni.

A beküldött közlemény visszaigazolása során a Szerkesztőség tájékoztatja a szerzőket a beküldött kézirat befogadásáról és várható megjelentetéséről.

A Szerkesztőség a beérkezett kéziratokat szakmai és tudományos szempontokból lektoráltatja, és fenntartja a jogot a kéziratok stilizálására, korrigálására, tipografizálására.

A Szerkesztőség másodközlést nem vállal.

A Belügyi Szemleben megjelent cikkek nem feltétlenül tükrözik a Szerkesztőség álláspontját, azok tartalmáért való felelősség minden esetben a szerzőket terheli. A lap egésze, az egyes cikkeket is beleértve, szerzői jogilag védett, ezeknek a szerzői jogi törvény keretein kívül történő bármilyen felhasználása jogellenes és büntetendő.

A folyóirat megrendelhető a Szerkesztőség e-mail címén vagy telefonon.

Telefonszám: +36 (26) 795-900 / 24-600

Email: bszemle@bm.gov.hu

Web: www.belugyiszemle.hu

Ára: 530 Ft

